

# Nye byggesteiner i nord

## Neste trinn i Regjeringens nordområdestrategi



DEPARTEMENTENE

# **Nye byggesteiner i nord**

## **Neste trinn i Regjeringens nordområdestrategi**

# INNHold

DEL 1 Nye byggesteiner i nord - Neste trinn i Regjeringens nordområdestrategi INNHold .....	4-43
DEL 2 Nordområdene - Sammenhenger, utfordringer og muligheter INNHold .....	45-92

# FORORD

## NORGE I NORD – VEIEN VIDERE

Nordområdene er Norges viktigste strategiske satsingsområde. Det slo regjeringen fast allerede i sin tiltredelseserklæring, og vi fulgte opp med å presentere vår nordområdestrategi 1. desember 2006. Den overordnede målsettingen er å skape økt kunnskap, aktivitet, og nærvær i nord og legge grunnlaget for en bærekraftig økonomisk og sosial utvikling i årene fremover.

Det har nå gått over to år siden regjeringen la fram nordområdestrategien. I denne perioden har vi fått økt innsikt i de muligheter og utfordringer de siste tiårs utvikling har gitt oss i nord, særlig endringer innen klima, energi og i forholdet til Russland. Nordområdestrategien bestod av 22 konkrete tiltakspunkter. De fleste av disse er nå gjennomført. Men det betyr ikke at strategien snart er et avsluttet kapittel, og at vi nå kan lukke boka. Tvert imot. Nordområdestrategien er et prosjekt i stadig utvikling. Varige resultater på viktige strategiske satsingsområder krever målrettet innsats over flere stortingsperioder. Vi står bare ved begynnelsen.

Behovet for videreutvikling av vår nordområdestrategi er større enn noen gang. Det ser vi av utviklingen rundt oss i verden. De siste månedene har både EU og USA fremlagt sine nordområdestrategier, med planer om sterkere engasjement, og slike planer har også Russland og mange andre sentrale aktører. Den internasjonale interessen for Arktis og verdens nordligste regioner vil bare fortsette å øke. Vår ambisjon er å ligge i forkant i denne utviklingen.

Arbeidet med nordområdestrategien har gitt oss anledning til å lytte og lære fra mange hold - i nord, i resten av landet og i kontakt med andre land. Vi har høstet erfaringer og fått verdifulle innspill. Det har gitt oss grunnlag for å trekke opp kursen fremover.

Del I av denne publikasjonen – ”Nye byggesteiner i nord” – presenterer regjeringens plattform for arbeidet videre.

Del II gir bakteppet for del I. Der finner man eksempler på mangfoldet i de utfordringer og muligheter vi står overfor i nordområdepolitikken, og hvilke problemstillinger vi har vært opptatt av.

Regjeringen vil videreføre og fordype nordområdesatsingen. Nordområdesatsingens metode er de gode partnerskapene – mellom offentlig- og privatsektor, mellom statlige og lokale myndigheter og mellom norske og utenlandske aktører. Det finnes ingen endelig fasit. Vi ønsker at flest mulig skal være med på å definere veien videre og inviterer til åpen og bred debatt.

God lesning!

Oslo/Tromsø, 12. mars 2009



Jens Stoltenberg

# INNHold

NYE BYGGESTEINER I NORD NESTE TRINN I REGJERINGENS NORDOMRÅDESTRATEGI.....	6
Innledning .....	6
<b>1. REGJERINGEN VIL UTVIKLE KUNNSKAP OM KLIMA OG MILJØ</b>	
<b>I NORDOMRÅDENE .....</b>	<b>8</b>
1.1 Utvikle et senter for klima og miljø i Tromsø .....	8
1.2 Etablere ny teknisk infrastruktur for forskning.....	10
1.2.1 Etablere et arktisk jordobservasjonssenter på Svalbard (SIOS).....	10
1.2.2 Bygge ut neste generasjons radar i nordområdene (EISCAT 3-D).....	11
1.2.3 Nytt isgående forskningsfartøy.....	11
1.3 Kartlegge havbunnens mangfold .....	12
<b>2. REGJERINGEN VIL STYRKE OVERVÅKING, BEREDSKAP OG SJØSIKKERHET I DE</b>	
<b>NORDLIGE HAVOMRÅDER .....</b>	<b>13</b>
2.1 Etablere helhetlig overvåknings- og varslingsystem.....	13
2.2 Styrke beredskapen mot forurensning og ulykker.....	14
2.2.1 Videreutvikle Kystverkets kompetanse om sjøikkerhet.....	14
2.2.2 Styrke sjøikkerheten .....	14
2.2.3 Styrke oljevernberedskapen.....	16
<b>3. REGJERINGEN VIL STIMULERE TIL BÆREKRAFTIG UTNYTTELSE AV</b>	
<b>PETROLEUMSRESSURSENE OG FORNYBARE RESSURSER TIL HAVS .....</b>	<b>17</b>
3.1 Utvikle marin næringsvirksomhet.....	18
3.1.1 Nasjonal satsing på oppdrett av torsk.....	18
3.1.2 Nasjonal satsing på marin bioprospektering.....	19
3.1.3 Utrede potensialet for bioenergi basert på marine alger.....	21
3.1.4 Hindre ulovlig, urapportert og uregulert (UUU) fiske .....	21
3.2 Utvikle maritim næringsvirksomhet.....	21
3.2.1 Utvikle en norsk havne- og leverandørsatsing knyttet til eventuell utvikling av nye nordlige sjøruter.....	21
3.2.2 Utvikle kompetanse om maritim aktivitet i arktiske områder.....	22
3.2.3 Automatisk skipsidentifikasjon via satellitt .....	23
3.3 Utvikle petroleumbasert næringsvirksomhet.....	23
3.3.1 Utvikle kunnskapsgrunnlag for petroleumsaktivitet i nord.....	23
3.3.2 Utvikle grunnlag for regionale ringvirkninger av petroleumsaktivitet i nord ..	23
3.3.3 Utrede alternative petroleumbaser i Øst-Finnmark.....	24

4. REGJERINGEN VIL FREMME LANDBASERT NÆRINGSUTVIKLING I NORD.....	25
4.1 Utvikle reiselivsvirksomhet.....	25
4.2 Utvikle mineralbasert næringsvirksomhet.....	27
4.3 Utvikle kompetanse og næringsvirksomhet basert på arktiske forhold.....	27
4.4 Styrke nyskappings- og utviklingsevnen.....	28
4.4.1 Et innovasjonsløft for næringslivet i nord.....	28
4.4.2 Styrking av lokalt utviklingsarbeid i kommunene.....	31
5. REGJERINGEN VIL VIDEREUTVIKLE INFRASTRUKTUREN I NORD.....	31
5.1 Utvikle kunnskapsinfrastrukturen.....	31
5.2 Styrke transportnettets.....	32
5.3 Oppgradere infrastruktur og forsyningsikkerhet for strøm.....	34
5.4 Styrke den romrelaterte infrastrukturen.....	35
6. REGJERINGEN VIL OPPRETTHOLDE EN FAST SUVERENITETSHEVDELSE OG STYRKE SAMARBEID OVER GRENSENE I NORD.....	36
6.1 Styrke Kystvaktens aktivitet.....	37
6.2 Videreutvikle grensevakten.....	38
6.3 Videreutvikle sivil grenseovervåking og -kontroll.....	38
6.4 Styrke det tillitsbyggende samarbeidet.....	39
6.5 Utvikle kultursamarbeidet.....	41
7. REGJERINGEN VIL SIKRE URFOLKS KULTUR OG LIVSGRUNNLAG.....	42
7.1 Dokumentasjon av samisk tradisjonskunnskap.....	42
7.2 Etablere et program for kulturbasert næringsutvikling.....	42
7.3 Utvikle etiske retningslinjer for økonomisk virksomhet i nord.....	43
7.4 Utvikle digital infrastruktur for urfolks språk.....	43
7.5 Styrke samiske institusjoners kapasitet og kompetanse.....	43

# NYE BYGGESTEINER I NORD

## NESTE TRINN I REGJERINGENS

### NORDOMRÅDESTRATEGI

#### Innledning

Regjeringen slo i Soria Moria-erklæringen fast at den ser nordområdene som Norges viktigste strategiske satsingsområde i årene som kommer. Som ledd i arbeidet med å omsette denne del av erklæringen i praktisk politikk, la regjeringen fram sin nordområdestrategi i desember 2006. Syv politiske hovedprioriteringer ble definert:

1. Vi skal utøve myndighet i nord på en troverdig, konsekvent og forutsigbar måte.
2. Vi skal være helt i front internasjonalt når det gjelder utvikling av kunnskap om, for og i nordområdene.
3. Vi skal være den fremste forvalter av miljøet og naturressursene i nordområdene.
4. Vi vil legge til rette for videreutvikling av petroleumsvirksomheten i Barentshavet, og for at virksomheten får størst mulig betydning for norsk og nordnorsk kompetansebygging og for lokal og regional næringsutvikling.
5. Vi vil at nordområdepolitikken skal bidra til å trygge urfolkenes livsgrunnlag, næringer, historie og kultur i nordområdene.
6. Vi vil videreutvikle folk-til-folk-samarbeidet i nord.
7. Vi vil styrke samarbeidet med Russland.

Regjeringen trakk videre opp 22 konkrete satsinger. I dag er de fleste enten gjennomført eller igangsatt. Dette arbeidet inngår nå i de ordinære prosesser i flere departementer.

Regjeringen legger i dette dokumentet frem et sett strategiske satsinger som vil være nye byggesteiner i regjeringens nordområdesatsing. Videreføringen av regjeringens nordområdesatsing skal bidra til å ruste oss bedre til å møte de store utfordringer som endringer i klima og miljø medfører, og til å møte de mulighetene som ligger i nord.

Regjeringens videre nordområdesatsing skal bidra til norsk suverenitetshevdelse og legge til rette for bærekraftig forvaltning av fornybare og ikke-fornybare ressurser. Økonomisk aktivitet basert på forvaltning av regionens egne ressurser er avgjørende for å sikre velferd og sysselsetting i regionen. Næringsaktivitet, forskning og all annen aktivitet i nord vil bidra til nærvær i form av opprettholdelse av bosettingsmønsteret og derved også fremme norsk suverenitetshevdelse i regionen. Nordområdestrategien skal videre sikre at områdets strategiske plassering utnyttes til fellesskapets beste, og at de naturgitte fortrinnene i Nord-Norge utnyttes for å styrke vekstkraften og verdiskapingen i landsdelen og landet som helhet.

Regjeringens nordområdesatsing kommer i tillegg til den generelle distrikts- og regionalpolitikken og sektorpolitikken på ulike områder. Alt dette vil bidra til å bevare hovedtrekkene i bosettingsmønsteret i nord og legge til rette for en utvikling som fremmer samarbeidet med andre nasjoner og tar hensyn til urfolks rettigheter.

På denne bakgrunn vil regjeringen:

1. Utvikle kunnskap om klima og miljø i nordområdene
2. Styrke overvåking, beredskap og sjøsikkerhet i de nordlige havområder
3. Stimulere til bærekraftig utnyttelse av petroleumsressursene og fornybare ressurser til havs
4. Fremme landbasert næringsutvikling i nord
5. Videreutvikle infrastrukturen i nord
6. Opprettholde en fast suverenitetshevdelse og styrke samarbeidet over grensene i nord
7. Sikre urfolks kultur og livsgrunnlag

De konkrete satsingene er innrettet i et 10-15 års perspektiv. Satsingene må imidlertid tolkes i et dynamisk perspektiv, og ikke ansees som en ferdig handlingsplan for de neste 10-15 årene.

Nye utfordringer vil kreve ny kunnskap. Ny kunnskap gir nye muligheter for nærings- og samfunnsutvikling. Vi vil utvilsomt møte nye utfordringer innenfor miljø- og klimaområdet. Nye petroleumsfunn kan gi nye muligheter og behov for infrastrukturutvikling, transport og næringsutvikling på land og til havs. Vi vil i de neste 10-15 årene stå ovenfor stadig nye utfordringer og muligheter. De satsinger vi her fremmer gir ny retning og nye byggesteiner til en dynamisk nordområdesatsing.

Prioriteringen mellom de forskjellige satsingene, rekkefølgen på iverksettingen og tempoet i framdriften, vil bli løpende

vurdert, og fremgå av Regjeringens årlige budsjettframlegg for Stortinget. Satsing på dette området vil måtte tilpasses Regjeringens øvrige satsingsområder og det økonomiske handlingsrommet i det enkelte budsjettår.

Den utenrikspolitiske og den innenrikspolitiske dimensjon ved nordområdestrategien griper nært inn i hverandre. Styrket nærvær, aktivitet og utvikling i de nordnorske fylkene og på Svalbard, slik de definerte prosjektene tar sikte på, gir også Norge større troverdighet og vekt når nordområderelaterte spørsmål drøftes internasjonalt.

I regjeringens satsing er ikke nordområdene presist definert og heller ikke avgrenset til kun norske områder. Norge har også viktige interesser knyttet til utviklingen i hele det sirkumpolare området og Arktis, og i internasjonal språkbruk går begrepene "nordområdene" (High North) og "Arktis" delvis over i hverandre. Norges strategiske satsing i nord står i en geopolitisk sammenheng. Norge vil fortsette den aktive dialogen med naboer, partnere og allierte om nordområdespørsmål, og styrke markeringen av norsk nordområdepolitikk i internasjonale og regionale samarbeidsfora. Og et styrket internasjonalt samarbeid i nord, sirkumpolært og med Russland i særdeleshet, vil i sin tur være gunstig for utviklingen i vår nordlige landsdel.



## **1. REGJERINGEN VIL UTVIKLE KUNNSKAP OM KLIMA OG MILJØ I NORDOMRÅDENE**

Miljø- og klimaendringene, nedsmelting av polarisen og de utfordringer dette reiser, bidrar til et økende internasjonalt fokus mot nordområdene. I Norge har vi en unik mulighet til å overvåke effektene av disse miljø- og klimaendringene. Effekten av menneskeskapt klima- og miljøendringer er spesielt tydelige i nordområdene. Klimaendringer i Arktis påvirker det globale klimasystemet og omvendt. Norges fortrinn er at vi har direkte tilgang til kalde isfrie områder. Forskningsmiljøene i nord har derfor betydelige fortrinn når det gjelder forskning om klimaendringer generelt og om nordområdenes betydning i klimasammenheng spesielt. Regjeringen har definert kunnskap som navet i nordområdestrategien. Regjeringen vil bidra til å frembringe mer kunnskap for fullt ut å kunne gripe de mulighetene, og møte de utfordringene, vi står overfor i nord.

Forskningsinfrastruktur er en grunnleggende forutsetning for forskning og kunnskapsutvikling i nordområdene. Strategiske satsinger på utstyr for observasjon og kommunikasjon muliggjør forskning av global betydning og gjør Norge til et attraktivt land for internasjonal forskningsvirksomhet. Bedre infrastruktur for forskning kan dessuten få ringvirkninger i form av innovasjon, teknologiutvikling og næringsutvikling. Likeledes er det klart at nærings- og teknologiutvikling vil styrke kunnskaps-

grunnlaget og bidra til forskning om miljø og klima i regionen.

### **1.1 Utvikle et senter for klima og miljø i Tromsø**

Regjeringen har fokus på å utvikle kunnskap om klima og miljø som vil gjøre Norge i stand til å forvalte våre hav- og landområder i nord, og de ressurser som finnes der, på en enda bedre måte. Ansvarlig ressursforvaltning, innsatsen for å ta vare på miljøet og møte klimaendringene står sentralt i regjeringens nordområdesatsing. Endringer i klima og miljøforhold, økt press på naturressursene og omfattende ny aktivitet kan føre til at konsekvensene for miljø og samfunn kan bli vidtrekkende, ikke minst fordi mye av verdiskapingen i nord er avhengig av naturen og de levende ressursene. Samtidig er usikkerheten om framtidige konsekvenser stor. Bedre kunnskap om klima og miljø er derfor av stor strategisk betydning for forvaltning, klimatilpasning og samfunnsplanlegging i nord.

Regjeringen vil at kunnskapsmiljøene i Tromsø (Norsk Polarinstitutt, Universitetet i Tromsø, Havforskningsinstituttet, Akvaplan Niva, NINA, NILU, Nofima og Statens Strålevern) videreutvikles til et internasjonalt ledende senter for forskning på klima og miljø i nordområdene. At Tromsø blir et tyngdepunkt for kunnskap og kompetanse på klima- og miljøfeltet vil styrke vår rolle og gjennomslag innenfor det internasjonale samarbeidet i nord, og dermed bidra til at norske interesser ivaretas på en best mulig måte.

Det er særlig behov for oppbygging av kunnskap om klimaendringer og havforsuring som er en økende global utfordring. Dette er et felt der Norge med sine store havområder har interesser av å ligge i forskningsfronten. Forskning på dette feltet må ses i sammenheng med andre prosesser, herunder utvikling av den vedtatte opptrappingsplanen for klimaforskningen og Klima 21. Klimaprosessene i Arktis er viktige også for klimaet globalt. Bedre forståelse av disse prosessene er kritisk for å forutsi framtidige klimaendringer. Oppbygging av kunnskap på dette feltet vil derfor være et viktig bidrag til det internasjonale klimaarbeidet. Tromsø er midtpunkt i en region med store naturverdier og levende ressurser, har sterke kunnskapsmiljøer å bygge på og geografisk nærhet til nøkkelområder både når det gjelder klima, ressursutnyttelse og endringer i aktivitetsmønstre.

Senteret organiseres som et nettverk med et felles sekretariat knyttet til Polar miljøsenters sekretariat med ansvar for å koordinere samarbeidet mellom institusjoner nasjonalt og internasjonalt. Å utvikle kunnskapsmiljøene i Tromsø til et internasjonalt ledende temasenter for klima og miljø i nordområdene krever økt samordning mellom de involverte organisasjonene og øvrige foU-miljøer i landsdelen.

Et isgående forskningsfartøy med hjemmehavn i Tromsø vil være en viktig del av infrastrukturen for et senter for klima og miljø (se egen omtale under punkt 1.2.3).

Regjeringen har som mål at senteret for klima og miljø i nordområdene skal omfatte blant annet følgende elementer:

- *Nasjonalt kompetansesenter for is og klima:*

Senteret etableres i 2009. Kjernen i dette prosjektet er å styrke forskningen og overvåkingen av is og klima ved Norsk Polarinstitut i samarbeid med sentrale institusjoner i Norge, spesielt UiTø, UNIS, Bjerknessenteret, Cicero og Havforskningsinstituttet. Senteret skal videreutvikles med sikte på at det skal bli verdensledende på fagområdet.

- *Kunnskapsløft for miljøet og de levende ressursene i nord:*

Hav: Styrke forsknings- og forvaltningsmessig kompetanse, samt kartlegging og overvåking knyttet til oppfølging og implementering av forvaltningsplanen. Feltstasjoner i Finnmark knyttet til fjord- og kystøkologi knyttes opp mot satsingen. En videre utvikling av Norsk Polarinstitut og Havforskningsinstituttet vil stå sentralt i en slik sammenheng.

Svalbard og Arktis: Styrking av forvaltningsrettet kompetanse for de behov man har på Svalbard, blant annet knyttet til nødvendig kunnskap om klimaeffekter og mulige endringer i næringsvirksomhet og ferdsel, herunder også muligheter for utvikling av ny næringsvirksomhet. En videre utvikling av Norsk Polarinstitut og Havforskningsinstituttet vil stå sentralt i en slik sammenheng.

Land: Styrke kompetansen rettet mot konsekvenser for naturmiljøet og urbefolkningenes tradisjonelle næringer av klimaendringer, og i forhold til

mulige tilpasningsstrategier. Kompetansebyggingen bør i hovedsak skje ved Norsk Polarinstitutt, Universitetet i Tromsø, Samisk høgskole og andre relevante institusjoner i Nord-Norge.

- **Nytt forskningsprogram om klimaendringer og forsuring av havet:**  
Det forventes store endringer for de marine økosystemene i nord som følge av forsuring av havet. Norges ansvar for store og økonomisk viktige havområder i nord tilsier at Norge bør være i kunnskapsfronten når det gjelder å forstå og dermed forutsi effektene av de kjemiske endringene som finner sted i havet når CO<sub>2</sub>-mengden øker og havet forsures. Det foreslås etablert et eget forskningsprogram under Norges Forskningsråd, som et ledd i planen for opptrapping av klimaforskning.
- **Bygge opp kunnskap om næringsmessige konsekvenser og tilpasning til klima- og miljøendringer basert på tverrsektorielt samarbeid:** Klimaendringer og havforsuring vil føre til endrede livsbetingelser for marine arter. Etablerte arter kan endre vandringsmønster og finne nye beite- og gyteområder. Samtidig kan nye arter komme inn i områder hvor de tidligere ikke har vært. Tilsvarende kan betingelsene for havbruk bli endret. Kunnskapsoppbygging for å forstå sammenhengen mellom klimaendring, havforsuring, de marine økosystemene og forutsetningene for å drive naturbasert næringsvirksomhet er viktig, særlig i nordområdene hvor fiskeriene utgjør selve grunnlaget for bosetting.

- **Utvikle kunnskap om konsekvenser av økt skipstransport i Arktis:** Isforholdene i Arktis er i rask endring, noe som åpner opp hittil avstengte områder for skipstransport. Forskning for å forstå effekten av lokal forurensning og av den fysiske oppbrytningen av isen er viktig.
- **Videreutvikle kunnskap om fjord- og kystøkologi:**  
Det legges opp til å utvikle kunnskapen om endringer i fjord- og kystøkosystemene. Satsingen ledes av Havforskningsinstituttet. Målet er å forsøke å forstå årsakene til endringene i fjordøkosystemer med hovedvekt på Porsangerfjorden. Programmet er bl.a. viktig for å få kunnskap til forvaltningen av kystfarvannene våre.
- **Nasjonal miljøprøvebank for miljøgifter:**  
Lokaliseringen av Miljøprøvebanken utredes av SFT. Et alternativ er samlokalisering med Marbank, som allerede er etablert i Tromsø.

## **1.2 Etablere ny teknisk infrastruktur for forskning**

### **1.2.1 Etablere et arktisk jordob servasjonssenter på Svalbard (SIOS)**

Svalbard Integrated Arctic Earth Observing System (SIOS) er en større paneuropeisk infrastructuresatsing på Svalbard som vil være et viktig virkemiddel i regjeringens arbeid for å nå sine målsettinger innenfor nordområdesatsingen. Prosjektet vil bidra til at man får et forbedret vitenskapelig utbytte av måle-

og forskningsaktiviteten, og reduserer risikoen for overlapp og unødig slitasje på miljøet på Svalbard. Det vil dessuten være et viktig tiltak for å fremme internasjonalt forskningssamarbeid og koordinering på Svalbard. Kunnskapssenteret vil kunne gi grunnlag for forskningssamarbeid, undervisning og formidling, og skape et arktisk fellesgods for klimarelatert forskning i Europa.

Regjeringen vil prioritere en satsing på SIOS. SIOS innebærer oppgradering og utbygging av infrastruktur, spesielt knyttet til Forskningsparken i Longyearbyen, som skal sikre datagrunnlaget fra jord, hav, is og luft/atmosfære samt etablering av et kunnskapssenter for å gjøre data tilgjengelig. Prosjektet vil gi bedre utbytte av forskningsaktiviteten og fremme internasjonalt samarbeid og koordinering.

### **1.2.2 Bygge ut neste generasjons radar i nordområdene (EISCAT 3-D)**

EISCAT (European Incoherent Scatter)-installasjonene er store radarer for forskning innen geofysikk i det nordlige Skandinavia. Installasjonene har en rekke anvendelser innen romforskning, klimastudier og overvåking av "romværet", og benyttes av forskere fra mange land. Det er nå et sterkt behov for oppgraderinger av radarene på fastlandet, både fordi de begynner å bli gamle, og fordi det radiofrekvensområdet som benyttes av radarene skal tas over av mobiltelefoni og digitalradio. EISCAT 3-D er et prosjekt for etablering av et nytt EISCAT-radar-system i Nord-Skandinavia. Forslaget inkluderer én ny fasestyrt sender/mottaker

og to til fire nye mottakere. Aktuell lokalisering av senderen er på Ramfjordmoen ved Tromsø, der dagens sender står, eller alternativt nær Andøya Rakettskytefelt. Mottakerne vil bli bygd i Nord-Sverige og i Nord-Finland, og muligens også ytterligere én i Sverige og én ved Masi i Finnmark.

Det nye EISCAT 3-D systemet vil være viktig for studier av klimaendringer. Radarene vil bidra med data som er viktige for den atmosfære-baserte plattformen i Svalbard-infrastrukturen SIOS. I tillegg til å bidra til vitenskapelige gjennombrudd, vil EISCAT 3-D kunne bidra til teknologiutvikling og potensiell ny næringsutvikling.

### **1.2.3 Nytt isgående forskningsfartøy**

Økt verdiskapning fra de polare områdene og akselererende klimaendringer øker behovet for mer og bedre kunnskap om disse områdene for å bedre beslutningsgrunnlaget innenfor ressursforvaltning, miljøpolitikk og verdiskapning. Regjeringen vil bidra til fremskaffelsen av bedre kunnskap om havområdene i Arktis og Antarktis og øke helårlig tilstedeværelse i Arktis. Aktiv tilstedeværelse i disse områdene er av stor betydning for Norges legitimitet, troverdighet og tyngde som forvalter av marine ressurser og det marine miljøet i havområdene i nord, og for Norges bidrag til det internasjonale samarbeidet om forvaltningen av Sørishavet.

Arktis og Antarktis har en nøkkelrolle i global klimasammenheng. Klima står nå høyt på den politiske dagsorden, og smeltende is er en av nøklene til å forstå framtidens klimautvikling. Et isgående

forskningsfartøy vil bidra til at Norge kan gi viktige kunnskapsbidrag til det internasjonale klimaarbeidet gjennom styrket forskningsinnsats i havområdene i Arktis og Antarktis.

Det er behov for å styrke havforskningen og havovervåkingen i de nordlige farvannene, blant annet for å følge endringer i de biologiske ressursene direkte knyttet til havisen, så som isbjørn, polartorsk, zooplankton og alger. Det er derfor behov for å kunne foreta blant annet prøvetaking i isen, under isen, under vannoverflaten og av dyr og fugler på overflaten eller i luften.

Klimaendringer som påvirker havtemperatur og havmiljøet gjør at det er ønskelig å styrke havforskningen og havovervåkingen i de nordlige farvannene, blant annet for å følge endringer i de marine bestandenes størrelse og vandringsmønstre. Kunnskap som fremskaffes gjennom forskningsfartøy vil være et viktig redskap for å fastsette kvoter på et best mulig kunnskapsgrunnlag, samt for å ivareta internasjonale forpliktelser knyttet til forvaltning av felles bestander. Tilgang til fartøy vil også være viktig for å styrke havovervåkingen som følge av økt petroleumsvirksomhet i nord.

De norske forskningsfartøyene er til dels foreldet og kun to av dem har isgående egenskaper. Det samlede marine forskningsmiljøet i Norge har anbefalt at et nytt isgående havforskningsfartøy prioriteres høyest i anskaffelsen av nye forskningsfartøy.

Et nytt isgående forskningsfartøy vil bidra til en forskningsplattform for å kunne drive miljø-, klima- og ressursforskning, polarforskning, fiskeri- og havforskning, geologi- og petroleumsforskning med mer. Kunnskapen det vil gi oss bidrar til et bedre beslutningsgrunnlag for forvaltning av naturressurser, klimapolitikk og miljø i de polare havområder.

Regjeringen har startet arbeidet med å forberede beslutningsgrunnlaget for å kunne anskaffe et nytt isgående forskningsfartøy. Forutsatt at kvalitetssikringen er tilfredsstillende tar Regjeringen sikte på å anskaffe et nytt isgående forskningsfartøy med hjemmehavn i Tromsø i løpet av de nærmeste årene. Endelig beslutning om anskaffelse og utforming skjer etter at kvalitetssikring er gjennomført.

### **1.3 Kartlegge havbunnens mangfold**

Regjeringen vil bidra til fremskaffelse av mer forvaltningsrettet kunnskap. MAREANO er et program for systematisk kartlegging og studier av havbunnens fysiske, biologiske og kjemiske miljø i alle norske kyst- og havområder. All kunnskap samles i en database. MAREANO er nybrottsarbeid i kartleggingsøyemed. Kunnskapen vi får gjennom programmet vil være svært viktig for å kunne foreta gode avveininger mellom bruk og vern og mellom ulike brukerinteresser. Programmet gir også unike muligheter til å vurdere mulighetene for blant annet fremtidig marin bioprospektering.

Regjeringen vil videreføre MAREANO-programmet. Første fase av MAREANO er tilrettelagt for å kunne bidra i revideringen av Forvaltningsplan Lofoten Barentshavet som skal gjennomføres i 2010. MAREANO skal dekke det sørlige Barentshavet inkludert Lofoten og Vesterålen innen utgangen av 2010. Prioriterte områder er Eggakanten, Tromsøflaket, Troms II og Nordland VII. Med dagens rammer vil kartleggingen av planlagt kartlagte områder i Forvaltningsplan Lofoten-Barentshavet tidligst kunne være ferdig i 2014.

## **2. REGJERINGEN VIL STYRKE OVERVÅKING, BEREDSKAP OG SJØSIKKERHET I DE NORDLIGE HAVOMRÅDER**

Issmelting sommerstid i Arktis vil gjøre nye områder tilgjengelig for menneskelig aktivitet. Skipstransport via den nordlige sjørute og som følge av økt olje- og gassutvinning på norsk og russisk side vil medføre økt sjøtransport i nordområdene. Økt ferdsel vil gi betydelige utfordringer for Norge som kyststat med et spesielt forvaltningsansvar i nordområdene. Dette vil medføre økte krav til overvåking, beredskap og sjø sikkerhet i våre nordlige havområder. Det vil også være viktig å opprettholde den høye standarden på helse, miljø og sikkerhet ved en økning av petroleumsaktiviteten i de nordlige havområdene.

Økt aktivitet i arktiske og nordlige farvann medfører at den eksisterende

redningsberedskapen bør vurderes. Norge vil i denne sammenheng arbeide for å fremme et regionalt samvirke, blant annet innenfor rammen av Arktisk råd, om redningssamarbeid i disse farvannene.

### **2.1 Etablere helhetlig overvåkings- og varslingssystem**

Tilgang til helhetlig informasjon er viktig for god forvaltning av havområdene i nord og de arktiske områdene. En helhetlig sanntidsinformasjon vil også være viktig ved håndtering av katastrofer, for eksempel miljøkatastrofer, i havområdene i nord og i det arktiske området.

Det finnes en rekke delsystemer innen overvåking av bla. skipstrafikken, fiskeflåten, havmiljøet og innen meteorologi. Det mangler imidlertid en overordnet koordinering av disse systemene. Fiskeri- og kystdepartementet har i samarbeid med Utenriksdepartementet igangsatt et arbeid med sikte på å utvikle et helhetlig overvåkings- og varslingssystem. Et slikt system skal i utgangspunktet basere seg, og bygge videre på, de ulike systemer for havovervåking som allerede er etablert. Et helhetlig nasjonalt databasert system vil integrere data fra ulike sektorsystemer blant annet innen miljø, marine ressurser, olje- og gassaktivitet og fiskerier, og gi brukerne en samlet oversikt over relevant informasjon om havområdene i nord. Systemet skal gi offentlige organer en bedre og mer helhetlig kunnskap som basis for forvaltningen, og private brukere lettere tilgjengelig og mer helhetlig informasjon. Etablering av et slikt system vil være viktig i nasjonal sammenheng, og har en klar uten-

rikspolitisk dimensjon. Både EU og andre land arbeider med liknende opplegg, men i denne sammenheng vil det norske opplegget fremstå som et pionerprosjekt. Regjeringen vil arbeide videre med utvikling av et mer helhetlig overvåkings- og varslingsystem.

## **2.2 Styrke beredskapen mot forurensning og ulykker**

### **2.2.1 Videreutvikle Kystverkets kompetanse om sjøsikkerhet**

Den økende skipstrafikken i nord-områdene gjør det nødvendig at arbeidet med sjøsikkerhet og oljevernberedskap gis høy prioritet. Det må satses både på forbyggende tiltak for å redusere risikoen for ulykker og konsekvensreduserende tiltak i tilfeller der det likevel skjer uhell. På denne måten kan sjøtransporten ha en god sameksistens med, og bidra til videreutvikling av utnyttelsen av andre ressurser i området, som fiskeri og reiseliv. De klimatiske forholdene i disse områdene er svært utfordrende på grunn av lave temperaturer, is og mørke. Norge har gjennom sitt engasjement i forvaltningsplanarbeidet påtatt seg et særlig ansvar. Dette må følges og videreutvikles også i en internasjonal sammenheng.

Norge er i dag ledende innen kunnskap om, og industriell utvikling av, oljevern-utstyr. For å styrke den forebyggende sjøsikkerheten, havovervåkningen og kunnskapen om oljevern i is ønsker regjeringen å videreutvikle Kystverkets kompetanse og arbeid på dette området. Kystverket skal ivareta og tydeliggjøre de

nye utfordringene og oppgavene i nord, og videreutvikle sin spisskompetanse innen beredskap og bekjempelse av forurensning i arktiske strøk. En sentral oppgave vil være å følge opp internasjonalt arbeid og det praktiske samarbeidet med Russland og andre land innen oljevernberedskap og overvåking i arktiske strøk. Kystverket bør også ha et særskilt ansvar for å holde oversikt over risiko-utviklingen i området. Samarbeid med andre virksomheter og aktiviteter vil også være en oppgave. Kystverket bør videre kartlegge utviklingsbehov og koordinere ny forskning på feltet i samarbeid med andre aktører, slik som forskningsinstitusjonene, oljeselskapene, produsentene og internasjonale samarbeidspartnere. Det bør også bygges videre på den kompetansen som Kystverket har i Finnmark. I forhold til samarbeidet med Russland er det naturlig at denne kunnskapsoppbyggingen skjer i tilknytning til trafikk-sentralen i Vardø.

### **2.2.2 Styrke sjøsikkerheten**

Klimaendringer vil kunne gi mer sjøtransport og mulighet for nye trafikkorridorer. Videre vil økt olje- og gassutvinning gi mer skipstrafikk i nordområdene. Dette vil ha betydning for infrastruktur, oljevern- og sjøsikkerhetsarbeidet og samarbeidet med andre land.

Det er viktig at Norge som sjøfartsnasjon er i stand til å håndtere eventuelle negative konsekvenser av sjøtransporten langs egen kyst. En situasjon der Norge ikke klarer å håndtere konsekvensene av hendelser i arktiske strøk vil ikke bare

kunne føre til ødeleggende forurensning, men også påvirke Norges omdømme, og være ødeleggende for næringsutviklingen i nord. Norge som kyststat må derfor både satse på forebyggende sjøsikkerhetsarbeid, og oljevern som skadereduserende tiltak. Det er et mål å dimensjonere beredskapen i takt med økende aktivitet.

Regjeringen legger vekt på overvåking og god informasjon om skipstrafikken og annen aktivitet i våre nærområder. Dette er viktig på flere plan: både for at Norge skal kunne ivareta sine strategiske interesser, og for å ha en god forebyggende sjøsikkerhet, beredskap og forvaltning. Behovet for overvåking og god informasjon gjenspeiles i etableringen av et helhetlig overvåkings- og varslingssystem som omtalt i 2.1. Trafikksentralen i Vardø, som ble opprettet i 2007, er et konkret eksempel. Trafikksentralen overvåker skipstrafikken ved bruk av automatisk skipsidentifikasjon (AIS), og følger opp at krav til bruk av de etablerte seilingsledene på strekningen Vardø-Røst overholdes. I denne sammenheng er det også viktig å videreutvikle det gode samarbeidet Norge har med Russland om sjøsikkerhet og oljevern. Det arbeides bl.a. med å få på plass et felles meldings- og informasjonssystem for skipstrafikken. Det er også startet et samarbeid for å etablere en bedre dekning av elektroniske navigasjonssignaler i Barentshavet gjennom samarbeid mellom det norske Loran C-systemet og det tilsvarende russiske Chayka-systemet. Norge samarbeider i tillegg med Island og en rekke andre land rundt Nordsjøen om å etablere et regionalt senter for informasjon om skipstrafikken

i den nordlige delen av Nord-Atlanteren og Barentshavet. Også Canada kan bli en viktig samarbeidspartner i denne sammenheng.

I de senere år har det vært økt skips-, og særlig cruisetrafikk, rundt Svalbard. I motsetning til norskekysten, er det ikke AIS-dekning i havområdene rundt Svalbard. For at myndighetene skal kunne ha kontroll med den økende trafikken, og ha mulighet til å gripe inn overfor skipstransport som utgjør en fare for liv og miljø, vil regjeringen vurdere å innføre AIS på Svalbard. Fiskeri- og kystdepartementet har videre, i tråd med Nordområdestrategien, gjort havne- og farvannsloven gjeldende på Svalbard. Sett i lys av Svalbards geografiske plassering, og den økte aktiviteten, ser regjeringen behov for ytterligere tiltak for å sikre et forsvarlig sjøsikkerhetsnivå i området.

Den satsing på kunnskapsmiljø og utdanning innen sjøfartsfag og luftsikkerhet, som er under oppbygging ved fagmiljøene ved UiT og høyskoleinstitusjonene, skal vektlegges i denne sammenheng.

I regjeringens maritime strategi "Stø Kurs", er miljøvennlig vekst i de maritime næringene en viktig målsetting. Norges forskningsråd og Innovasjon Norge gis midler til å sikre en mer miljøvennlig skipsfart. Regjeringen har i dialog med næringen utpekt sentrale maritime forsknings- og innovasjonsområder. Krevende miljøvennlige maritime operasjoner, herunder operasjoner i Nordområdene og avansert logistikk og transport har prioritet. Gitt



de norske havområdenes geografiske plassering og værmessige forhold, har de norske maritime næringer utviklet spesiell kompetanse og fortrinn innenfor krevende maritime operasjoner i kaldt klima. Norge skal videreføre og befeste sin posisjon som en innovativ maritim nasjon. Derfor er det gitt tilsagn til et forprosjekt for neste generasjons forsknings- og laboratoriumsenter (Den tredje Bølgen).

Norge deltar aktivt i FN's sjøfartsorganisasjon, IMO, som fastsetter sikkerhet og miljøkrav for skipsfarten. Norge er en pådriver for at IMO setter Polhavet med tilhørende problemstillinger og regelverksutvikling høyere på dagsorden. IMO har startet arbeidet med å revidere Polarkoden, som er retningslinjer for skip som opererer i polare farvann. Regjeringen vil arbeide for å gjøre polarkoden bindende.

### **2.2.3 Styrke oljevernberedskapen**

Siden 2003 har det vært en statlig slepebåtberedskap på strekningen Finnmark- Lofoten. Fra 2010 legges det opp til en styrking av slepebåtberedskapen i Nord-Norge til tre helårs slepefartøy over Fiskeri- og kystdepartementets budsjett. Værforholdene i nord er tøffe, og værforandringer kommer raskt. De etablerte seilingsledene er lagt i en avstand fra kysten som både gir tilstrekkelige responstid for slepefartøy og annen assistanse, men samtidig er nært nok land til at skip som får problemer kan søke havn. Regjeringen arbeider med å utarbeide en oppdatert oversikt over egnede nødhavner. Dette skjer i nært samarbeid med berørte parter, herunder kommunene.

Økende petroleumsvirksomhet i nord og økt antall oljetransporter fra Nordvest-Russland langs norskekysten betyr at det fortløpende vil være behov for videreutvikling, samordning og nytenkning. Eksisterende oljevernutstyr har klare begrensninger under lave temperaturer og isfylte farvann. Det er derfor nødvendig å utvikle metoder og utstyr for oljevernaksjoner som er egnet under slike forhold. I en rapport fra Arktisk råd blir oljeforurensning sett på som den største trusselen mot havmiljøet i arktiske strøk. Samarbeid om dette temaet, både på forskningssiden og når det gjelder beredskaps- og responstiltak, blir foreslått som et viktig satsningsområde. Regjeringen vil styrke oljevernberedskapen i nord.

Det er nødvendig med en samlet analyse av den fremtidige oljevernberedskapen både med tanke på teknologiutvikling og dimensjonering. For å møte utfordringene er det viktig å ha god kunnskap om eksisterende oljevernberedskap, og på dette grunnlag vurdere hvilke tiltak det er behov for. Målsettingen må være en styrket oljevernberedskap, både når det gjelder kystnære områder og havområder lenger nord. Problemstillinger relatert til både teknologiutvikling og dimensjonering vil være nyttig å belyse. Det er viktig med en helhetlig tilnærming der man ser på både offentlig og privat beredskap. Fiskeri- og kystdepartementet har tatt initiativ til et arbeid som danner grunnlag for satsingen i området. Dette skjer i samarbeid med andre departementer og etater, og det blir utarbeidet en samlet oversikt over både kunnskapsmangel og pågående og nye

forsknings- og utredningsprosjekter innen området sjøsikkerhet og beredskap, med særlig vekt på olje-i-is-problematikk. Det er også tatt private initiativ i Norge som kan bidra til mer kunnskap om arktisk oljevern. SINTEF, med støtte fra petroleumsindustrien, startet i 2006 et FoU program med fokus på olje i is. Som oppfølging av statens ansvar i forbindelse med akutt forurensning vil Fiskeri- og kystdepartementet vurdere resultater knyttet til dette prosjektet og andre relevante prosjekter, definere behov for videre forskning og utvikling innenfor feltet og vurdere statlig støtte til forsknings- og utviklingsprosjekter som skal bidra til kompetanse- og materiellutvikling innenfor oljevern i nordlige områder. I tillegg til den private FoU-innsatsen vil det kunne være nødvendig at staten også bidrar med støtte til utvikling av materiell og kompetanse om oljevern i arktiske strøk. Med grunnlag i forskning vil regjeringen ta stilling til dimensjoneringen av oljevernberedskapen i nord.

Regjeringen arbeider også med å utvikle kravene som stilles til oljeindustrien når det gjelder sikkerhet og beredskap i nordområdene. Både Fiskeri- og kystdepartementet, Miljøverndepartementet og Olje- og energidepartementet er sentrale i dette arbeidet, og det legges vekt på god koordinering mellom de berørte departementene og de private aktører. For å sikre et godt samspill mellom alle aktører, offentlige og private, ser regjeringen behov for et bredt sammensatt beredskapsforum. Fiskeri- og kystdepartementet vil ta initiativ til opprettelsen av et slikt

forum som bør fungere som en samordningsarena som lytter til innspill fra alle berørte interesser, før det gis anbefalinger til regjeringen.

### **3. REGJERINGEN VIL STIMULERE TIL BÆREKRAFTIG UTNYTTELSE AV PETRO- LEUMSRESSURSENE OG FORNYBARE RESSURSER TIL HAVS**

Fiskeriene har hatt grunnleggende betydning for næringsliv og bosetting i våre nordligste områder i uminnelige tider. Virksomheten har skapt grobunn for utvikling av våre lokalsamfunn. Ressursene i havet vil også i fremtiden være viktig for næringsutvikling og sysselsetting i nord. En langsiktig, bærekraftig ressursforvaltning bidrar til å føre utviklingen videre og til å sikre kommende generasjoners velferd. Det må parallelt legges til rette for å utnytte nye ressurser og utvikle nye produkter, gjennom satsing på forskning og utvikling. En slik utvikling er viktig for at landsdelen skal ha et mer differensiert og robust næringsliv. Oppdrett av nye marine arter, en satsing på marin bioprospektering og petroleumsvirksomheten i nord vil potensielt kunne spille en vesentlig rolle i den videre utviklingen av landsdelen.

Et viktig grunnlag for verdiskaping i nordområdene er å utvikle landsdelens egne ressurser. Erfaring viser at petroleumsvirksomhet genererer betydelig økonomisk vekst nasjonalt, regionalt og lokalt. Det er i dag betydelig interesse og opti-

misme i våre nordligste fylker knyttet til nordområdene som petroleumsprovins.

Utvinning av petroleum er avhengig av at det letes etter og påvises ressurser. Det er gjensidig avhengighet mellom ringvirkninger og tilgang på nye arealer for utvinning. Det er viktig at politikken utformes slik at nordområdene blir attraktive og prioriteres i selskapenes portefølje.

Samtidig arbeider regjeringen for at man finner utbyggingsløsninger som fremmer lokale og regionale ringvirkninger innenfor samfunnsøkonomiske og selskapsøkonomiske lønnsomme rammer. Flere andre land med petroleumsvirksomhet i nordområdene er opptatt av teknologiutvikling og forskning tilknyttet virksomheten i arktiske strøk. Norges strategigruppe for olje- og gassforskning, OG 21, har utformet en egen teknologistrategi for Arktis. Norge er i dialog med andre land om dette.

Skipstrafikken endres i takt med den generelle økonomiske utviklingen i Norge og i verden forøvrig. Et eksempel er at økt petroleumsaktivitet både nordvest i Russland, i Norskehavet og i Barentshavet vil bidra til vekst i skipstrafikken. Gitt de norske havområdenes geografiske plassering og værmessige forhold har de norske maritime næringer utviklet spesiell kompetanse og fortrinn innenfor krevende maritime operasjoner i kaldt klima. Petroleumsvirksomheten er en kilde til innovasjon og motivasjon for de landbaserte maritime næringene. Skipsverftene utfører byggeoppdrag for offshore både på fartøy og installasjoner.

Dette gjelder også underleverandører til verftene, tjenesteleverandører og annen virksomhet relatert til skipsbygging.

Tilstedeværelse og aktivitet har konsekvenser for ressursforvaltning, miljø og utenrikspolitiske relasjoner. Gjennom forvaltningsplanen for havområdene i nord legger regjeringen til rette for verdiskaping gjennom bærekraftig bruk av ressurser og for sameksistens mellom de ulike næringer som fiskeri, sjøtransport og petroleumsaktivitet. Regjeringens målsetting er å skape klare og fremtidsrettede rammevilkår for eksisterende og fremtidig virksomhet i Nordområdene.

### **3.1 Utvikle marin næringsvirksomhet**

#### **3.1.1 Nasjonal satsing på oppdrett av torsk**

Potensialet for fangst av villfanget fisk er nådd, og vi vil ikke se en vesentlig økning i verdens fangst av fisk i årene som kommer. Økt tilbud av sjømat må derfor komme fra økt produksjon i havbruksnæringen. Norge med sin lange kystlinje, kunnskap om marine arter og erfaring fra oppdrett av laks og ørret har sterke konkurransefortrinn når det gjelder oppdrett av torsk. Nord-Norge har særlig gode forutsetninger for torskeoppdrett. Kaldt vann gjør at oppdrettstorsken trives bedre i nord enn lenger sør. I tillegg er det mer tilgjengelig kystareal i nord. Aktuell forskningsinfrastruktur i Tromsø er styrket de senere årene, gjennom utbygging av torskeavlsstasjon, havbruksstasjon og Kårvika forssøksstasjon for fiskesykdommer. Disse er

alle heleid eller deleid av det nasjonale næringsrettede forskningsinstituttet Nofima som er etablert med hovedkontor i Tromsø. Datterselskapet Nofima Marin, som er Europas største anvendte marine forskningsenhet har også hovedkontor i Tromsø. Til sammen har nå Tromsø en infrastruktur i verdensklasse med spisskompetanse på anvendt forskning på torsk. I tillegg er Havforskningsinstituttet etablert med avdeling i Tromsø. Mye av den nødvendige nærings- og forvaltningsrettede forskningsaktiviteten kan derfor skje i nord.

En videre satsing på torsk i oppdrett vil bidra til å sikre stabil og forutsigbare levering av fisk til landindustrien i nord utenom sesongene for villfisk og gjennom dette bidra til sysselsetting i regionen. Regjeringen vil derfor legge til rette for en nasjonal satsing på oppdrett av torsk.

Det er kunnskaps- og kostnadskrevende å utvikle en ny oppdrettsart fram til den er fullt ut kommersialisert. Gjennom en målrettet satsing fra 2001 er det fra myndighetenes side stilt til disposisjon midler gjennom Innovasjon Norge og Forskningsrådet. I de senere årene er også Investinor og Marint verdiskapingsprogram etablert som sentrale virkemidler for å bygge opp under satsingen på torsk i oppdrett.

Det er imidlertid fortsatt mange uløste spørsmål knyttet til torskeoppdrett. Dette gjelder blant annet kunnskap om interaksjon med villfisk, sykdom og velferd, avl, teknologi og utvikling av fôr

og markedsmessige forhold. Det samme gjelder kunnskap om konsekvensene for sjøsamisk næringstilpasning. Det er behov for ny forskningsbasert kunnskap på alle disse områdene. Dette gjelder blant annet forvaltningsrettet forskning for å utvikle bærekraftige forvaltningsregimer. Kunnskapene om mulige konsekvenser på økosystemer og ville bestander ved torskeoppdrett er utilstrekkelige. Slik kunnskap vil også være viktig for å vurdere miljøkonsekvenser som grunnlag for den videre satsing. Analysene må omfatte blant annet konsekvenser av rømming og gytning i merd på villlevende bestander, sykdomsspredning i tillegg til mer ”ordinære” analyser av arealbruk/lokalisering, parasittproblemer og næringssaltbelastning. Det er også behov for næringsrettet forskning for å utvikle bedre driftsformer, herunder nye teknologiske løsninger, bedre fôr, løse sykdomsproblemer mv.

### **3.1.2 Nasjonal satsing på marin bioprospektering**

Arvestoffet til marine planter, dyr og bakterier har utviklet molekyler tilpasset et liv i havet i hard konkurranse med andre organismer og i temperaturer rundt frysepunktet. Dette har gitt dem spesielle egenskaper som kan være nyttig for mennesker, for eksempel i utvikling av nye medisiner og i oljeproduksjon. Jakten og forskningen på disse stoffene kalles marin bioprospektering. Det knytter seg betydelige forventinger til kommersialiseringen av denne forskningen. Marin bioprospektering kan bli et viktig teknologisk område innenfor bioteknologi med næringspotensial innenfor en rekke områder.

Som eksempler kan nevnes medisiner, ingredienser for smak og næringsinnhold i mat/fôr, samt industriprosesser knyttet til produksjon av tekstiler, cellulose, biomasse/fornybar energi og anvendelse til oljeindustrien.

Mulighetene for å lykkes innenfor marin bioprospektering er basert på to sentrale forutsetninger: For det første har sluttproduktene av forskningen på marine organismer et bredt bruksfelt, og etter spørsele etter disse produktene vil kunne generere store inntekter. For det andre har vi marine ressurser med særegne egenskaper, fagmiljø med spisskompetanse og en etablert infrastruktur å bygge videre på. Vi har derfor gode betingelser for å utvikle hele verdikjeden, fra leting og forskning til næringsutvikling gjennom innovasjon og kommersialisering. I nord har vi kombinasjonen av unike arktiske ressurser, lange tradisjoner innen marine næringer og velutviklede forskningsmiljøer. Viktig infrastruktur er på plass; som for eksempel den marine biobanken Marbank, analyselaboratoriet MarBio og et senter for forskningsdrevet innovasjon MabCent. MABIT-programmet, som er et selvstendig og næringsrettet FoU-program spiller en viktig rolle. Vi ser nå også fremveksten av en ny generasjon bioteknologibedrifter i nord.

Marin bioprospektering er et ledd i regjeringens innovasjonspolitik. Det handler om å videreutvikle våre viktigste næringer og utnytte sammenfallet av kunnskapsmessige og naturgitte fortrinn. I en stadig mer globalisert verdensøkonomi, øker den internasjonale konkurransen. Vi må ha evne til

å fornye oss og sikre konkurranseevnen for å opprettholde vår høye levestandard. Det er mange utfordringer som må overvinnnes for å realisere et uutnyttet potensial. I denne sammenhengen spiller det offentlige en viktig rolle mens en ny næring modnes.

Regjeringen vil etablere en nasjonal satsing på marin bioprospektering. Regjeringens ekspertutvalg for nordområdene har vært en viktig rådgiver for å finne de beste løsningene for satsingen på marin bioprospektering. Med utgangspunkt i forslag fra Regjeringens ekspertutvalg for nordområdene, Norges forskningsråd, Innovasjon Norge og SIVA skal Nærings- og handelsdepartementet og Fiskeri- og kystdepartementet sammen med Kunnskapsdepartementet og Utenriksdepartementet utvikle Regjeringens nasjonale strategi for marin bioteknologi med hovedvekt på marin bioprospektering.

Strategien vil blant annet ta opp hvordan mulighetene som åpner seg på området best kan utnyttes. Det vil være en sentral oppgave å vurdere relevante virkemidler som styrker samspillet mellom forskning og næringsliv regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Det skal blant annet vurderes hvordan forholdene kan legges bedre til rette både med hensyn til økt kommersialisering og ikke minst hvordan utviklingen av Marbank til en nasjonal marin biobank skal kunne bidra til å sikre forskningsmiljøer og andre brukere effektiv tilgang til marint biologisk materiale. I tilknytning til dette er det nødvendig å få på plass retningslinjer for bruk

av biobankens materiale, og avklaring av biosikkerhet til produkter fra marin bioprospektering.

### **3.1.3 Utrede potensialet for bioenergi basert på marine alger**

Dyrking av marine alger i kystområdene i nord kan være en fremtidig kilde til bioenergi. Selv om energipotensialet for tare dyrking teoretisk sett er stort, er det fortsatt mye usikkerhet knyttet til om tare dyrking vil bli konkurransedyktig som energiråvare. Tidvis høye oljepriser og gradvis strengere regulering av utslipp av klimagasser har stimulert til fornyet interesse for å utvinne energi fra alger. Det er i dag noe forskning på dyrking og bruk av marine alger som bioenergi i regi av programmer i Norges forskningsråd. Regjeringen vil få utredet potensialet for bioenergi basert på marine alger med særlig fokus på hvordan en eventuell satsing på området kan legge grunnlag for nærings- og forskningsaktivitet i nord. En eventuell fremtidig satsing på dette området må skje i nært samarbeid mellom forskningsmiljøene nasjonalt og internasjonalt, energiselskaper og forvaltning.

### **3.1.4 Hindre ulovlig, urapportert og uregulert (UUU) fiske**

Regjeringen vil videreføre satsningen på bekjempelse av UUU aktiviteter for å sikre en bærekraftig forvaltning av våre fiskeriressurser. Et tilfredsstillende kontrollregime både på sjøen og ved landing er avgjørende for å sikre bærekraftig utnyttelse av fiskeriressursene i nord. Kystvakten har en sentral rolle i overvåkingen av fiskeriaktiviteter til havs. Fiskeri-

direktoratet og fiskesalgslagene utøver den nasjonale landings- og kvotekontrollen. Arbeidet mot UUU i Barents-havet er en langsiktig prosess som fordrer videreutvikling av den politikk og de institusjonelle samarbeidsfora Norge har bidratt til å utvikle de seinere årene. Både fra russiske og norske fiskerimyndigheter er det et uttalt ønske om å styrke institusjonene for bilateralt forvaltningssamarbeid som er utviklet gjennom mange år. Arbeidet med å øke evnen til samhandling mellom norsk og russiske rettshåndhevende myndigheter må videreutvikles. Regjeringen vil prioritere sin satsing på ressurskontroll for bekjempelse av UUU aktiviteter, herunder arbeidet med tillitskapende tiltak og informasjonsarbeid.

## **3.2 Utvikle maritim næringsvirksomhet**

### **3.2.1 Utvikle en norsk havne- og leverandørsatsing knyttet til eventuell utvikling av nye nordlige sjøruter**

Mindre is i Arktis vil kunne gi mer sjøtransport og nye trafikkorridorer. Det kan for eksempel fra vestkysten av USA og Nordøst-Asia være mulig å legge kursen via nye transportkorridorer i nord i stedet for gjennom Panama- eller Suezkanalen. Videre vil økt olje- og gassutvinning i nord medføre mer skipstrafikk langs norskekysten.

Den økte skipstrafikken gir muligheter for positive ringvirkninger ved at det vil bli økt behov for maritime tjenesteytere på norsk side. De viktigste maritime tjenesteytere er skipsfinansiering, forsikring, sjørett, klassifisering, havnetjenester og meglings-

Mange norske maritime tjenesteytere er i dag blant de største og mest betydningsfulle i verden på flere områder. Det er spesielt viktig at norske havner i nord posisjonerer seg og utvikler hensiktsmessige samarbeid for å tiltrekke seg aktivitet. Staten vil følge utviklingen, og om nødvendig bidra til at infrastrukturen langs kysten er tilrettelagt for den økte aktiviteten. Fiskeri- og kystdepartementet har gitt Kystverket i oppgave å koordinere et samarbeid mellom havner nord i Norge. Dette arbeidet må blant annet innebære en kartlegging av hvilket potensial de forskjellige havnene har, herunder strategisk beliggenhet, dybdeforhold mv. og eksisterende infrastruktur. Koordineringsarbeidet innebærer blant annet å legge til rette for en dialog mellom havnene, og å sette felles utfordringer og mulige løsninger for transportutviklingen i nordområdene på dagsorden. Konkrete samarbeidsprosjekter med russiske partnere vil også kunne bli aktuelt. Regjeringen ønsker å bidra til økt aktivitet og verdiskaping på norsk side.

Økende skipstrafikk i nord vil også kunne gi økt behov for de landbaserte maritime næringene i Norge som verft og utstyrsleverandørindustrien. Skipsverftene utfører byggeoppdrag og reparasjoner både på fartøy og installasjoner. Dette gjelder også underleverandører til verftene og annen virksomhet relatert til skipsbygging og skipsreparasjon.

### **3.2.2 Utvikle kompetanse om maritim aktivitet i arktiske områder**

Regjeringen har som mål at Norge skal være verdensledende på kompetanse om maritim aktivitet i arktiske områder. Økt aktivitet i nordområdene øker behovet for kunnskap og åpner for muligheter for maritime operasjoner i arktiske strøk. Det er allerede etablert et kunnskapssenter for utvikling av bærekraftige maritim transport- og logistikk-løsninger i nordområdene i Kirkenes i samarbeid mellom rederinæringen, Høgskolen i Bodø, Handelshøyskolen BI og Utenriksdepartementet.

Det foreslås å styrke arktisk kompetanse og særskilte prosjekter i tilknytting til sikker og miljøvennlig skipsfart i nordområdene. Dette er en strategisk satsing i nordområdesammenheng. Det bør sikres at Norsk maritim kompetanse er verdensledende på dette området. Satsingen vil også være i tråd med regjeringens maritime strategi "Stø kurs". Maritimt Forum Nord og Norges Rederiforbund har sammen med Høgskolen i Tromsø (nå en del av UiT) utviklet et studium kalt Maritim Arktisk Kompetanse (MAK). Studiet skal styrke kompetansen til de som leder og drifter skip og offshoreinstallasjoner i arktiske farvann, og setter standarden for sikkerhet på operasjoner i disse områdene.

Regjeringen vil styrke kompetansen i tilknytting til sikker og miljøvennlig skipsfart i nordområdene i samspill med de maritime kompetansemiljøene i Tromsø og Bodø.

### **3.2.3 Automatisk skipsidentifikasjon via satellitt**

Satsingen på automatisk skipsidentifikasjon via satellitt (AIS) utgjør en viktig del av det helhetlige overvåkings- og varselingssystemet for havområdene i nord (HOV), og regjeringens nordområde-satsing. Satsingen har en betydelig næringsdimensjon. Norske romfartsaktører og norsk romindustri spiller en viktig rolle i forbindelse med utvikling av det satellittbaserte AIS-systemet. Et satellittbasert AIS-system vil gi bedre oversikt over skipstrafikken i norske havområder. Dette er spesielt viktig i nordområdene hvor tøft klima, store avstander, og sårbart miljø stiller nye krav til overvåking. Riktige beslutninger forutsetter pålitelig, oppdatert og tilgjengelig informasjon. AIS via satellitt gir mulighet for bedre skipsovervåking i nord, forebygging og oppfølging av miljøkriminalitet til sjøs, samt raskere og bedre reaksjonsevne ved ulykker. Regjeringen har prioritert en satsing på å utvikle et satellittbasert automatisk skipsidentifikasjonssystem.

## **3.3 Utvikle petroleumsbasert næringsvirksomhet**

### **3.3.1 Utvikle kunnskapsgrunnlag for petroleumsaktivitet i nord**

Det er anslått at en stor del av verdens utvinnbare gjenværende petroleumsressurser ligger i nordområdene, men det er usikkert hvor stor andel dette utgjør. Så langt har man hatt en utbygging i Barentshavet og det er gjort flere funn i nord. Det er også en forventning om at det vil kunne bli gjort nye drivverdige funn også i norsk område.

Spørsmålet om størrelsen på de norske petroleumsressursene i nord er ikke bare et nasjonalt anliggende, men et spørsmål om å kunne møte den økende energietterspørselen internasjonalt. Utvikling av kunnskapsgrunnlaget om ressurspotensialet i nordområdene vil bidra til grunnlag for vurderinger av norsk tilstedeværelse.

Forvaltningsplanen for Barentshavet-Lofoten, som skal danne rammene for virksomheten, skal oppdateres i 2010. Kunnskap om mulige petroleumsressurser i forvaltningsplanområdet vil sammen med styrket kunnskap om miljø være en del av beslutningsgrunnlaget når rammer for petroleumsvirksomheten på nytt skal vurderes i 2010.

Regjeringen ønsker å igangsette prosjekter for å få oversikt over eksisterende kunnskap, samt utvikle ny kunnskap som kan danne grunnlaget for aktivitet i nord. Dette innebærer blant annet behov for en langsiktig og kontinuerlig innsamling av data i området for å styrke kunnskapen om vårt petroleumspotensial i nord. Med tanke på ressurskartlegging og forståelsen av nordområdene, er det behov for å gjennomføre en rekke innsamlingsprosjekter, herunder i Barentshavet nord.

### **3.3.2 Utvikle grunnlag for regionale ringvirkninger av petroleumsaktivitet i nord**

Økonomisk aktivitet og næringsvirksomhet i nord er avgjørende for å sikre velferd og sysselsetting i regionen. Petroleumsvirksomheten er en næring som kan bidra til velferdsutviklingen gjennom kapi-



tal, sysselsetting og kompetansebygging. Regjeringen vil legge til rette for at petroleumsvirksomheten kan bli en sentral motor for næringsutvikling og økonomisk aktivitet i Nord-Norge. Erfaring viser at den petroleumsrelaterede industrien har utviklet seg i geografisk nærhet til petroleumsaktiviteten og beveget seg nordover i takt med den gradvise åpningen av områder. Fordi petroleumsvirksomheten i nord fortsatt er begrenset i omfang, har ringvirkningene hittil vært mindre i denne regionen.

Regjeringen ønsker å legge til rette for økte ringvirkninger av petroleumsvirksomheten i nord og for at petroleumsvirksomheten kan stimulere til annen næringsvirksomhet, herunder med petroleum som innsatsfaktor. Det er av stor betydning å få kartlagt forutsetningene for ringvirkninger av petroleumsaktivitet i regionen. Olje- og energidepartementet planlegger derfor et utredningsprosjekt som vil ha som formål å identifisere sammenhengen mellom petroleumsvirksomhet og ringvirkninger samt forutsetninger for mulige sammenhenger mellom petroleumsvirksomhet og annen kommersielt fundert næringsvirksomhet. Dette kan bidra til økt aktivitet og tilstedeværelse i nord.

Utnyttelse av potensialet innen olje og gass er avhengig av en godt utbygd infrastruktur for å skape den ønskede verdiskapning på land. Nye transportårer gir potensiale for ny næringsvirksomhet. I samarbeid med aktører på begge sider av grensen mot Russland legges det

vekt på å identifisere industrielle behov og styrke nordnorske fortrinn. Dette vil bygge videre på etablerte samarbeidsfora, russernes arbeid med Nordlige sjørute og erfaringer fra Nordlige maritime korridor. Arbeidet vil være et samarbeid med nasjonale og regionale virkemiddelaktører, private selskaper og den kompetansen som finnes ved kunnskapssenter for utvikling av bærekraftige maritim transport- og logistikk-løsninger i nordområdene i Kirkenes og Bodø.

Foruten å tilrettelegge for petroleumsaktivitet vil det være viktig å utvikle utdanningsinstitusjoner lokalt for å bygge kompetanse i regionen. Analyser fra petroleumsaktivitet viser at leverandørnettverk har en stor betydning for fremme av lokale leverandører. Det er viktig at disse styrkes slik at vi får gode møtesteder mellom oljeselskaper og lokale leverandører.

### **3.3.3 *Utrede alternative petroleumsbaser i Øst-Finnmark***

På sikt vil økt petroleumsaktivitet i Barentshavet på norsk og russisk side kunne føre til behov for lokalisering av støttefunksjoner på land. Det vil derfor være nyttig å utrede behovet for ulike alternative baser i Øst-Finnmark for å betjene en eventuell petroleumsvirksomhet i norsk del av Barentshavet eller i Russland. I den forbindelse vil det være nyttig å kartlegge lokaliseringer av potensielle havner, herunder dybdeforhold, og mulighet for bruk og utvikling av eksisterende infrastruktur.

Det vil være ønskelig å foreta en kartlegging av behovet for ulike alternative baser under gitte forutsetninger om omfang av petroleumsvirksomheten, samt identifisere mulige lokaliseringer ut fra spesifikke kriterier, herunder geografisk og økonomisk egnethet. Siktemål er å få utredet tre til fire mulige baselokaliteter basert på likeartede kriterier. Regjeringen ønsker at en slik utredning skal danne grunnlaget for å vurdere ulike lokaliseringer av en eller flere petroleumsbaser i Øst-Finnmark.

#### **4. REGJERINGEN VIL FREMME LANDBASERT NÆRINGSUTVIKLING I NORD**

Regjeringen vil styrke fokus på landbaserte aktiviteter i nord. Fiskeforedling, reiseliv, mineraler, miljøteknologi og bioteknologi er viktige landbaserte satsingsområder, og er sentrale i utviklingen av fremtidens kunnskapsbaserte økonomi. Ved å satse på landsbasert næringsutvikling skaper vi et bedre grunnlag for å utnytte hele potensialet i nord - både til havs og til lands.

Om vi som åpen og eksportrettet økonomi skal opprettholde grunnlaget for vekst og utvikling på dagens høye nivå må vi bli flinkere til å ta hele landet i bruk. Innovasjon og omstilling er nøkkelen til et fremtidig samfunn med konkurransedyktige bedrifter. Satsingen tar utgangspunkt i våre naturgitte og kunnskapsmessige fortrinn. Regjeringen prioriterer gode rammebetingelser for

innovasjon i dag for å legge til rette for bærekraftig utvikling i fremtiden. Det er viktig å utforme en innovasjonspolitik som svarer til landsdelens spesielle muligheter. Et innovasjonsløft for nordnorsk og samisk næringsliv er en sentral del av nordområdestrategien, og tett knyttet til regjeringens Innovasjonsmelding som ble lagt fram høsten 2008. Dette vil bli videre drøftet i den kommende Stortingsmeldingen om Distrikts- og regionalpolitikken. Med utgangspunkt i nordområdenes naturgitte fortrinn, kunnskaps- og næringsmiljø skal konkurransegrunnlaget styrkes og verdiskapingen økes. Regjeringen vil at alle skal ha reell frihet til å bosette seg der de ønsker, og at verdiskapingspotensialet i alle deler av landet utnyttes.

##### **4.1 Utvikle reiselivsvirksomhet**

I den nasjonale reiselivsstrategien, "Verdifulle opplevelser", fastsetter regjeringen sine mål for, og satsinger i reiselivsnæringene. Reiseliv har et betydelig verdiskapingspotensial, og fremheves ofte som ett av nordområdenes viktige komparative fortrinn i fremtidig næringsutvikling. Nordområdene er en region med stor kulturell variasjon og store og verdifulle naturområder egnet for opplevelsesturisme. Regjeringen ser det som viktig å bevare naturområdene i Nord-Norge og på Svalbard, hvor vi finner noen av de siste, store områdene med lite berørt natur i vår del av verden. Det er definert spesielt høye miljømål for Svalbard med vekt på bevaring av urørt natur. Dette er en viktig rammebetingelse for næringslivet. For at nordområdene også i fremtiden skal kunne utnytte sine strategiske fortrinn som en destinasjon

med muligheter for unike opplevelser, må vi sikre at naturen og kulturarven ivaretas på en god måte.

Nordområdene har et stort uutnyttet potensial som turistmål, samtidig som turisme i disse områdene krever mer i forhold til tilrettelegging og kunnskap enn i mindre værharde turistmål. For at dagens muligheter skal utløse fremtidig verdiskaping vil regjeringen satse på å utvikle reiselivsvirksomhet i nordområdene gjennom følgende strategiske satsingsområder:

- *Markedsføring og merkevarebygging av nordområdene som destinasjon:*  
Kjennskapen til reisemålet Nord-Norge er generelt lav. Et selskap for felles markedsføring og profilering av landsdelen i utlandet er under etablering. Landsdelen har i dag reisemålsfyrtårn som hurtigruten, samisk kultur, Lofoten og Nordkapp som gode eksempler. Steder utpekt som verdensarvlokalteter har et særlig potensial i forhold til stedsutvikling og reiseliv. Regjeringen vil at de norske verdensarvlokaltetene skal utvikles som fyrtårn for den beste praksisen innenfor natur- og kulturminneforvaltning.
- *Bedre kvaliteten på reiselivsproduktene i nord:*  
Et styrket opplevelsestilbud er viktig. Likeledes er det viktig å bidra til et bedre samarbeid mellom aktører innen transport, overnatting og opplevelsesnæringen for en mer koordinert og målrettet innsats. Naturen og kulturminnene i Nordområdene utgjør en unik arv og det er svært viktig for kvaliteten på reiselivsproduktet at

denne arven bevares for fremtiden.

- *Bedre tilgjengeligheten og videreutvikle landsdelens infrastruktur:*  
Satsing på infrastruktur er viktig for å utløse potensialet innen reiselivsnæringen. Sentrale stikkord er utvikling av landsdelens viktigste flyplasser, nye direkte flyruter til Europa, hurtigruten, samarbeid med Russland og utbedring av veinettet.
- *Opprette helårs arbeidsplasser og helårsprodukter:*  
Store sesongsvingninger er et kritisk punkt for reiselivsnæringen, også i nord. Utvikling av helårsprodukter vil være et viktig bidrag til å skape helårsarbeidsplasser. Innovasjon og samarbeid er nøkkelord for å oppnå økt verdiskaping i lavsesongene.
- *Styrke formell kompetanse i og om reiseliv - kunnskap om natur, naturvern, kultur, kulturminner og markeds- og produktutvikling:*  
Utvikling av spisskompetanse tilpasset landsdelens utfordringer og muligheter vil kunne skape ytterligere grunnlag for næringsutvikling og nyskaping. Bærekraftig turisme vil kreve en utvikling av kunnskap om reiseliv og selve kunnskapsinfrastrukturen rundt turistnæringen. Regjeringen vil samle og styrke utdannings- og forskningstilbudet i nordområdene innenfor feltet arktisk reiseliv, samtidig som miljøaspektet og utvikling av økoturisme gis en mer fremtredende plass. Satsingen vil stimulere fagmiljøene til å spille sammen med hverandre, med regionalt næringsliv og partnere i den sirkumpolære region

utenfor Norge. Høgskolen i Finnmark, i samarbeid med fagmiljøene i Nordland og Troms, vil være det sentrale knutepunktet når det gjelder utvikling av høyere utdanning innen reiseliv i nordområdene. Samarbeidet med nasjonale og internasjonale utdannings- og forskningsinstitusjoner er også viktig i den sammenheng. Styrking av formell kompetanse kan

bidra til å fremme koordinering mellom reiselivsaktører og samarbeidsprosjekter i form av innovasjon, nettverk og markedsføring. Flere kompetansearbeidsplasser er viktig for bosetting. Derfor er det viktig å styrke utdannings- og forskningstilbudet innen reiseliv. I kunnskapsinfrastruktur satsingen "Forskningsløft i nord" (se egen omtale under punkt 5.1) er reiseliv et prioritert tema.

#### **4.2 Utvikle mineralbasert næringsvirksomhet**

Som et av verdens rikeste geologiske områder er nordområdene gjenstand for internasjonal oppmerksomhet. Kartlegging av metalliske og andre mineralske råstoffer sikrer at bergindustrien i nordområdene fortsatt er en viktig næring. Regjeringen vil bidra til å utvikle den mineralbaserte næringsvirksomheten i nord.

Nærings- og handelsdepartementet vil gjennom Norges geologiske undersøkelser arbeide for å frambringe nødvendige grunnlagsdata ved geofysiske kartlegginger fra fly og helikopter som

omfatter elektromagnetiske, magnetiske og radio-metriske målinger. Det er ventet at resultatene fra kartleggingen vil være en betydelig stimulans for ny mineralbasert næringsvirksomhet i nord. I tillegg vil prosjektet lede til bedre forvaltning av naturressursene. Områdene i indre Finnmark, kystsonen i Vest-Finnmark, kystsonen i Vest-Troms, deler av Lofoten-Vesterålen og Rombak-Ballangen-Tysfjord områdene i nordlige Nordland prioriteres.

#### **4.3 Utvikle kompetanse og næringsvirksomhet basert på arktiske forhold**

Kunnskap er nøkkelen til næringsutvikling i nordområdene. Bare ved å bygge kunnskap for, om og i nord kan vi utnytte disse områdenes unike muligheter, og løse utfordringer vi står overfor i nord. Kompetent arbeidskraft er en forutsetning for utvikling i næringsliv og offentlige tjenester. De utfordringer som landsdelen står ovenfor vil samtidig kunne være konkurransefortrinn for nordnorsk næringsliv. Dette forutsetter at nordnorske bedrifter og forskningsmiljøer maktet å omsette sin og arbeidstakernes erfaringsbaserte kunnskap til dokumenterbar kunnskap. Et eksempel på dette er behovet for kunnskapsbasert næringsutvikling og ringvirkninger knyttet til olje- og gass i arktisk klima.

Vekst i næringsvirksomhet i nord, særlig knyttet til petroleumsaktivitet på russisk side og økt transport øker behovet. Nordområdenes egenart stiller krav om spesifikk kompetanse som må utvikles, og som bør leveres, av institusjonene i nordområdene. Gode utdanningstilbud er en

forutsetning for at det skal være attraktivt å bo i regionen. Miljøtrusselen er av grenseoverskridende karakter og krever at kunnskap, holdninger og teknologi utvikles og bygges i felleskap med aktører – både på kunnskaps- og næringsiden i nordområdene.

Regjeringen vil utvikle kunnskap om ny teknologi tilpasset arktiske forhold. Gjennom programmet "Forskningsløft i nord" i regi av Norges forskningsråd, gis landsdelen nå en mulighet til over tid å bygge seg opp til å bli ledende innen reiselivs- og arktisk teknologiforskning. Kunnskapsdepartementet vil i samarbeid med Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet etablere prosjekter med formål å samle og styrke utdannings- og forskningstilbudet i nordområdene innenfor feltet arktisk teknologi, miljøteknologi, bærekraftig energi, og arktisk næringsliv. Herunder vil det vurderes muligheten for å opprette et eget fagområde for kjemisk oseanografi. Utvikling av sterke fagmiljøer og bærekraftige samarbeidsrelasjoner krever en langsiktig satsing. For eksempel har teknologimiljøet i Narvik (Norut og Høgskolen i Narvik) siden 1991 arbeidet innenfor området kaldt klima. Miljøet har tematisk kompetanse på vannkraft, solenergi/solcelleproduksjon, vind, bioenergi etc. "Cold Climate Technology Research Centre" (CCRC) er fokusert på nåværende og fremtidige behov for klimatisk tilpassing av konstruksjoner, materialer, infrastruktur og virksomhet i kaldt klima.

## **4.4 Styrke nyskappings- og utviklingsevnen**

### **4.4.1 Et innovasjonsløft for næringslivet i nord**

Det nordligste Norge har utfordringer som vanskeliggjør utnyttelsen av landsdelen fulle verdiskapingspotensial. Næringsstrukturen er preget av små og spredt lokaliserte bedrifter. Industrien har i stor grad vært råstoffbasert. Bosettingsmønsteret er spredt. Sammenlignet med landsgjennomsnittet har innovasjons- og nyskappingsaktivitetene i nordnorsk næringsliv vært lavt. Innovasjonspolitikken legger til rette for at vi kan utnytte potensialet innenfor områder hvor vi har valgt å satse. I nordområdene er energi, marin og maritim næring, miljøteknologi, mineralnæringen og reiseliv slike næringer. Regjeringen vil legge til rette for et innovasjonsløft for næringslivet i nord.

I Innovasjonsmeldingen sier regjeringen at den vil ha et samfunn der velferdsordningene er blant de beste i verden, et samfunn med konkurransedyktige bedrifter over hele landet, og et samfunn som ikke ødelegger for kommende generasjoner. Gjennom tolv punkter beskriver regjeringen hvordan den skal nå visjonen om et nyskapende og bærekraftig Norge. Alle tiltakene er relevante i en nordnorsk kontekst. Arbeidet for små og mellomstore bedrifter og utviklingen av en kultur for entreprenørskap er to gode eksempler.

- *Regjeringen vil legge til rette for innovasjon i små og mellomstore bedrifter i alle regiontyper:*

For små og mellomstore bedrifter er mangel på kompetanse og økonomiske ressurser et hinder for innovasjon. Innovasjon Norge, SIVA og Norges Forskningsråd skal legge til rette for samarbeid for økt verdiskaping. Basert på landsdelens egne analyser kan økt landbasert verdiskaping skje gjennom:

- Styrking av innsatsen knyttet til industrialisering, kommersialisering og internasjonalisering av nye produkter og nye næringer. Relevante tema kan være marin bioprospektering, telemedisin, romvirksomhet, marine næringer, mineralressurser, miljøteknologi, energi og reiseliv.
- Utvikling av regionale nærings- og kunnskapsklynger og nettverk innen næringer der regionen har fortrinn, som ARENA, Norwegian Centre of Expertise (NCE) og Virkemidler for regional FoU og innovasjon (VRI) i regi av virkemiddelapparatet.
- Tiltak som kan bidra til at markedsorienteringen i nordnorske bedrifter bedres, og at markeds- potensialet både når det gjelder eksisterende og fremtidige produkter og tjenester utnyttes bedre enn i dag.

I tillegg vil lettere tilgang til finansielle virkemidler gjøre det enklere for mindre bedrifter å ta steget fra idé til kommersialisering. I Nord-Norge er det opprettet to regionale såkornfond. For

å sikre at norske bedrifter får bedre tilgang på risikovillig egenkapital, opprettet regjeringen i 2008 også et nytt statlig investeringsselskap. Selskapet har fått navnet Investinor AS.

- *Regjeringen fremmer en kultur for entreprenørskap:*

For å legge til rette for at gode ideer finner veien til markedet, vil regjeringen fremme en kultur for entreprenørskap. Vi vil legge frem en handlingsplan for entreprenørskap med særlig vekt på høyere utdanning. Dette er et landsdekkende tiltak, men samtidig av stor betydning for Nord-Norge. Undervisning i entreprenørskap ved nordnorske læresteder er allerede i gang. Satsingen på entreprenørskap er avgjørende for at mennesker med de riktige egenskapene evner å se mulighetene, gjøre noe med dem og omsette sine ideer på markedet.

Evne til omstilling, fornying og tilpasning av samfunnet er viktige stikkord i en fremtidig kunnskapsbasert – og konkurransedyktig – økonomi. Disse egenskapene har vært utslagsgivende for at Norge som nasjon har hatt vedvarende og sterk vekst. Innovasjonsløft i nord er en tverrgående satsing med mål om å videreføre og forsterke verdiskapingen i vår nordligste landsdel. Siviløkonomutdanningen i Bodø vil være en viktig bidragsyter for å utvikle omstillings- og nyskapingsevnen i Nord-Norge. I forhold til den samlede nordområdesatsingen er det også viktig å videreutvikle kompetanse om Russland, slik som det blant annet gjøres ved Nordområdesenteret ved Høgskolen i Bodø.

#### **4.4.2 Styrking av lokalt utviklingsarbeid i kommunene**

Flere små kommuner og lokalsamfunn, særlig i Nord-Norge, er sårbare i møtet med globale og nasjonale endringer i arbeids- og næringsliv og unges forventninger til utdanning, arbeid og fritid. Dette gjelder alle deler av distrikts-Norge, men er spesielt synlig i kommuner med lavt folketall, ensidig næringsstruktur og lang avstand til større sentra. Regjeringen setter hvert år inn betydelige midler til regional utvikling i Nord-Norge.

Regjeringen vil gjennom Kommunal- og regionaldepartementet iverksette en satsing for å øke kapasitet og kompetanse i kommunene for å styrke lokalt utviklingsarbeid.

Det konkrete innhold og innretning på tiltakene vil utvikles i 2009, i et nært samarbeid mellom bl.a. Kommunal- og regionaldepartementet, Miljøverndepartementet, Sametinget, Distriktssenteret, Innovasjon Norge og fylkeskommunene og i tett dialog med KS og LO. Målet med satsingen er å revitalisere kommunen som lokal utviklingsaktør, slik at flere kommuner får ta del i og utnytte effektivt de virkemidler som foreligger fra nasjonalt og regionalt nivå. Satsingen skal også bygge opp under fylkeskommunens muligheter til å bli en mer proaktiv rådgiver og støttespiller for kommuner med store utviklingsbehov, men med liten kapasitet og kompetanse for å ta tak i utfordringene. Den økte innsatsen for lokalsamfunnsutvikling i kommunene skal bygge opp

under og forsterke det regionale arbeidet som allerede er i gang.

Sentrale mål med satsingen vil være å:

- Fremme utviklingsarbeid i kommuner med liten utviklingsaktivitet. Kommunene kan arbeide med lokale utfordringer innen både bred samfunnsutvikling og mer spisset næringsutvikling (næring, stedsutvikling, tjenester, omdømme osv)
- Utvikle kompetanse for lokal samfunnsutvikling i kommuner eller regioner
- Utnytte eksisterende utviklingsressurser bedre (lokale, regionale, nasjonale)
- Utvikle et godt og effektivt regionalt samarbeid med kommunene om ressursbruk og faglig støtte, basert på et proaktivt arbeid.

## **5. REGJERINGEN VIL VIDEREUTVIKLE INFRASTRUKTUREN I NORD**

For å kunne utnytte potensialet i nord-områdene fullt ut kreves det god og hensiktsmessig infrastruktur. For både havbasert og landbasert verdiskaping er samferdselspolitikken i nord viktig. Olje- og gassvirksomhet kan bli en drivkraft i den fremtidige økonomiske utviklingen i nord. Det er viktig å legge til rette for den omfattende landbaserte virksomheten som denne utviklingen ventes å gi grunnlag for, blant annet gjennom stabil og sikker strømforsyning. Det er en betydelig utfordring at avstandene internt i landsdelen, og fra landsdelen til verdensmarkedene, er store. Fiskeri- og reiselivs-

næringene er bare to av mange næringer som er avhengig av gode veier og stabile flyforbindelser for å nå ut til regionale, nasjonale og internasjonale markeder. For å sikre næringsveiene i nord og opprett- holde bosettingsmønsteret vil regjeringen vedlike- holde og oppgradere infrastrukturen i nord.

Svært mye av satsingen i regjeringens nordområdesatsing dreier seg om kunnska- ppopbygging – ”kunnskap er navet i nordområdesatsingen”. Drivkreftene i dette systemet vil være kompetansebasert næringsliv, forsknings- og forvaltningsin- stitusjoner og universitets- og høyskolesek- toren. Det er svært viktig at alle disse institusjonene samvirker på en god måte for best mulig forankring av satsingene i nord.

### **5.1 Utvikle kunnskapsinfrastrukturen**

Regjeringen vil styrke og videreutvikle den kunnskapsmessige infrastrukturen i nordområdene. Nærvær av nasjonalt og internasjonalt konkurransedyktige kunnskapsinstitusjoner i nord er sentralt for å skape varige ringvirkninger for bosetting og næringsutvikling i nord.

På Svalbard driver Universitetssenteret (UNIS) forskning og utdanning på høyt faglig nivå med utgangspunkt i den sær- egne plasseringen i Arktis. Dette gir spesielle fortrinn gjennom bruk av naturen som laboratorium og arena for observa- sjoner, innsamling og analyse av data.

Regjeringen mener det er av stor betydning å fremme nettverksdannelser og arbeids- deling mellom høyere utdanningsinstitus- joner også i nord, og ser det som viktig med

økt samarbeid om kunnskapsoppbygging snarere enn konkurranse mellom institus- jonene. Dette vil igjen fremme næringsut- vikling.

Kunnskap er en av de viktigste bygge- steinene for bærekraftig samfunns- og næringsutvikling. Målet er økt kunnskaps- basert verdiskaping og styrket konkur- ranseevne i nord på områder der nord-om- rådene har naturgitte fortrinn.

Landsdelen har kunnskapsutfordringer med små og relativt unge kunnskapsmiljø, store avstander og svak næringslivrele- vans. Disse utfordringene kan møtes med strategisk samarbeid mellom institusjonene og aktørene i nord. Dette krever tettere samarbeid mellom de ulike forsknings- og utdanningsinstitusjonene og mellom kunnskapsmiljøene og næringslivet enn det som er tilfellet i dag. De regionale forsk- ningsfondene som opprettes fra 2010 vil være et viktig bidrag for å styrke relevant regional forskning.

Et eksempel på felles strategisk satsing for å styrke kunnskapsrettet infrastruktur over fylkesgrensene er ”Forskningsløft i nord” i regi av Norges forskningsråd, finansiert av Kommunal- og regionaldepartementet. Programmet skal bidra til økt samarbeid om kunnskaps- og næringsutvikling mellom universitets-, høyskole- og forskingsmiljø i de tre nordligste fylkene. Prioriterte tema er reiseliv og arktisk teknologi (se egen omtale under punkt 4.1 og 4.3).

Et annet eksempel på slikt samarbeid er utviklingen innenfor energisektoren i Finnmark der universitetene i Tromsø,



Trondheim og Stavanger sammen med høyskolene i Finnmark og Narvik har tatt initiativ til samarbeidsprosjektet EnergiCampus NORD (ECN). ECN skal tilby høyere utdanning i energirelaterte fag i Hammerfest. Grunnideen er å skape et samlet utdanningstilbud knyttet til energi, ressurser og miljø som utnytter nærheten til relevant industri og infrastruktur i Finnmark, bl.a. Snøhvitalegget.

Et godt eksempel på samspill mellom private næringslivsaktører og det offentlige er opprettelsen av Senter for nordområdelogistikk. Dette er et kunnskapssenter for utvikling av bærekraftige transport- og logistikk-løsninger i nordområdene som skal ligge i aksene Murmansk-Kirkenes-Bodø. Senteret ble opprettet i 2008 med utgangspunkt i Nordområdesenteret i Bodø og i samarbeid med Rederiforbundet, Handelshøyskolen BI, Tschudi Shipping og Utenriksdepartementet.

Samarbeid og samordning mellom høyere utdanningsinstitusjoner i Nord-Norge er viktig for å oppnå den styrkingen av fagmiljøene som er nødvendig for å få til en dynamisk utvikling av kunnskapsmiljøene og næringslivet i nord.

Produksjonen av relevant arbeidskraft og kompetanse i landsdelen er sårbar. Det er stort frafall fra videregående skoler i Nord-Norge, og det er lav søkning til flere av høyskolene i landsdelen. Stimulerings-tiltak av fagmiljøene i nord er viktig for å rekruttere og holde på både gode fagfolk og studenter.

Regjeringen vil etablere en prosess for sterkere samarbeid og samordning mellom de høyere utdanningsinstitusjonene i landsdelen.

## **5.2 Styrke transportnett**

Den nordlige landsdelen kjennetegnes av lange avstander, krevende topografiske og klimatiske forhold og sårbar natur. Regjeringen vil styrke infrastrukturen i nord for å bidra til at Norge fremstår som robust og konkurransedyktig i den internasjonale utviklingen av nordområdene. Det skjer en betydelig verdiskaping i den nordligste landsdelen. Dette stiller krav til en velfungerende infrastruktur. Regjeringen vil fremme en rekke prosjekt ut fra dette perspektivet, som vil bidra til å utvikle og modernisere transportinfrastrukturen i Nord-Norge. Forslagene er balansert mot behovene i resten av landet.

Som et ledd i regjeringens nordområdestrategi kommer regjeringen til å foreslå en ekstraordinær strategisk satsing i perioden 2010-2019. Regjeringen vil etablere en transportinfrastruktur mellom Norge og nabolandene som binder Barentsregionen bedre sammen. Bedre forutsetninger for øst-vestgående transportstrømmer vil bidra til å bedre samhandel og samarbeid med våre naboland. Denne innsatsen har primært en internasjonal og nasjonal begrunnelse, men effektene vil få stor betydning også for den regionale utviklingen i nord.

På grunn av de lange avstandene er flytransport viktig i nord, og det er utviklet et finmasket nett av lufthavner i de tre nordligste fylkene. Av Avinors 46 lufthavner, ligger 28 i disse fylkene, inkludert Svalbard lufthavn. Finnmark fylke har i alt 11 lufthavner. Lufthavnene er i tillegg til å være svært viktige for persontransport, viktige for flyfrakt av fisk, turisme og beredskap i forbindelse med olje- og gassutvinning.

Lange avstander og bosetting langs kysten gjør sjøtransport viktig. Opp mot 50 prosent av godset fraktes sjøvegen på strekningen fra Tromsø til Finnmark. Fiskeri- og havbruksnæringen er en av Norges viktigste eksportnæringer, og er av stor betydning for mange lokalsamfunn langs kysten. Som et ledd i en strategi for økt verdiskapning i næringen vil Fiskeri- og kystdepartementet bidra til å opprettholde og videreutvikle statlige fiskerihavner. Videre vil regjeringen gjennomføre viktige farledstiltak for å øke sjøtransportens sikkerhet og fremkommelighet.

Gjennom AIS får Kystverket bedre informasjon om sjøtrafikken. Dette gir et godt grunnlag for risikovurderinger, og vurderinger av forebyggende sjøsikkerhetstiltak og dimensjonering av oljevernberedskapen.

E6 er ryggraden i landbasert transport mellom Nord-Norge og Sør-Norge og innen landsdelen. Forbedringer av flaskehalsene vil styrke næringslivet, øke sikkerheten langs utsatte strekninger og

gjøre det lettere å ferdes på og langs E6 og tilknyttede veger. E6 har i dag en alt for dårlig standard. Gjennom nye investeringsprosjekt og satsing på mindre investeringstiltak vil trafikksikkerheten bedres, samtidig som reisetiden reduseres betydelig. I tillegg vil utbedringer av smal vegbane, utretting av svinger og bedre stigningsforhold gi et mer forutsigbart og robust transporttilbud.

For å styrke forbindelsen mellom Russland og områder lenger vest og sør i Nord-Norge er det viktig med utbedring av riksvegnettet i Finnmark og Troms, både i retning Russland og Finland. Spesielt aksene mellom grensen Norge og Russland og Hammerfest og Tromsø er viktige.

Samferdselsdepartementet har i oppfølgingen av nordområdestrategien sett på transporttilbudet i grenseområdene mot Russland, og på grenseoverskridende infrastruktur til Sverige og Finland. En arbeidsgruppe med deltakelse fra regionale myndigheter og vegmyndigheter på norsk og russisk side, la våren 2008 fram en rapport med anbefalinger av tiltak for å styrke samferdselstilbudet i grenseområdene på kort og lang sikt. Regjeringen legger vekt på gruppens forslag og fylkeskommunale prioriteringer i vurderingene av tiltak som er viktige for å styrke de øst-vestgående transportkorridorene mellom Norge og nabolandene i øst.

Regjeringen satser på å styrke sjøsikkerheten i nordområdene ytterligere. Et av

de viktigste forebyggende tiltakene som er iverksatt er seilingsledsystemet som er etablert ca. 30 nautiske mil fra kysten for alle tankskip og lasteskip over 5000 bruttotonn på strekningen Vardø-Røst.

Norske havner i nord bør posisjonere seg og utvikle hensiktsmessig samarbeid for å tiltrekke seg eventuell økt maritim aktivitet i nord. Fiskeri- og kystdepartementet har derfor bedt Kystverket koordinere et samarbeid mellom havner nord i Norge. Konkrete samarbeidsprosjekter med russiske partnere kan bli aktuelt. Dette kan blant annet bygge videre på allerede etablerte samarbeidsfora, russernes arbeid med den nordlige sjørute og erfaringer fra Nordlig maritim korridor.

Regjeringen vil legge til rette for at Kirkenes lufthavn, Høybuktnoen videreutvikles som en svært viktig del av nordområdesatsingen. Lufthavnen og Kirkenes vil kunne fungere som en konkurransedyktig og attraktiv innfallsport for den økte aktiviteten som forventes i Nordvest-Russland.

Det er etablert et godt samarbeid på transportområdet i Barentsområdet. På nasjonalt nivå foregår samarbeidet i Barents Euro Arctic Transport Area (BEATA). Kommunikasjonsgruppen tilknyttet Barents regionråd deltar i dette samarbeidet. BEATA har arbeidet med å utforme en transportstrategi for området, blant annet gjennom å få fram transportkorridorer som binder to eller flere av landene sammen i et felles transportmarked. Dette er

krevenne, ikke minst på grunn av forskjeller i ansvarsdelingen mellom landene og ulike næringsinteresser innenfor og mellom landene. Norge deltar også aktivt i etableringen av et partnerskap i transport og logistikk innen Den nordlige dimensjon.

Regjeringens konkrete forslag til satsing på transportinfrastruktur i nordområdene vil bli presentert i St.meld. nr. 16 (2008-2009) Nasjonal transportplan 2010-2019.

### **5.3 Oppgradere infrastruktur og forsyningsikkerhet for strøm**

Overføringsnettet for strøm har stor betydning for næringsutvikling i nordområdene og for å realisere ny fornybar energi i form av vindkraft. Ny petroleumsaktivitet i Barentshavet, annen næringsvirksomhet og vindkraftutbygging kan utløse behov for en styrket kraftforsyning i regionen og et styrket overføringsnett. Svært lange avstander og få kunder medfører en ekstra utfordring både med hensyn til tid og kostnader i nordområdene. Det er derfor viktig å legge til rette for en god koordinering av investeringer i nett, produksjon og forbruk. Regjeringen ønsker å legge bedre til rette for samfunnsmessig rasjonell utbygging av overføringsnettet i nordområdene.

Økt fornybar energiproduksjon vil kreve utvikling av overføringsnettet for strøm. Med dagens regler kan ikke myndighetene pålegge nettselskapene å bygge ut nye nettanlegg selv om det etableres ny kraftproduksjon. Olje- og energidepartementet har derfor foreslått å endre energiloven slik at det nå innføres

en plikt for nettselskap-ene til å akseptere nye kraftprodusenter i nettet når produksjons- og nettinvesteringen samlet sett er samfunnsmessig rasjonell. Med forbehold om vedtakelse av lovendringene, vil tilknytningsplikten bidra til bedre koordinering av nett, produksjon og forbruk, og derved bidra til å utløse flere investeringer. Dette vil ha stor betydning, særlig for fornybar kraftproduksjon som for eksempel vind og småkraft.

Statnett har som det systemansvarlige nettselskapet i Norge ansvar for en samfunnsøkonomisk drift og utvikling av det sentrale overføringsnettet. Statnett analyserer behovet og planlegger investeringer for å møte fremtidig behov i regionen. Nye overføringsforbindelser i Norge må konsesjonsbehandles. Regjeringen legger til rette for en effektiv konsesjonsbehandling med sikte på en mest mulig koordinert utvikling av nett, produksjon og forbruk.

I kommende tiårsperiode er samlet investeringsbehov i sentralnettet i Nord-Norge anslått av Statnett til å være 4,3 milliarder kroner. Beløpet inkluderer også andre aktørers investeringer i sentralnettet. Forutsatt ny petroleumsaktivitet i Barentshavet, annen næringsvirksomhet og vindkraftutbygging, er det i tiden frem til 2025 anslått et behov på 9 milliarder kroner til investeringer i overføringsnettet. Statnetts planer inkluderer blant annet investeringer for i underkant av 3 milliarder kroner i nye 420 kV ledninger på strekningen fra Ofoten til Balsfjord og videre til Hammerfest. Dette vil legge til rette

for økt forbruk og ny produksjon i Troms og Vest-Finnmark. Utbyggingen er helt nødvendig ved utbygging av Snøhvit trinn II. Store mengder vindkraft i Finnmark og prosessanlegg for Øst-Finnmark vil utløse et behov for nye 420 kV linjer Skaidi-Varangerbotn og Varangerbotn- Finland. Foreløpige investeringsanslag for disse ledningene er på 1,4 milliarder kroner. Ved et stort kraftoverskudd i Nord-Norge kan det bli behov for forsterkninger av overføringsnettet sørover. Det finnes flere mulig løsninger for eksempel å styrke overføringsnettet fra Ofoten til Rana og videre sørover, antatt investeringskostnad for en slik løsning er 3,6 milliarder kroner. Alternativt kan overføringskapasiteten mellom Norge og Sverige, samt nettet internt i Sverige styrkes.

#### **5.4 Styrke den romrelaterte infrastrukturen**

Romrettet infrastruktur er et sentralt verktøy i forvaltningen av nordområdene, og en viktig komponent i et utvidet infrastrukturbegrep. Navigasjon, miljøovervåking og suverenitetshevdelse er viktige temaer hvor satellitter spiller en vesentlig rolle. Regjeringen vil bidra til å bygge opp romrelatert infrastruktur i nordområdene gjennom deltakelse i internasjonale programmer og nasjonale programmer som AIS via satellitt.

En utfordring i nordområdene er at dagens navigasjonsdekning er begrenset. EUs satellittnavigasjonssystem Galileo er nå under utbygging. Sammen kan GPS og Galileo gi bedre tilgjengelighet og nøyaktighet og bidra til økt pålitelighet og sikkerhet i nordområdene. Dette vil være nyttig for næringsvirksomhet, skips- og luft-

trafikk, miløsikkerhet samt utøvelse av myndighet.

I perioden 2011-2018 vil det bli sendt opp en rekke avanserte miljø- og klimaovervåkingssatellitter i GMES-programmet som vil ha særdeles god dekning i nordområdene. Dette vil gi en vesentlig økt kapasitet innen overvåking av klimaendringer og forurensing i luften, til havs og på land i nordområdene. Systemet vil også gi bedre isvarsel for sikrere skipsnavigasjon i arktiske strøk. Viktige brukere er nasjonale myndigheter og forvaltning. Norge vil delta i GMES gjennom programmene til European Space Agency (ESA). For å styrke kompetansen på disse feltene, legger Kunnskapsdepartementet opp til at det opprettes nye stipendiatstillinger innenfor relevante fagområder. Romrelatert virksomhet ved Høgskolen i Narvik, Universitetet i Tromsø og NAROM på Andøya er alle viktige elementer i det å sikre kunnskapsoppbyggingen i nord.

Satellitnavigasjonsprogrammet Galileo og jordobservasjonsprogrammet GMES er felleseuropeiske prosjekter som utvikles i samarbeid mellom ESA og EU.

## **6. REGJERINGEN VIL OPPRETTOLDE EN FAST SUVERENITETSHEVDELSE OG STYRKE SAMARBEID OVER GRENSENE I NORD**

Den sikkerhetspolitiske situasjonen i nord er i dag preget av et bredt og sam-

mensatt risikobilde. Spørsmål knyttet til fiskerier, energi, miljø og nedsmelting av polarisen og de utfordringer dette reiser, bidrar til et økende internasjonalt fokus mot nordområdene. Dialog og konstruktivt samarbeid med berørte stater i nord, særlig med Russland, er en viktig dimensjon ved norsk utenrikspolitikk som helhet, og av stor betydning for å oppnå best mulig resultater i nordområdene. Det er også en forutsetning for å sikre at nordområdene forblir en stabil og trygg del av Europa. Det sirkumpolære er i denne sammenhengen sentralt og må understrekes. Norge og Russland, som de øvrige arktiske stater, har grunnleggende felles interesser i en stabil og forutsigbar utvikling i regionen, preget av gjensidig forståelse og konstruktivt samarbeid. Fra regjeringens side har dette blitt tillagt betydelig vekt. Forsvarets tilstedeværelse og aktivitet er en sentral del av regjeringens satsing i nord, og bidrar til stabilitet og sikkerhet i regionen. Det legges vekt på synlig militær tilstedeværelse med relevante kapasiteter for suverenitetshendelse, hevdelse av våre suverene rettigheter i våre 200 miles soner, myndighetstøvelse, overvåking, etterretning og evne til krisehåndtering.

Denne satsingen reflekteres i første rekke gjennom den nye langtidsproposisjonen som ble behandlet i Stortinget i juni i fjor, hvor det blant annet ble besluttet å legge Forsvarets øverste hovedkvarter til Reitan ved Bodø, å flytte Generalinspektøren for Hæren til Bardufoss og å konsentrere den maritime helikoptervirksomheten til Bardufoss. Innfasingen av

Skjoldklassen (missiltorpedobåter-MTB) er også viktig i nordområdesammenheng.

Det er regjeringens målsetting å effektivisere og forbedre grensevakten, samt å fortsette arbeidet med å oppnå lettelser i grensepasseringen mellom Norge og Russland, gjennom bygging av ny grensestasjon på Storskog.

Kulturinnsats over et bredt spekter har lange tradisjoner i nord. Et økt samarbeid på kulturområdet kan bidra til å fremme forståelse og kommunikasjon og skape møteplasser og nettverk mellom kulturer og land. Det bidrar til gjensidig tillit, innsikt og respekt på tvers av geografiske skillelinjer, og det åpner for samarbeid også på andre samfunnsområder.

Norges deltar i en rekke samarbeidsfora knyttet til Arktisk råd, Nordisk råd, Barentsregionen, Østersjøregionen og Den nordlige dimensjon. I en videre europeisk sammenheng arbeides det nå for å gjøre kulturfeltet i nord til et nytt satsingsområde innen Den nordlige dimensjons kulturpartnerskap. Regionens utfordringer og muligheter gjelder også kulturdimensjonen, og den grenseoverskridende kreativitet og kommunikasjon som nå søker nye uttrykk. Dette åpner for nye samarbeidsløsninger innen kultur og næring, reiseliv og kulturturisme i hele Barentsregionen. På disse områdene kan også utdannings- og forskningssamarbeid gi verdifulle bidrag. Det foregår et utstrakt samarbeid mellom nordnorske høyere utdannings- og forskningsinstitusjoner og russiske partnere. Dette

utgjør et betydelig bidrag til mellomfolkelig kontakt og kunnskapsutvikling.

### **6.1 Styrke Kystvaktens aktivitet**

Kystvakten har en meget viktig oppgave når det gjelder å sikre myndighetsnærvær i havområdene i nord. Det legges vekt på jevnlig tilstedeværelse særlig i Fiskevernsonen rundt Svalbard. Gjennom sin tilstedeværelse bidrar Kystvakten til overvåking og hevdelse av våre suverene rettigheter i disse havområdene, samtidig som den utøver myndighet i form av kontroll med fiskeriaktiviteten. Et tilfredsstillende kontrollregime er avgjørende for å sikre bærekraftig utnyttelse av fiskeriressursene i nord. Kystvakten, med støtte fra andre deler av Forsvaret, spiller en sentral rolle i håndhevingen av gjeldende regelverk på dette området. I samarbeid med fiskerimyndighetene har Kystvakten bidratt til at det ulovlige fisket i Barentshavet er betydelig redusert. Kystvakten bidrar også med betydelig kapasitet til søk- og redningsoperasjoner, og bistår ved behov andre myndighetsorganer som politi og toll. Kystvakten har fått økt sitt driftsbudsjett siden Regjeringen tiltrådte, og det er de senere år gjennomført en betydelig modernisering av fartøyene som gir økt kapasitet innenfor Kystvaktens primære oppgaver. De nye fartøyene skal seile i nordområdene, og dermed forsterke prioriteringen av denne regionen. Når nye helikoptre innføres vil Kystvaktens evne til å operere øke ytterligere.

Regjeringen vil styrke Kystvaktens evne til nærvær i havområdene i nord.

## 6.2 Videreutvikle grensevakten

Suverenitetshendelse og overvåkning er sentrale elementer i regjeringens nordområdestrategi. At Norge kan hevde sin suverenitet både til lands, til vanns og i luftrommet på en tydelig og forutsigbar måte er en grunnleggende forutsetning for annen aktivitet i nord. Dette er viktige oppgaver som Forsvaret er satt til å ivareta. Forsvaret styrker derfor sin virksomhet i nord.

Vi ser et klart behov også for å styrke grensevakten ved Garnisonen i Sør-Varanger. Samarbeidet med russerne om overvåkingen av grensen er i dag omfattende og meget godt. På norsk side må vi ta vår del av ansvaret for at grensen overvåkes på en tilfredsstillende måte. Landegrensen mot Russland er også en yttergrense i forhold til Schengen. En tilfredsstillende organisering av grenseovervåkingen er dermed også en oppfyllelse av våre Schengen-forpliktelser. Det er Regjeringens målsetting å effektivisere, og forbedre grensevakten. I den forbindelse er det foreslått å erstatte dagens seks grensestasjoner med to større grensestasjoner som dekker hver sin halvdel av grensestrekingen i Sør-Varanger. Det innebærer å bygge to nye grensestasjoner. En løsning med to grensekompanier som opererer ut fra to større grensestasjoner vil tilrettelegge for konsentrasjon av kompetanse og reduksjon av det totale antallet administrative oppgaver. En slik ordning vil friggi befalressurser fra administrative oppgaver til økt operativ virksomhet. Den vil også gi økt evne og kapasitet for gjennomføring

av risikovurderinger og analyse av relevant informasjon ved at det etableres to større fagmiljøer.

## 6.3 Videreutvikle sivil grenseovervåking og -kontroll

Den sivile grenseovervåking for gjennomføring av personkontroll og bekjempelse av grenseoverskridende kriminalitet og ulovlig innvandring på den norsk-russiske landegrense er i løpet av de siste år utviklet som et hensiktsmessig instrument for å hindre lovovertridelser, samtidig som den ivaretar norske forpliktelser etter Schengenregelverket. Den sivile grenseovervåkingen ledes av politiet, men gjennomføres med bistand fra Forsvaret/Garnisonen i Sør-Varanger (GSV) med hjemmel i politiloven § 20 (4), og grensekommisæren på den norsk-russiske grense. Det er etablert et tett samarbeid med russiske og finske grensemyndigheter for felles bekjempelse av grensekryssende kriminalitet. Ikke minst takket være dette samarbeidet må den grensekryssende kriminaliteten i området betegnes som svært beskjeden. Regjeringen ønsker å opprettholde en trygg og stabil situasjon på den norsk-russiske grense, og ser behovet for at sivil grenseovervåking, for de overfor nevnte forhold, videreutvikles for å møte endringer i kriminaliteten og trusselbilde. Som del av Schengens ytre grense, vil det også være behov for å tilpasse seg nye krav til samarbeid om grenseovervåking og grensekontroll, som for eksempel gjennom det nye Schengen grense-

overvåkningssystem, EUROSUR, som nå er under forberedelse.

For å møte behovet for en forenkling av personkontrollen på Storskog grensestasjon, har det i løpet av det siste år vært igangsatt en del utbedringer av kontrollbokser mv. Samtidig er det gjennomført noen utbedringer for å møte krav som fremkom etter Schengen evalueringen av Norge som ble avsluttet i 2007. Som ledd i forenklingen av grensepasseringen arbeides det nå med en ordning for lokalt grenseboerbevis for befolkningene bosatt i de grensenære områder på begge sider av den norsk-russiske grense. Et utkast til avtale forventes å bli oversendt til russiske myndigheter i den nærmeste fremtid. Et slik grenseboerbevis erstatter visum, og vil blant annet kunne åpne for dagpendling mellom Sør-Varanger og Petsjenga kommuner.

Regjeringen legger stor vekt på en fortsatt positiv utvikling av folk-til-folk relasjoner og en hensiktsmessig tilrettelegging for fortsatt økonomisk samarbeid med Russland. En er her avhengig av en god tilrettelegging av grensekontrollen, blant annet slik at denne ikke blir en unødig belastning for den lovlige grensetrafikken.

Kapasiteten på nåværende Storskog grensestasjon anses på det nærmeste å være sprengt. En økning i trafikkvolumet vil således kreve ikke ubetydelige utvidelser av bygningsmessige anlegg og infrastruktur. Etablering av grenseboerbevis vil også kreve at veganlegget

gjennom kontrollstasjonen utvides i bredden, det vil si med flere kjørefelter. Tilsvarende vil en økning i varetransport kunne skape problemer for kø- og trafikkavvikling over Storskog grensestasjon, som med nåværende beliggenhet ligger tett opp mot grenselinjen og den russiske grensestasjonen Borisgleb. Ved utbygging av ny grensestasjon bør denne vurderes flyttet til et område lenger bak grenselinjen.

Oppføring av ny grensestasjon bør ses i sammenheng med utbygging av mellomriksveien Hesseng-Storskog under Nasjonal transportplan. Planlegging og oppføring bør dernest skje i et tett samarbeid med tollvesen og andre kontrolltater med behov for bygningsmessige anlegg knyttet til transportsektoren og grensekontrollen.

#### **6.4 Styrke det tillitsbyggende samarbeidet**

Regjeringen vil videreutvikle Norges bilaterale samarbeid med Russland i nordområdene. Gjennom konkrete samarbeidsprosjekter bygger vi tillit og styrker fremtidig forbindelser og økonomisk samarbeid med Russland.

Fiskerisamarbeidet med Russland spesielt innen forskning og overvåking av fiskebestandene og det marine miljø i Barentshavet går mer enn hundre år tilbake i tid. Et formalisert forsknings-samarbeid innenfor disse fagområdene ble imidlertid først etablert i 1975. Den blandete norsk-russiske fiskerikommisjon som ble etablert i 1976, har vært avgjørende for



forvaltningen av fiske-ressursene i Barentshavet. Dette institusjonaliserte samarbeidet må videreføres og utvikles i årene fremover.

Gjennom programmet for prosjektsamarbeid med Russland som forvaltes av Utenriksdepartementet støtter regjeringen konkrete samarbeidsprosjekter som fremmer nettverk på tvers av grensene med 130 millioner kroner i 2009. Programmet bidrar også til å gi et praktisk innhold til det multilaterale Barentssamarbeidet. Midlene til prosjektsamarbeid med Russland støtter opp om samarbeid mellom norske og russiske utdanningsinstitusjoner i Barents-regionen. Det bevilges dessuten midler til samarbeidsprosjekter mellom norske og russiske aktører innenfor media og det sivile samfunn. Folk-til-folk samarbeidet i Barentsregionen prioriteres også, med særlig vekt på tiltak for ungdom, kulturprosjekter og urfolkssamarbeid.

Miljøvernssamarbeidet med Russland støttes også gjennom dette programmet. Samarbeidet skal bidra til å framskaffe et vitenskapelig grunnlag for økosystembasert forvaltning av Barentshavet gjennom bestandskartlegginger, sårbarhetsanalyser, forskernettverk og miljødatasamarbeid. I løpet av 2009 skal det ferdigstilles en felles norsk-russisk miljøstatusrapport for hele Barentshavet som vil danne grunnlag for videre samarbeid om økosystembasert forvaltning. Dette arbeidet skjer i samarbeid med Den blandete norsk-russiske fiskerikommisjon. Det arbeides for å etablere klimaendring som et satsingsområde innen det bilaterale

miljøssamarbeidet med Russland.

Innen høyere utdanning og forskning arbeides det for å styrke norsk-russisk kunnskapssamarbeid innen petroleum og energi, bærekraftig ressursutnyttelse, næringsutvikling samt humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag.

Et godt samarbeid med våre naboland er viktig for å styrke sjøsikkerheten og oljevernberedskapen i norske havområder. Norge og Russland underskrev i 2006 en intensjonsavtale om styrking av samarbeidet innen sjøsikkerhet og oljevernberedskap. Fiskeri- og kystdepartementet og det russiske transportministeriet følger opp avtalen gjennom en styringsgruppe og norsk-russiske arbeidsgrupper for sjøsikkerhet og oljevernberedskap.

Norges samarbeid med Russland på helse- og sosialfeltet vil fortsatt være knyttet til Barents helse- og sosialprogram og Partnerskapet for helse og livskvalitet under Den nordlige dimensjon. Innsatsen mot spredning av smittsomme sykdommer som HIV/AIDs og tuberkulose vil bli gitt prioritet.

Regjeringen tar sikte på å videreføre bevilgningen til norsk-russiske samarbeidsprosjekter i tiden fremover. Kirkenes vil fremdeles være vårt brohode i Barentssamarbeidet. Regjeringen vil bidra til en videreutvikling av Barentssekretariatet og Barentsinstituttet i forbindelse med den videre satsingen på Barentssamarbeidet. Barentsinstituttet ble formelt opprettet 1. februar 2006 av

UD som en oppfølging av St.meld. nr 30 (2004-2005) Muligheter og utfordringer i nord. Barentsinstituttets formål er forskning, utredninger og formidling med utgangspunkt i grenseregionale problemstillinger. Instituttet er lokalisert i Kirkenes.

Regjeringen vil sikre Barentsinstituttet permanent drift. På generalkonferansen i 2008 ble det bestemt å legge Barentsinstituttet under Universitetet i Tromsø (UiT).

### **6.5 Utvikle kultursamarbeidet**

Regjeringen vil styrke kultursamarbeidet med Russland som en sentral del av nordområdesatsingen. Folk-til-folk-samarbeidet og kulturdimensjonen i Regjeringens nordområdestrategi har bidratt til økt samarbeid i Barentsregionen, og en rekke tiltak har ført til nærmere kontakt og utveksling mellom miljøer i Nord-Norge og Nordvest-Russland. De to lands kulturministere undertegnet i januar 2009 en avtale som skal sikre en felles innsats for kulturelt samarbeid på tvers av grensene. Samarbeidet er foreløpig delt inn i treårsplaner, og den første starter i 2010. Målene er i første omgang blant annet å etablere et norsk-russisk kulturforum og å gjennomføre årlige kulturdager i regionen. Samtidig ønsker Russland å arbeide for å etablere en likeverdig russisk parallell til Barentskultprogrammet, som store deler av kultursamarbeidet i nordområdene er finansiert gjennom. Allerede nå innebærer avtalen konkrete satsningsområder: Film, barne- og ungdomskultur og urfolkenes kultur står sentralt. Like viktige punkter er mobilitet for kunstnere, allmenn tilgjengelighet til

kultur, interkulturell dialog og kunnskap om folkenes historie og kulturarv.

Norsk-russisk handlingsplan for kultursamarbeid i nordområdene bygger på de sterke kulturelle bånd som er skapt gjennom historien. Planen understreker hvor viktig det er at kultursamarbeidet fortsatt utvikles på grunnlag av lokale og regionale initiativer, og at regional deltakelse er med på å sikre sterke forbindelser til befolkningen i nord. Utformingen av den første treårsplanen vil avspeile dette. Regjeringen vil utvikle en helhetlig plan for den kulturelle dimensjon i nordområdesatsingen, i samarbeid med det nyetablerte samarbeidsorganet mellom de tre nordnorske fylkene og med Sametinget.

Kulturinnsats over et bredt spekter som også dekker folk-til-folk samarbeid, idrett og urfolk har lenge stått sentralt i Barentsregionen, og dette har fått en ekstra aktualitet med oppfølging av kulturdimensjonen i nordområdesatsingen. Kulturutfoldelse og -utveksling skaper økt forståelse og respekt mellom ulike kulturer. Regjeringen vil legge til rette for kulturelle møteplasser og arenaer som synliggjør og formidler urfolks og andre folks kulturer og tradisjoner på tvers av landegrensene, herunder støtte etableringen av Riddu Senter for nordlige folk. Fra norsk side deltar vi i en lang rekke samarbeidsfora knyttet til Nordisk Råd (Den nordlige dimensjons kulturpartnerskap), Barentsrådet, Barentssakretariatet, og fra 2009 med en norsk-russisk kulturstrategi og handlingsplan med fokus på nordom-

rådene. Innen Den nordlige dimensjon i europeisk sammenheng arbeides det nå for å gjøre kulturfeltet i nord til et nytt samarbeidsområde.

## **7. REGJERINGEN VIL SIKRE URFOLKS KULTUR OG LIVSGRUNNLAG**

Livsgrunnlag og forholdet til naturen binder folkene i nordområdene sammen på tvers av landegrenser. Urfolkens unike erfaringer og kunnskap gir en ekstra dimensjon til dette. Urfolkene har verdifull kunnskap om natur, klima, miljø og tradisjoner og de forvalter kulturverdier, språk og kunnskap om næringsveier og levesett under marginale vilkår i et subarktisk område. Denne kunnskapen må bevares og videreutvikles, også for å møte framtidige utfordringer knyttet til økologiske, økonomiske, geopolitiske og andre samfunnsmessige endringer.

Regjeringens nordområdepolitikk skal bidra til å trygge urfolkens språk, kultur, næringer og samfunnsliv. I satsingen framover vil regjeringen legge til rette for at urfolk selv på en proaktiv måte, etter egne ønsker og behov, har vilkår for å delta i prosessene og kan nyttiggjøre seg de muligheter framtidig utvikling i nord kan gi. Tiltakene skal legge til rette for en positiv kunnskaps-, kapasitets- og kompetanseutvikling. Kunnskapsmiljøene ved Samisk høgskole, Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Finnmark samt øvrige relevante institusjoner bør oppfordres til tettere samarbeid i denne sammenheng.

### **7.1 Dokumentasjon av samisk tradisjonskunnskap**

Urfolkens tradisjonskunnskaper er verdifulle og representerer unik kompetanse for blant annet opphold og arbeid i nordområdene. For å sikre at kunnskapen blir integrert i kunnskapsutviklingen og anvendes av forvaltning, næringsliv og fremtidige generasjoner, vil regjeringen igangsette et dokumentasjonsarbeid av samisk tradisjonskunnskap i et nordområdeperspektiv som et grenseoverskridende kunnskapsprogram på grunnlag av modell og erfaringer fra det nasjonale programmet ved Samisk høgskole. Formålet er å sikre at tradisjonskunnskapen kan inngå i kunnskapsutvikling og integreres i planlegging og forvaltning av natur, ressurser og miljø og i overvåking av nordområdene.

### **7.2 Etablere et program for kulturbasert næringsutvikling**

Skal urfolkssamfunn makte å møte globale endringsprosesser uten å måtte gi slipp på egen kultur og næringer, må det legges til rette for gode rammevilkår for næringsutvikling i små samfunn, spesielt i Russland. Regjeringen vil etablere et urfolksprogram for kulturbasert næringsutvikling med forankring i Barents-samarbeidet. Formålet er å sikre positiv utvikling og tryggere fundament for samfunnsutviklingen i Barentsregionen med næringsetableringer, verdiskaping og utvikling av nye kulturbaserte næringer innen turisme, handelsvirksomhet, småindustri, arktisk mat, design, utstyr m.m.

### **7.3 Utvikle etiske retningslinjer for økonomisk virksomhet i nord**

Urfolkssamfunn er sårbare. I en helhetlig ressursforvaltning inngår beskyttelse av urfolkens næringer, tradisjonskunnskap og reindriftsarealer. I forbindelse med utvinning av naturressurser i urfolksområder påhviler det næringen å møte de høye krav som stilles. Regjeringen vil igangsette et grenseoverskridende sirkumpolart arbeid med utvikling av etiske retningslinjer som ulike aktører må ta hensyn til i forhold til urfolk ved økonomisk virksomhet i nordområdene. Formålet er å sikre at urfolks rettigheter blir respektert i utnyttelsen og forvaltningen av ressurser og miljøet i nord-områdene. Utviklingsarbeidet vil skje i regi av Árran – lulesamisk senter, Samisk høyskole og Universitetet i Tromsø i samarbeid med energimiljøet ved Høgskolen i Bodø. Det vil være nødvendig å involvere industrien og nærings- og bransjeorganisasjonene i dette arbeidet. Det vises også til omtale i St.meld. nr. 28 (2007-2008) Samepolitikken.

Regjeringen legger til grunn at utviklingen av slike etiske retningslinjer skal skje på grunnlag av gjeldende norsk rettstilstand, og derfor ikke etablerer nye rettigheter.

### **7.4 Utvikle digital infrastruktur for urfolks språk**

Urfolksspråkene i nordområdene er truet og det er knyttet store utfordringer til å ta i bruk moderne teknologiske hjelpe-midler i språkutviklingen. De arktiske urfolksspråk rommer unike kunnskaper tilknyttet livsvilkår, bosetting og arbeid i nordområdene. For å forebygge språkdød og tap

av de egenskapene språkene innehar, må disse dokumenteres, bevares og gjøres tilgjengelig for alminnelig bruk. Universitetet i Tromsø har utviklet kompetanse for dokumentasjon og bevaring av små språk, samt utvikling av moderne teknologiske hjelpemidler for språk-utvikling. Med sikte på å gjøre språkene tilgjengelig på en effektiv og brukervennlig måte vil regjeringen iverksette et program for å utvikle digital infrastruktur for urfolksspråk i nordområdene, med vekt på små språk i Nordvest-Russland.

### **7.5 Styrke samiske institusjoners kapasitet og kompetanse**

En god og rettferdig utvikling i nordområdene fordrer at urfolkene har muligheter til å delta og bli involvert i prosessene. Urfolk må selv ha muligheter til å bygge opp kapasitet og kompetanse for reell innflytelse på og medvirkning i utviklingen, også ved aktiv deltakelse i internasjonalt og grenseoverskridende samarbeid. For å sikre deltakelse og involvering i utviklingen, vil regjeringen legge til rette for kapasitets- og kompetanseoppbygging, særlig ved institusjoner som driver med samisk forskning, utdanning og kunnskap-, nærings- og kulturutvikling. Regjeringen vil gi støtte til realisering av et samisk utrednings- og kompetansesenter på Kola i Russland. For å klarlegge de viktigste utfordringer som samisk høyere utdanning og forskning står overfor i et nordområdeperspektiv, vil regjeringen igangsette et utredningsarbeid om samisk kunnskapsutvikling.





# Nordområdene

Sammenhenger, utfordringer og muligheter

# INNHold

SAMSPILL I NORD.....	49
Innledning.....	49
Internasjonalt samarbeid.....	50
Nordområdene.....	50
Internasjonal interesse .....	50
Den internasjonale orden.....	51
Regionale samarbeidsorganisasjoner.....	51
Arktiske strategier.....	52
Regjeringens nordområdestrategi.....	53
Håndheving og nærvær.....	54
Et godt naboskap med Russland.....	54
Kontakt mellom mennesker.....	54
Samarbeidsprosjekter og utveksling.....	54
Kultursamarbeid Norge – Russland.....	56
(Eksempel) Kulturutveksling: Pikene på Broen.....	57
MULIGHETENES LANDSDEL.....	59
Innledning.....	59
Verdiskaping.....	60
Marin bioprospektering: Molekyler til salgs.....	60
Å stimulere innovasjon.....	61
Opplevelser til salgs.....	62
(Eksempel) Reiseliv: Kongen av kongekrabbe.....	62
Bedre transport og fremkommelighet .....	63
Viktig for velferd og næringsliv.....	63
Enklere samferdsel i grenseområdene.....	64
Vegnettet forbedres .....	64
Kapasitet på jernbane utvides.....	65
Flytransport er viktig.....	65
Havnenes økende betydning.....	65
OLJE OG GASS GIR VERDISKAPING.....	67
Innledning.....	67
Tilrettelegging for utvikling.....	68
Posisjonering av nordnorsk industri.....	68
Snøhvit og Goliat: Positive ringvirkninger .....	69
(Eksempel) Oljeentreprenør: En mulighet til å komme hjem .....	70

MILJØ, LIVSGRUNNLAG OG FISKERIER .....	73
Innledning.....	73
Ta vare på naturen .....	74
Barentshavet – Lofoten.....	74
Helhetlig plan for Barentshavet og havet utenfor Lofoten.....	74
Isbjørnkonferanse i mars 2009.....	74
Ny stortingsmelding om Svalbard.....	75
Urfolks livsgrunnlag.....	75
Bærekraftig fiske og sikkerhet til sjøs.....	76
Samarbeid mot overfiske.....	76
Styrking av sikkerhet til sjøs.....	77
(Eksempel) Fugleliv: Dårlige tider for norsk sjøfugl.....	78
KUNNSKAP LEGGER GRUNNLAGET .....	81
Innledning.....	81
Kunnskap til å handle.....	81
Mer penger til nordområdeforskning.....	81
Verdens største forskningssamarbeid.....	83
Styrking av læresteder .....	88
Kompetansesenter for is og klima .....	88
Klimaforskning: Arktis avgjørende .....	85
Svalbard – unik tilgang til Arktis.....	85
Frøhvelvet sikrer verdens frø.....	86
Romvirksomhet på Svalbard.....	86
Farlig smelting må forstås.....	86
(Eksempel) Norsk klimaforskning: Varmere i Polhavet.....	87
REGJERINGENS NORDOMRÅDESTRATEGI.....	89
De 22 tiltakspunktene.....	89
Kilde til ytterligere informasjon .....	92





# SAMSPILL I NORD

*Regjeringen vil utvikle ny kunnskap, skape næringsvekst, øke sysselsetting, forbedre levekårene og verne om miljø, fornybare ressurser og det multietniske samfunnet i nord – til inspirasjon for folk i og utenfor Norge. Dette skal bidra til å befeste Norges posisjon internasjonalt som en ansvarlig og betydningsfull aktør i nordområdene.*

## Innledning

At Norge er Europas nordligste land preger vår selvforståelse, og det preger andres oppfatning av oss. Som nasjon forbindes vi med hav og kalde kyster, farefylte oppdagelsesferder, med polarhelter og vintersport, snø og is. Selvfølgelig er Norge mye mer enn dette, men det som særlig skiller en ut fra andre, bidrar gjerne mest til å forme identitet.

Denne identiteten sier samtidig noe om hva som er våre fortrinn, og hva utenverdenen forventer av oss. Vi har alltid vært engasjert i nord, ofte i samarbeid på kryss av landegrensene.

Nord-Norge inntar en viktig plass gjennom hele Norgeshistorien. Hålogaland ble allerede i folkevandringstiden en organisert politisk enhet, med vidstrakte internasjonale handelsforbindelser. En av våre eldste pålitelige beretninger om en nordmann gjelder høvdingen Ottars ferd til Bjarmeland. Håløyene, og ladejarlene

som ættet fra dem, stod i fremste rekke på historiens scene i rikssamlings- og kristningstiden, og flere av de viktige eksportproduktene som vi kjenner fra den eldste tiden, kom nordfra. Gjennom mer enn 1000 år har Nord-Norge vært det tettest befolkede området så langt nord i verden. Og nå som før er det hold i å si at Nord-Norge er vår mest internasjonale landsdel.

Mens et multietnisk samfunn er noe nytt i andre landsdeler, har Nord-Norge vært multietnisk gjennom hele sin historie. Urfolksdimensjonen er viktig i mange aspekter av nordområdesatsingen. Nordpå har man hatt tette kontakter også med andre folk, som pomorer og karelere.

Det kreves av oss at vi tar vare på mulighetene i nord, til beste for dem som bor der, men også for landet som helhet, og i samarbeid med andre land og folk. Dette må gjøres ved målrettede tiltak for å sikre vårt nærvær i nord, skape aktivitet og

*Foto: Johan Wildhagen/  
Innovation Norway*

utvikle ny kunnskap. Dette er siktemålet med regjeringens nordområdestrategi. Ved å sikre utvikling i Nord-Norge, kan vi også ta vare på Norges posisjon internasjonalt som en betydningsfull aktør i nord og utvikle denne videre inn i en ny tid.

## Internasjonalt samarbeid

*I internasjonal sammenheng er nordområdene på mange måter synonymt med Arktis, et havområde mange land interesserer seg mer og mer for. For å regulere virksomhet, beskytte tradisjoner og egenart, og sikre at utviklingen skjer til det beste for dem som lever i nord, er det viktig å samarbeide godt i internasjonale og regionale organisasjoner, samt bilateralt med våre naboer og land som grenser til Arktis.*

### Nordområdene

Vi har ingen presis definisjon av "nordområdene" i den norske politiske debatten. Horisonten er videre enn Nord-Norge og Svalbard da Norge har viktige interesser å ivareta i en større region. Da regjeringens nordområdestrategi ble utarbeidet i 2006, refererte nordområdene til områdene omkring Barentshavet. Dette er egentlig et norsk perspektiv. Med tettere internasjonal samhandling må vi forholde oss til at nordområdene etter hvert blir mer synonymt med Arktis.

På norsk side må vi løfte blikket og utvide vårt nordområde-perspektiv om vi vil være med og utvikle en god politikk for dette området i fremtiden.

### Internasjonal interesse

Issmeltingen i Arktis er den faktor som mer enn noe annet har bidratt til den økte internasjonale interessen for nordområdene. Ingen hadde for få år siden forestilt seg hvor fort isen i Polhavet skulle trekke seg tilbake og blåttlegge åpent hav. Arktis er det stedet hvor man først kan se store konsekvenser av de menneskeskapte klimaendringene. Og disse gjør at man kan forutse økt menneskelig aktivitet i Arktis på minst tre områder.

For det første er Arktis en unik plattform for å observere klimaendringene og forske på årsakene og konsekvensene, ikke bare for Arktis, men for hele kloden. Forskningsvirksomheten vil måtte intensiveres.

For det andre vil man få se vesentlig økt skipstrafikk ettersom isen trekker seg tilbake. Cruise-trafikken er økende, og på litt lenger sikt vil de første kommersielle seilingene med frakteskip gjennom Polhavet kunne finne sted. Disse helt nye seilingsrutene vil nær halvere avstanden mellom Vest-Europa og Asia.

For det tredje blir petroleumsforekomstene i nord etter hvert mer tilgjengelige. Selv om olje- og gassvirksomhet i Arktiske strøk er svært krevende ventes en del av de store petroleumsressursene å bli lettere tilgjengelige ettersom teknologien bedres og polisen trekker seg tilbake.

Disse endringene stiller oss overfor store utfordringer når det gjelder overvåking av skipstrafikken og miljøet, søk- og redningskapasitet og oljevernberedskap.

Statene i nord står overfor felles oppgaver. Hvordan skal man regulere virksamhet, og hvilke standarder skal gjelde? Hvordan legge til rette for gode livsvilkår for befolkningen, bevare tradisjoner og egenart og sikre at utviklingen skjer til beste for dem som lever i nord?

### **Den internasjonale orden**

Arktis - området rundt Nordpolen - er ikke noe landområde slik som Antarktis, men et hav. De landområdene som grenser til dette havet, er ikke noe ingemansland, men har vært gjenstand for menneskelig aktivitet langt tilbake i historien, de er mer eller mindre bebodde, og de er uomstridte deler av etablerte stater.

Samarbeid gjennom FN og respekt for folkeretten er hjørnesteiner i norsk utenrikspolitikk. Det er innenfor rammen av FN og folkeretten at det juridiske rammeverket for forholdet mellom statene i nord er blitt lagt. FNs havrettstraktat fra 1982 og bestemmelser vedtatt i medhold av denne traktaten, gir oss klare regler for hvordan statene skal løse uavklarte territorialkrav, og for å regulere fiske på åpnet hav. Fordi det tidligere ikke har vært mulig å operere i Arktis i særlig grad, er man først nå i ferd med å følge opp og sette disse bestemmelsene ut i live.

Naturligvis foregår det meste av det praktiske samarbeidet om aktuelle spørsmål i regionen på andre nivåer enn det globale. Der det er ønskelig og dekker behovet, kan to stater samarbeide direkte med hverandre. Et eksempel på dette, som fortjener å bli nevnt særskilt, er det to-

sidige samarbeidet mellom Norge og Russland om forvaltningen av fisken i Barentshavet. Siden 1976 har våre to land hatt en blandet fiskerikommisjon som møtes årlig for å fastsette kvotene for ulike fiskeslag. Og det er avtalt at fiskefartøyer har rett til å fiske nasjonale kvoter i den andre partens jurisdiksjonsområder utenfor 12-milsgrensen, så lenge de respekterer de lover og regler som gjelder i vedkommende område. Samarbeidet har utviklet seg fra rene regulerings tiltak til å omfatte forvaltningsstrategier, havforskning og kontrollspørsmål. Men spørsmål som gjelder flere land i regionen, kan man best håndtere i multilaterale organisasjoner der alle berørte land er med.

### **Regionale samarbeidsorganisasjoner**

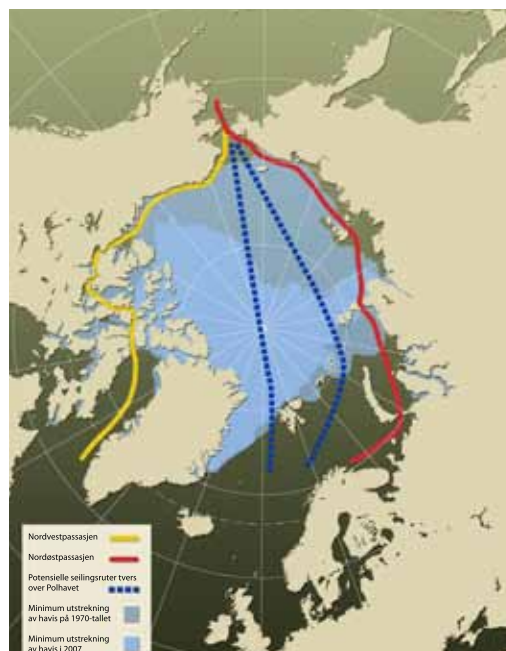
Arktisk råd har som medlemmer alle land med territorium nord for Polarsirkelen: Norge, Danmark/Grønland, Finland, Island, Sverige, Canada, USA og Russland. Organisasjonen har vært særlig engasjert innen forskning og miljø, og studier som Arktisk råd har tatt initiativet til, har hatt stor betydning for konklusjonene til FNs klimapanel. I år står det store klimatoppmøtet i København mot slutten av året høyt på dagsordenen. Norge overlater formannskapet til Danmark under Arktisk råds ministermøte i Tromsø i april 2009.

Barentssamarbeidet ble etablert allerede i 1993 på norsk initiativ. Deltakere er de nordiske landene, Russland og Europakommisjonen. Barentssamarbeidet er ikke én internasjonal organisasjon, men

to. I Barentsrådet, møtes utenriksministrene en gang i året. Regionrådet som samler ledere for alle fylkene i Barentsregionen. Deltagere er Nordland, Troms og Finnmark i Norge, Norrbotten og Västerbotten i Sverige, Lappland, Uleåborg og Kajanaland i Finland, og Murmansk, Karelen, Arkhangelsk, Nenets og Komi i Russland. Denne måten å organisere et regionalt samarbeid på, er ganske unik.

Barentssamarbeidet har bidratt til å bringe folk i nordområdene sammen på tvers av landegrenser. Mange tusener har deltatt i prosjekter og arrangementer igangsatt i Barentssamarbeidet. Det samarbeides på områder som økonomi, handel, energi, kultur, utdanning og forskning, urfolk, ungdom, helse, miljø, redningstjeneste, samferdsel og turisme.

*Issmelting og transportruter i nord.*



Den nordlige dimensjon er et nytt organ, og det første ministermøtet ble holdt i oktober 2008. Begrepet "den nordlige dimensjon" oppstod i forbindelse med at Finland og Sverige gikk inn i EU. Nå er samarbeidet som foregikk under dette initiativet omdannet til en internasjonal organisasjon med EU, Russland, Norge og Island som medlemmer. Samarbeidet er konsentrert om helse og miljø, transport og logistikk. Den nordlige dimensjon kan vise seg å bli en interessant møteplass fordi den dekker både Østersjøregionen, Barentsregionen og Arktis.

Også andre organisasjoner spiller viktige roller. Det nordiske samarbeidet er betydningsfullt ved sin nærområdepolitikk og informasjonsvirksomheten i naboregionene, og med sine ulike støtte- og finansieringsordninger. EU bidrar mye ved sine omfattende finansieringsordninger, og ved at den har ressurssterke europeiske land i ryggen. NATO er og må være til stede i nordområdene, hvor organisasjonens hovedoppgave er å bidra til stabilitet og forutsigbarhet, og til å bevare den lave spenningen som tradisjonelt har kjennetegnet regionen.

### **Arktiske strategier**

Den økende interessen for nordområdene og Arktis i alle berørte stater har gjort at flere land og organisasjoner i den senere tid har tenkt igjennom hvilken politikk man trenger for disse områdene. Noen har utarbeidet politiske dokumenter som gjerne omtales som arktiske strategier.

EU-kommisjonen fremla sitt strategidokument i desember 2008. Det legges særlig vekt på tre hovedmålsettinger: Å beskytte og bevare Arktis i forståelse med dem som bor der, å fremme bærekraftig utnyttelse av ressursene i Arktis og å bidra til bedre fellesskapsløsninger for forvaltningen av området.

I januar 2009 ble så USAs strategi fremlagt. Denne varsler et sterkere amerikansk engasjement i arktiske spørsmål enn tidligere ved å utnytte maksimalt de etablerte samarbeidsstrukturene i regionen. Canada er også på banen med ambisiøse planer om å styrke nærværet i sine vidstrakte nordområder, spesielt når det gjelder forskning og evnen til å operere i arktisk klima.

Russland har omtrent halvparten av all kystlinje vendt mot Polhavet. Landet foretok en kraftig utbygging av nærvær og aktivitet i sine nordområder i mellomkrigstiden og etterkrigstiden. Russland har store, legitime interesser å ivareta i nord og ventes å fremlegge en arktisk strategi i nær fremtid.

### **Regjeringens nordområdestrategi**

Regjeringens nordområdestrategi ble fremlagt 1. desember 2006, og Norge var dermed tidlig ute med en slik strategi. Regjeringens ekspertutvalg for nordområdene oppnevnt i januar samme år var aktiv medspiller i forberedelsene.

Strategien definerte syv hovedprioriteringer i nordområdepolitikken. Disse var: 1) troverdig myndighetsutøvelse; 2)

utvikling av kunnskap; 3) forsvarlig miljø- og ressursforvaltning; 4) tilrettelegging for utvikling av petroleumsvirksomheten; 5) trygging av urfolkens livsgrunnlag og kultur; 6) videreutvikling av folk-til-folk-samarbeidet; og 7) styrking av samarbeidet med Russland. Et overordnet mål er å styrke næringsgrunnlaget generelt i landsdelen og legge til rette for god økonomisk og sosial utvikling, sikre bosetting og skape best mulig livsvilkår for menneskene i nord. Strategien definerte også 22 konkrete tiltakspunkter, for å starte oppfølgingen av hovedprioriteringene. Pr. i dag er de fleste av disse enten igangsatt eller gjennomført. En oversikt over tiltakspunktene og status for gjennomføringen finnes som vedlegg bakerst i dette heftet.

I strategien skilles det ikke mellom utenrikspolitikk og innenrikspolitikk. Blant



*Den norske ambassade i Moskva.*

*Foto:*

*Barentssekretariatet*



*Utenriksminister Jonas Gahr Støre og Russlands utenriksminister Sergej Lavrov utveksler dokumentene som gjør at Varangerfjordavtalen fra 2007 trår i kraft. Avtalen er den første grenseavtalen mellom Norge og Russland siden 1957, og fastsetter grensen mellom de to land i Varangerfjordområdet.*

*Møtet fant sted i Kirkenes i juni 2008.*

*Foto: Torgrim Rath Olsen, Nordlys*

tiltakene finner man både å intensivere dialogen med andre land og markere norske synspunkter på nordorådespørsmål i internasjonale fora, og en rekke nasjonale tiltak i Norge. Tanken er at fremgang ute og hjemme virker gjensidig forsterkende. Forholdet til Russland inntar en spesiell plass. Det er et mål å utvikle samarbeidet med Russland, og det legges til grunn at våre to land har en objektiv felles interesse i praktisk samarbeid.

#### **Håndheving og nærvær**

En naturlig følge av større aktivitet og økende interesse fra mange kanter, er en mer bevisst holdning hos kyststatene til spørsmål som gjelder myndighetsnærvær, suverenitetshevdelse, overvåking, etterretning og kontroll. Kystvakten spiller en avgjørende rolle for å sikre en bærekraftig utnyttelse av fiskeressursene. Tilføring av tilstrekkelige ressurser har bidratt til at ulovlig fiske er blitt redusert de siste årene, og kampen mot dette vil fortsatt vektlegges fra Kystvaktens side.

For vår tilstedeværelse i nord har Forsvaret tradisjonelt spilt en viktig rolle, og denne blir minst like viktig i årene fremover. Langtidsplanen for Forsvaret for 2009-2012 inneholder viktige nordområdetiltak som etablering av nytt operativt hovedkvarter på Reitan, flytting av hærledelsen til Bardufoss og stasjonering av maritime helikoptre der, og styrking av hæren i nord. Modernisering av maritime patruljefly og innfasing av nye marinefartøyer vil styrke vår tilstedeværelse også i havområdene i nord.

Satsing på garnisonen i Sør-Varanger og grensestasjonen på Storskog er viktig, også for å legge til rette for en best mulig overvåking av grensen i samsvar med våre Schengen-forpliktelser og en mest mulig effektiv grensepassering av stadig flere mennesker.

#### **Et godt naboskap med Russland**

*Norge og Russland har siden 90-tallet utviklet et mye tettere naboskap i grenseområdene. Samarbeid innen forskning og utdanning, handel og kutrutveksling er godt og bredt. Et godt naboskap på mange områder er også grunnleggende for informasjonsutveksling og samarbeid om ressursforvaltning.*

#### **Kontakt mellom mennesker**

Norge og Russland er i ferd med å vokse seg sammen som nabofolk. I 1990 passerte et par tusen mennesker grensen mellom Norge og Russland. I 2007 passerte

nesten 109 000. Frivillige organisasjoner, sangkor og skoleklasser besøker og lærer av hverandre. Norske og russiske forskere samarbeider innen alt fra medisin til marinbiologi og språk. Bedrifter samarbeider på tvers av grensen og investerer i hverandres land. Utsiktene til økt olje- og gassvirksomhet i Barentshavet og planene om ny gruvevirksomhet i Sør-Varanger gjør grensepassering og arbeidsmigrasjon enda viktigere.

Regjeringens visjon er at den norsk-russiske grensen skal fungere som en bro for samarbeid mellom våre to folk. Mye er gjort på norsk side for å effektivisere visumbehandlingen og lette grensepassering for russere. Det er innført et såkalt "Pomorvisum" som gir innbyggere i Murmansk og Arkhangelsk mulighet til visum uten å ha invitasjon. Behandlingstiden for visumsaker ved det norske generalkonsulatet i Murmansk er redusert til fem dager og det er gjort bygningsmessige forbedringer på Storskog som effektiviserer grensepasseringen.

1. desember 2008 trådte en ny norsk-russisk avtale om enklere visumbehandling i kraft. Avtalen reduserer dokumentasjonskrav, setter grenser for behandlingstid og gebyrer og gjør det enklere å få flerreisevisum. Regjeringen fortsetter arbeidet for å gjøre det lettere for både ufaglært og faglært arbeidskraft å krysse landegrensene i Barentsregionen.

I juni 2008 ble utenriksministrene fra Russland og Norge enige om å forsøke å etablere et såkalt grenseboerbevis. Schengen-regelverket tillater ikke vis-



umfrihet mellom landene for alle borgere, men åpner for grenseboerbevis. Grenseboerbevis tillater visumfri grensepassering for fastboende som bor inntil 30 km fra grensen. Forhandlingene med Russland om dette startet i august 2008, og vil ta noe tid å få på plass.

### **Samarbeidsprosjekter og utveksling**

En rekke departementer forvalter bevilgninger som er mer eller mindre øremerket til samarbeidsprosjekter med Russland. UD's bevilgning for 2009 er alene på 130 millioner kroner (5 prosent mer enn året før), og går i all hovedsak til samarbeid i Barentsregionen. Barentssekretariatet i Kirkenes forvalter nærmere 30 prosent av disse midlene. Kunnskapsoverføring og erfaringsutveksling er viktige elementer i de prosjektene som støttes, og hovedsatsingsområder er folk-til-folk-samarbeid, støtte til det sivile samfunn, miljøvern, næringsutvikling, energiøkonomisering, helse og sosial omsorg, og forskning og høyere utdanning. Et godt eksempel på

*Ved grensestasjonen på Storskog passerer nå over 100 000 mennesker årlig.*

*Foto: Barentssekretariatet*



et kunnskaps- og kompetansehevingsprogram er "Presidentprogrammet", som ledes på norsk side av NHO og KS, og som hvert år gir 30 yngre russiske ledere utplassering i norske bedrifter og kommuner.

Til samarbeidet med Russland om atom-sikkerhet bevilges det årlig betydelige beløp, for 2009 ca. 100 millioner kroner. I 2005 ble programmet "Barents 2020" startet opp; bevilgningen for 2009 er på 35 millioner kroner. Pengene brukes som tilskudd, såkalte "såkornsmidler", for å få i gang prosjekter som bygger kompetanse og kunnskap i, om og for nordområdene, og det legges vekt på et samarbeid med andre offentlige og private partnere.

#### **Kultursamarbeid Norge – Russland**

Gjennom Utenriksdepartementet kanaliseres 25 millioner til kultursamarbeids tiltak til Nord-Norge i perioden 2006-2008. Dette er i tillegg til støtten til Barentssekretariatet. Fra 2009 vil dette øke med ytterligere 25 millioner fra Kulturdepartementet og 15 millioner fra UD i 2009. 2006-2008 preges av arbeidet med å stimulere til møteplasser og synliggjøre prosjekter som skaper grobunn for regionalt engasjement i Nord – og til å se kultursektorenes betydning i en videre samfunnsmessig sammenheng.

Utenriksdepartementet har i samarbeid med kommunene Tromsø, Bodø og Sør Varanger arrangert festivalen Barentsdagene – som fokuserer på kultursamarbeid i Barentsregionen, forskningssamarbeid, ungdomssamarbeid og samarbeid

om næringsutvikling. Fra 2008 inngår Barentsdagene som en del av Barents Spektakel for å styrke arrangementets lokale forankring og gjøre arrangementene mer synlig. Barents Spektakel drives av kunstnergruppen "Pikene på Broen".

I januar 2009 undertegnet kulturministrene fra Norge og Russland en handlingsplan for kultursamarbeid i nord. Denne skal lede frem til den første norsk-russiske treårsplanen for kultursamarbeid med fokus på nordområdene (2010-2012). Planen skal sikre bedre samordning av nasjonale og regionale kultursatsninger.

Barentskult ble etablert i 2008 som et kulturfond som skal stimulere norsk-russisk kultursamarbeid i Barentsregionen. Fondet eies av fylkeskommunene, som avgjør søknadene, men får også støtte av Kultur- og kirke departementet og Utenriksdepartementet. Barentssekretariatet har det praktiske ansvaret i samarbeid med Sametinget og de samiske organisasjonene.

I tillegg er etablerte festivaler i regionen tilført midler for å styrke sin nettverksbygging i Nordvest-Russland. Festivalen Riddu Riddu er fra 2009 gitt knutepunktstatus. For Utenriksdepartementet har det også vært viktig og naturlig å stimulere nordnorsk kulturlivs kontakter internasjonalt til områder utenfor regionen. Dette er en forutsetning for å gjøre kultursektorene enda mer robuste. Det bygger også opp under naturlig samkvem på tvers av landegrensene i nord og til å skape kulturell og menneskelig forståelse over viktige landegrenser.

## (Eksempel) Kulturutveksling: Pikene på Broen

Den norsk-russiske kunstnergruppen "Pikene på Broen" bygger bro over lande-grenser, ved å skape engasjement for både kultur og politikk i nord. Gruppen basert i Kirkenes har arrangert kulturfestivalen Barents Spektakel siden 2004, som er besøkt av 5000 hvert år, og er den eneste kulturfestival i sitt slag som får støtte fra Utenriksdepartementet.

Festivalen skal være en møteplass der musikere, kunstnere og skuespillere samarbeider, og skaper varige bånd over landegrensene.

– Vi bor ved en grense som har endret seg kolossalt fra den tiden nabolandet het Sovjetunionen. På den tiden var det så og si umulig å ha kontakt med de på den andre siden. Grense er samtidig mange forskjellige ting, man kan snakke om en fysisk og en mental grense, sier rådgiver hos Pikene på Broen, Inger Blix Kvammen, til Ny Tid.

Konsertene på Barents Spektakel har gjerne en artist fra Norge og en fra Russland eller Finland, slik at publikum får kulturinntrykk fra minst to land.

Pikene på Broen arrangerer TransBorder Cafe under festivalen, med presentasjoner og debatter om Barentsregionens utfordringer og utvikling. Både kunstnere, forskere og politikere deltar. Konseptet ble i 2009 også arrangert i Nikel i Russland, der Barents Spektakel hadde en festival-satellitt.

Pan-Barentz er en del av den tredje Barentstriennalen, produsert av Pikene



på Broen i samarbeid med 0047 (Oslo), Universitetet i Lappland (Rovaniemi), Koncentrat (Kiruna) og Anadolu Kultur (Istanbul). Her skal Barentsregionens identitet utforskes igjennom en collage av tilnæringsmåter og tolkninger på tvers av landegrenser og fag. Utstillingen går fra Oslo til Tromsø, og skal i løpet av to år vandre til Rovaniemi, Helsinki, Murmansk og Moskva.

– Årets triennale handler om Barentsidentitet. 15 år etter at Barentsamarbeidet startet, stiller vi spørsmål om det finnes en felles barentsidentitet, om man snakker om barentsburgere, eller fortsatt bare russere, nordmenn og så videre, sier kunstnerisk leder i Pikene på Broen Luba Kuzovnikova til Nordlys.

18 kunstnere og arkitekter er invitert til å belyse forskjellige problemstillinger om barentsidentitet nå og i framtida. De skal også diskutere hva som er urbanitet i Nordområdene.

*Kunstnergruppen "Pikene på Broen" går over en symbolsk grense på det islagte Pikevann ved den norsk-russiske grensen. Forestillingen var en del av festivalen Barents Spektakel i februar 2008.*

*Foto:  
Gustav H. Almvik*



# MULIGHETENES LANDSDEL

*Kunnskap, nyskaping og bruk av landsdelens naturgitte fortrinn står sentralt i regjeringens plan for å styrke verdiskapingen i nord. Vi ønsker å stimulere brobygging mellom forskning og næringsvirksomhet.*

*Økt verdiskaping er i stor grad avhengig av en godt utbygget og vel fungerende infrastruktur. Bedre samferdsel i Nord-Norge skal gjøre det enklere å bo, drive næring og å være turist i landsdelen.*

## Innledning

I tillegg til å tilrettelegge for petroleumsvirksomheten, satser Regjeringen målrettet for å støtte næringsvirksomhet i nord. Kunnskapsutvikling og nyskaping er nøkkelen til å utnytte naturressurser som er særegne for nordområdene. Derfor ønsker regjeringen å legge til rette for dem som vil gjøre forskning til forretning. Regjeringen arbeider for at næringslivet ser etter lønnsomme prosjekter i forskningsresultater, og forskere oppfordres til å finne kommersiell verdi i sin forskning. Et fruktbart samspill mellom forskning og næringsliv vil forbedre norske bedrifters konkurransevne og bidra til økonomisk vekst i nord. På sikt kan det skape helt nye næringsveier.

Regjeringen vil utnytte næringspotensialet som ligger i marin bioprospektering. Her er samspillet mellom forskning og næringsutvikling avgjørende. Reiseliv og entreprenørskap i den nordlige lands-

delen står også sentralt i Regjeringens satsing på næringsliv i nord.

Det skjer selvfølgelig allerede en betydelig verdiskaping i den nordligste landsdelen. Avstandene er imidlertid store, blant annet til markedene. Økt verdiskaping er derfor i stor grad avhengig av en godt utbygget og velfungerende infrastruktur. Regjeringen satser derfor målrettet på en opprusting av infrastruktur som stamveinettet, jernbane, flyplasser, farledstiltak og fiskerihavner. Næringsutvikling og spesielt utbygging av infrastruktur er langsiktig arbeid som også krever grundige forberedelser.

*Foto: To-Foto/Hurtigruten*



*Eremittkrepsen  
Pagurus pubescens  
inneholder stoffer  
med egenskaper som  
kan være nyttige for  
forskning og industri.*

*Foto:  
Marbank /  
R. A. Johansen*

## Verdiskaping

*Det som er særegent for nordområdene kan utvikles og selges. Nyskaping på områder som utnyttelse av små molekyler fra marine organismer til store naturopplevelser kan bli til god forretning.*

### **Marin bioprospektering: Molekyler til salg**

Fisk, olje og gass har gjort havområdene våre til et skattekammer. Men det finnes også store verdier i arvestoffet til marine dyr, planter og bakterier. Dette gjelder spesielt små organismer som har vært nødt til å utvikle stoffer for å tåle temperaturer rundt frysepunktet, og å motstå angrep og konkurranse med andre skapninger i havet. En del av disse stoffene består av molekyler med helt spesielle egenskaper. Dette kan utnyttes kommersielt og i forskning - fra medisiner til kreftbehandling, til å utvinne større andel av oljeforekomster ved å pumpe mikroorganismer ned i borehullene på havbunnen.

Letingen etter og forskningen på organismer med unike egenskaper fra det marine miljø kalles marin bioprospektering. Det er store muligheter for å utvikle kommersielle produkter fra forskning på dette området. Regjeringen håper at marin bioprospektering kan bli en betydelig vekstnæring, og en viktig del av en fremtidig kunnskapsbasert økonomi – i nordområdene og i resten av landet.

Veien fra oppdagelsen av et bioaktivt stoff, til kartlegging av egenskaper, og videre til industriell anvendelse kan være lang og krevende. For å få gi drivstoff til prosessen ønsker regjeringen å styrke samarbeidet mellom forskningsmiljøer, næringsliv og det offentlige, og å skape gode rammevilkår for å sikre at potensialet i næringen kan realiseres. Til eksempel har den marine biobanken Marbank mottatt offentlig støtte til å samle inn marine organismer fra kyst- og havområder i Nord-Norge og Svalbard. Initiativet til etableringen av Marbank ble tatt av Universitetet i Tromsø, Havforskningsinstituttet, Fiskeriforskning og Norsk Polarinstitut.

En internasjonal konferanse om marin bioprospektering ble avholdt i Tromsø i februar 2009.

– Hvorfor er marin bioprospektering viktig?

Stoffer som marine organismer har utviklet for å forsvare seg mot byttedyr i havet, vil i fremtiden kunne brukes til å bekjempe kreftceller hos mennesker. Havet i nord har molekyler med en bestandighet som er så spesiell at det ventes å ha stor betydning i legemiddelproduksjon.

– Hva har regjeringen gjort?

Det er bevilget penger til prosjekter som videreutvikling av Marbank i Tromsø til en nasjonal marin biobank, og etablering av et nasjonalt forskningsprogram for bioprospektering. Tromsø er allerede i førersetet, og kan allerede vise til gode forskningsresultater. Universitetet i Tromsø har innledet et forsknings-samarbeid med Umeå universitet for å stå enda sterkere rustet på området.

### **Å stimulere innovasjon**

Kunnskapsutvikling og nyskaping er nøkkelen til å utnytte naturressurser som er særegne for nordområdene. Derfor ønsker regjeringen å legge til rette for dem som vil gjøre forskning til forretning. Regjeringen arbeider for at næringslivet ser etter lønnsomme prosjekter i forskningsresultater, og forskere oppfordres til å finne kommersiell verdi i sin forskning. Et fruktbart samspill mellom forskning og næringsliv vil forbedre norske bedrift-



ers konkurransevne og bidra til økonomisk vekst i nord. På sikt kan det skape helt nye næringsveier.

Utdanningsinstitusjoner spiller en nøkkelrolle i brobygging mellom forskning og næringsliv. Universitetet i Tromsø har i samarbeid med Göteborgs universitet og Chalmers tekniska högskola opprettet et masterprogram i arktisk entreprenørskap. Etter svensk mønster, skal det i et to-årig masterprogrammet undervises i forretnings-utvikling og entreprenørskap. Samtidig skal studentene gis muligheten til å starte bedrifter med utgangspunkt i forskning eller basert på andre levedyktige konsepter. Kombinasjonen mellom klasserom og reell bedriftsutvikling skal gi grobunn for en kultur for entreprenørskap og innovasjon.

### **Opplevelser til salgs**

Reiselivsnæringen er i ferd med å vokse frem som en nøkkelnæring i Nord-Norge, særlig det som kalles øko- eller geotur-

*Studenter og forelesere fra Universitetet i Tromsø samarbeider med universitetet i Göteborg for å trene unge entreprenører.  
Foto:  
Universitet i Tromsø*

isme. Dette er turisme basert på natur, kultur og opplevelser, og spesielt det som er tilrettelagt for å bevare miljø og kulturarv. Det er attraktivt for tilreisende å oppleve ting som er helt spesielle for landsdelen: det å se spekkhoggere bryte vannoverflaten, se reinsdyr og å dra på ekskursjon innover vidda for å se nordlyset i all sin prakt. Som eneste reisemål i Norge ble tilbudet om overnatting i snøhotell, reinsdyrsafari og selvfangst av kongekrabbe i Sør-Varanger kommune kåret til en av verdens 25 beste nye pakketurkonsepter i 2008 av det velrenomerte tidsskriftet National Geographic Adventure Magazine. Dette er et eksempel på at fremsynte reiselivsentrepreneurer lykkes ved å skreddersy opplevelser og aktiviteter der de gleder turister ved å ta i bruk det helt spesielle naturen byr på i nord.

- Hva har regjeringen gjort?

Regjeringen legger vekt på utvikling av et nyskapende reiselivstilbud, og å fremme Nord-Norge og Svalbard som turistmål. I 2007 lanserte regjeringen en nasjonal reiselivsstrategi om hvordan Norge skal fremmes som et bærekraftig reisemål, og hvordan reiselivsnæringen skal utvikles som distriktsnæring.

## **(Eksempel) Reiseliv: Kongen av kongekrabbe**

Lars Petter Øie stikker hodet opp gjennom et hull i isen med en gedigen kongekrabbe i hånden. Han gir den til en av gjestene som er med på kongekrabbesafari, før han heiser seg opp av vannet i fullt dykkerutstyr, og krabber opp på isen. Øies arktiske safari er en del av et større opplevelsestilbud i Sør-Varanger kommune. Kommunen tilbyr både overnatting i snøhotell og reinsdyrsafari, og ble i 2008 kåret til en av verdens 25 beste nye pakketurkonsepter av bladet National Geographic Adventure Magazine.

Reiselivsentrepreneur Øie har reist så langt som til USA for å promovere sitt "Arctic Adventure Resort", i samarbeid med Innovasjon Norge og den norske ambassaden i Washington. Han er også profilert i et kombinert mat- og reiseprogram sendt på BBC. I Kirkenes er natur og opplevelser utnyttet i reiselivet, og turistene har ikke latt vente på seg. Nord for polarsirkelen kan tilreisende bo i snøhotell som gjenoppbygges av snø og is hvert år, besøke en reinsdyrpark, prøve havrafting, dykking, padle kajakk, kjøre hundeslede og beundre nordlyset. Selvfangst av kongekrabbe er kanskje det mest eksotiske.

– Krabbeklørne er veldig kraftige, så du må være forsiktig når du dykker på jakt etter middag. Det er best å snike seg inn på bakfra og ta tak i bakbeina, sier Øie.

Gjester med dykkesertifikat kan bli med Øie i vannet og fange dem selv. Andre kan nyte smaksopplevelsen, for etter fangsten koker Øie kongekrabben umiddelbart i sjøvann, og serverer den med avocado og hvitløksdressing, brød, sitron og pepper.

– Kongekrabbekjøtt er noe av det beste sjøen har å by på. Det kommer folk hit fra hele verden for å fange denne delikatessen med egne hender, og å nyte den på ferskest mulig måte, sier han.

En voksen kongekrabbe kan ha et vingspenn på nesten to meter, og veie opptil 15 kilo. Siden 1960, da forskere i Sovjet-russland satte ut arten i Barentshavet nær norskegrensen, har millioner av dem migrert vestover. Entreprenører som Øie har utnyttet muligheten av at det nå bare er å ”plukke” dem fra havbunnen, og tilbyr opplevelsen gladelig til eventyrlystne turister.

## Bedre transport og fremkommelighet

*Avstandene er store i Nord-Norge og veien til marked kan være lang. Verdi-skaping i nord er avhengig av en vel utbygd og godt fungerende infrastruktur som post, teletjenester, veier, flyplasser, togforbindelse og havner. Regjeringens transportplan for de neste årene er en av hjørnesteinene i nordområdesatsingen.*

### Viktig for velferd og næringsliv

Samferdselsdepartementet vil våren 2009 presentere forbedringer av veier, havner,



jernbane og lufthavner for hele landet når Nasjonal transportplan for perioden 2010-2019 fremlegges. I planen må tiltak for den nordlige landsdel ses i sammenheng med nordområdesatsingen. Regjeringen går inn for ytterligere å forbedre samferdsel i nordområdene. Denne publikasjonen gikk i trykken før Nasjonal transportplan var ferdig og detaljene i tiltakene kunne offentliggjøres.

Sikkerhet, framkommelighet, miljø og effektivitet er imidlertid stikkord for regjeringens satsing på samferdsel i Nordområdene. Gode transport-, post- og teletjenester er nødvendig for å sikre bosetting og for et livskraftig næringsliv. Effektiv og sikker reiseveg og transport er viktig for folks velferd, for transport av fisk og andre varer til markedet, for reiselivet og for framtidig verdiskaping i Barentshavområdet generelt.

For å bedre tilgangen til internasjonale markeder er det behov for å forbedre

*T.h. Snøhotellet i Kirkenes tilbyr gjestene varme opplevelser i kalde omgivelser.*

*Foto: Geir Moen / gofoto.no*





*Lars Petter Øie rekker en nyfanget kongekrabbe til gjestene under krabbesafari i Kirkenes. Øies kongekrabbesafari er en del av Sør-Varangers prisbelønnede opplevelsestilbud til turister.*

*Foto: Jørn Tomter*

transportforbindelsene mellom øst og vest i nord, i tillegg til gode forbindelser sør-øst. Vegnettet i de tre nordligste fylkene strekker seg over store avstander. Det er over 1600 kilometer langs E6 fra Kirkenes til fylkesgrensa mellom Nord-Trøndelag og Nordland. Avstandene og bosetting langs kysten gjør også sjøtransporten viktig. På strekningen Tromsø - Finnmark transporteres nær 50 prosent av godset sjøvegen. En positiv utvikling i nordområdene er også avhengig av at telenett og internetforbindelser har tilstrekkelig kvalitet og kapasitet til å formidle store datamengder og være tilpasset nye tjeneste- og bruksområder. Utbygging av infrastruktur er ikke gjort over natten. Det er langsiktig arbeid som også krever grundige utredninger på forhånd for å treffe riktig. Nasjonal transportplan som fremlegges våren 2009 er en del av dette arbeidet.

### **Enklere samferdsel i grenseområdene**

Som et ledd i arbeidet med Nasjonal transportplan 2010-2019 gjennomgår Samferd-

selsdepartementet en rapport fra en norsk-russisk arbeidsgruppe. Arbeidsgruppen har anbefalt tiltak for å bedre samferdselen i grenseområdene. Arbeidsgruppen ble nedsatt etter initiativ fra den norske samferdselsministeren og viseguvernøren i Murmansk fylke, og representerer statlige og regionale myndigheter i Murmanskregionen og Nord-Norge.

Arbeidsgruppen foreslår blant annet at det i 2009 skal planlegges en utbedring av vegstrekningen Borisglebsk/Storskog - Elvenes. Gruppen anbefaler at arbeidet skal skje i perioden 2010-2013. En slik utbedring vil sikre en god standard på den norske siden av grensen og passer bra med utbedringen av strekningen Murmansk - Borisglebsk, som avsluttes i 2010.

I rapporten blir det foreslått å lage en overordnet plan for arealbruk og fysisk infrastruktur i Kirkenesområdet. Behovet for å utbedre stamvegnettet i Finnmark og Troms i retning Russland og Finland blir også tatt opp i rapporten. En slik utbedring vil også være med på å styrke forbindelsen mellom Russland og områder lenger vest og sør i Nord-Norge.

### **Vegnettet forbedres**

For vegnettet dreier utfordringene seg i første rekke om å forbedre strekninger som er smale og svingete, strekninger som har vanskelige føreforhold om vinteren, eller som er utsatt for ras. E6 er den viktigste transportåren på land i Nord-Norge. Regjeringen vil i kommende år satse på forbedringer av riksvegnettet, det vil si E6 og en del grensekryssende riksveger til Sverige, Finland og

Russland. I tillegg til å forbedre E6 er det nødvendig å sørge for gode vegforbindelser til nabolandene. Over Samferdselsdepartementets budsjett for 2009 er det satt av midler til å planlegge opprusting av E105 og veger i Kirkenesområdet. Denne planleggingen skjer som en del av det norsk-russiske samarbeidet om infrastruktur i grenseområdene.

### **Kapasitet på jernbane utvides**

Regjeringen vil utvide kapasiteten på Nordlandsbanen og Ofotbanen. Målet er å utvikle jernbanen til å ta enda mer av godstransporten til og fra landsdelen. Når gods flyttes fra veg til bane får vi lavere utslipp av CO<sub>2</sub>, mer effektiv transport og økt sikkerhet på vegene.

Det har i lengre tid vært betydelig lokal og regional interesse for ideen om å knytte den russiske jernbanen til Kirkenes havn gjennom en forlengelse av jernbanen fra Nikel til Kirkenes. En slik jernbaneforbindelse er imidlertid svært kostbar. Derfor forutsetter en slik utbygging behov og interesse blant russisk næringsliv for å frakte store godsmengder via Kirkenes havn. Det er i dag ingen indikasjon på at russisk næringsliv har behov og interesse for å frakte store godsmengder over Kirkenes. Russerne foretrekker å benytte egne havner. Dette er bakgrunnen for at regjeringen ser denne utbyggingen som lite sannsynlig.

### **Flytransport er viktig**

Fra 2006 og hittil i 2008 er det investert mer enn en milliard kroner til oppgradering av sikkerhetstiltak og utvidelser av fasiliteter for publikum ved nordnorske lufthavner



(medregnet Svalbard). Nord-Norge har allerede et finmasket flyrutenett, med rutetraffikk på til sammen 28 lufthavner, medregnet Svalbard og helikopter flyplassen på Værøy. Finnmark har 11 lufthavner, tre mellomstore og åtte regionale.

Prisene er kraftig redusert på innenlands- og utenlandsreiser fra de store lufthavnene de siste årene. For at også de reisende på kortbanenettet i nord skal få del i dette, satte regjeringen i april 2007 ned prisen 20 prosent for flyreiser på kortbanenettet i Nord-Troms og Finnmark.

### **Havnenes økende betydning**

Transportutviklingen i nordområdene, som følge av klimaendringer, vil medføre lenger seilingssesong, mulig åpning av nye sjøruter og lettere tilgang til havner i nord. Fiskeri- og kystdepartementet har i lys av dette bedt Kystverket koordinere et samarbeid mellom havnene i nord, for å møte felles utfordringer og utvikle mulige løsninger.

*Regjeringen prioriterer utbedringer av stamvegnettet i Nord-Norge, spesielt svingete og smale veier, veier med vanskelig vinterføre, og veier utsatt for ras. Bildet er fra veistrekningen Nikel-Kirkenes.*

*Foto: Barentssekretariatet*



OLJE-VESKE  
PROSESS, VAT  
PM-20-5012-BS20A

# OLJE OG GASS GIR VERDISKAPING

*Europa er i ferd med å få en ny energiprovins: Barentshavet Sør – havet nord for fastlandsnorge. Petroleumsvirksomheten i nord kan på sikt få store positive regionale og nasjonale ringvirkninger. Regjeringen arbeider for å legge til rette for petroleumsbasert sysselsetting og verdiskaping i Nord-Norge.*

## Innledning

Ved å snu litt på kartet kan vi plassere nordområdene i sentrum. Nordområdene er et slags nytt senter, ikke bare på kartet, men som ressursområde. Fiskeriene i nord er blant verdens rikeste og skal forvaltes for generasjoner. Nå ser vi at også olje og gass åpner Barentshavet som ny europeisk energiprovins. Å utnytte mulighetene i nordområdene er en av de viktigste delene av regjeringens nordområdestrategi. En ansvarlig utnyttelse av ressursene bidrar til å sikre fremtidige generasjoners velferd.

I oktober 2007 kunne Norges første skipslast med flytende naturgass forlate Melkøya. Regjeringen legger til rette for leteaktivitet, utbygging og aktivitet innen olje og gass i Nord-Norge. Gjennom Forskningsrådet kanaliserte Regjeringen betydelige midler som er med å legge til rette for petroleumsbasert utvikling i landsdelen.

Det er viktig for regjeringen at utbygging av nye felt gir et verdiskapingsløft i Nord-Norge og landet forøvrig. Utnyttelse av petroleumsressursene i Nordområdene skal bygge opp om den positive utviklingen i nord. Petroleumsvirksomheten skal være en viktig motor for å få ny, teknologiintensiv virksomhet i landsdelen. For å få dette til må det bygges opp en industri i Nord-Norge som kan posisjonere seg nasjonalt og internasjonalt.

Gjennom dialog og gjensidig respekt finnes løsninger som gjør at de ulike brukerne av havet kan leve side om side i de samme farvannene, og på hver sin måte bidra til utnyttelse av naturressursene i nord.

*Foto:  
Dag Magne Søyland /  
StatoilHydro*



*Leteaktivitet  
i Barentshavet.*

*Foto:  
StatoilHydro*

## Tilrettelegging for utvikling

*Geologisk kartlegging av mulig petroleumsvirksomhet i nordområdene vil ferdigstilles i 2009. Regjeringen vil legge til rette for at nordnorsk industri kan posisjonere seg slik at lokale og regionale leverandører kan nyte godt av ringvirkninger av utviklingen.*

Startskuddet for etablering av petroleumsvirksomhet i Barentshavet Sør gikk med oppstarten av utbyggingen av Snøhvitfeltet i 2002. Snøhvit, som ble operativ i 2007, er viktig av flere årsaker. Det er den første gassutbyggingen i Barentshavet, og det første anlegget for flytende naturgass i Norge. Snøhvit vil på mange måter være en motor for utviklingen i Nordområdene over de 30 årene levetiden er estimert til. Etter hvert vil Goliat og Nucula, samt nye, fremtidige funn, komme til. Dette vil bidra til å sikre petroleumsvirksomhet i Barentshavet i mange år fremover.

Nordområdene er en ny og svært viktig energiprovins i Europa. Andre land enn Norge åpner nå opp for å ta nye deler av havet i bruk. Det er viktig å sikre ansvarlig ressursutnyttelse fra havet i nord.

Leteaktivitet er selve forutsetningen for nye funn, utbygginger og aktivitet. Stadig flere selskap ønsker å delta aktivt i dette området. I regjeringens Nordområdestrategi fra 2006 heter det at regjeringen vil: "Videreutvikle petroleumsvirksomheten i Barentshavet gjennom en aktiv tildelingspolitikk for å følge opp leterresultater og behovet for ytterligere letearealer. Regjeringen vil også legge til rette for økt geologisk kartlegging i nordområdene." For å følge opp Nordområdestrategien er det så langt bevilget 410 millioner kroner til geologisk kartlegging. I 2009 vil arbeidet med geologisk kartlegging ferdigstilles. Da vil vi ha det nødvendige kunnskapsgrunnlaget for å vurdere videre åpning av nye felter i dette området. Det er i dag betydelig interesse og optimisme knyttet til petroleumsvirksomhet i Barentshavet sør.

Regjeringens satsing på kunnskap i nord er også en del av denne tilretteleggingen. Mer enn halvparten av innsatsen i Forskningsrådets nordområdesatsing, det vil si tildeling av statlige forskningsmidler, går til petroleumsvirksomhet i nord.

### **Posisjonering av nordnorsk industri**

Petroleumsvirksomheten sysselsetter folk over hele landet. Likevel er det færre spesialiserte leverandører i nord. Regjeringen ønsker å øke ringvirkningene av

petroleumsvirksomheten. Fra petroleumsvirksomhet andre steder i landet har man erfaring med at det tar tid å etablere spesialiserte leverandører. Men det er tydelig at koordinert innsats på flere nivåer kan bidra til å øke ringvirkninger av petroleumsvirksomheten. Erfaring viser at nærhet til petroleumsvirksomheten fører til etablering av ny industri.

I arbeidet med å sikre direkte ringvirkninger av olje- og gassvirksomheten i nord vil regjeringen legge til rette for at den nordnorske industrien posisjonerer seg. Det er viktig at industrien opparbeider seg tilstrekkelig kompetanse og markedsnettverk for å kunne konkurrere med næringsliv i andre deler av landet. Dessuten må internasjonal og nasjonal industri etablere seg med avdelinger som sysselsetter lokal arbeidskraft. En viktig betingelse for dette er igjen at det finnes kvalifisert arbeidskraft lokalt.

Analysen viser at internasjonal eksponering har vært svært viktig for næringsutvikling og sysselsetting i distriktene. Aktører som INTSOK og Innovasjon Norge bidrar aktivt til slik internasjonalisering og vil også gjøre det for Nord-Norge. Regjeringen støtter også andre leverandørnettverk og næringsforeninger som arbeider for å styrke nordnorske bedrifters evne til å prekvalifisere seg for kompliserte anbudsprosesser.

INTSOK er en stiftelse som ble etablert av myndighetene og industri i 1997 for å markedsføre norsk olje- og gassindustri internasjonalt. Dette gjøres gjennom

ulike fellestiltak for medlemsbedriftene som skal øke deres gjennomslagskraft i internasjonale markeder.

Innovasjon Norge tilbyr tjenester og programmer som bidrar til å utvikle distriktene, øke innovasjonen i næringslivet og profilere norsk næringsliv og Norge som reisemål. Innovasjon Norge har Næringshandelsdepartementet som hovedeier, og får midler også fra andre departementer. Organisasjonen er representert i alle landets fylker og har kontorer i over tretti land.

## **Snøhvit og Goliat: Positive ringvirkninger**

Snøhvitfeltet ble ferdigstilt høsten 2007. Utbyggingen er den første milepælen for å etablere petroleumsvirksomhet i Barentshavet Sør. Snøhvit er den første gassutbyggingen i Barentshavet og det første anlegget for flytende naturgass i Norge. Etter en fem år lang byggefase kunne gassen i august 2007 for første gang strømme fra feltene. De første skip med flytende naturgass forlot Melkøya i oktober 2007.

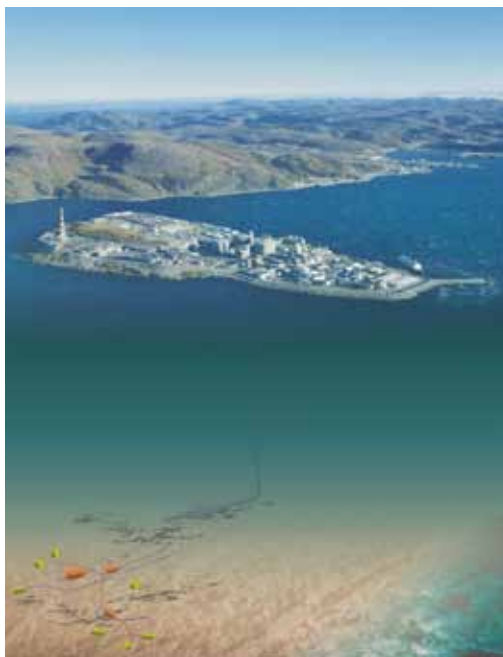
Snøhvit har ført til betydelige ringvirkninger lokalt. Hammerfest har opplevd sysselsettingsvekst, befolkningsvekst og vekst i boligmarkedet. På det meste har 2500 personer vært i arbeid under anleggsvirksomheten. Drift, vedlikehold, modifikasjon og støttetjenester til Snøhvit har skapt 400 varige arbeidsplasser, tre fjerdedeler rekruttert fra Nord-Norge.

Det er nå mangel på arbeidskraft i regionen. StatoilHydro har på Snøhvit samarbeidet nært med lokale aktører. Etableringen av Snøhvit Næringsforening, senere Petro Arctic, har vært viktig for å få dette til. Analyser viser at Snøhvit har snudd en negativ befolknings- og sysselsettingsutvikling i Hammerfest. Nye bedrifter etablerer seg i byen. De kommunale inntektene er forventet å øke betydelig. Det er gjort omfattende investeringer i opprusting av skolebygg, infrastruktur, og utbygging av kulturtilbud. Utbyggingen har skapt kompetanseoppbygging i regionen, noe som får positiv virkning også for andre næringer.

Også en utbygging av Goliat kan bidra til sysselsettingen i regionen. Goliat ventes å bidra til det teknologiske grunnlaget for ytterligere utvikling av petroleumsvirksomhet i regionen.

*Illustrasjonen viser havbunnsanlegget på Snøhvit som forsyner gass til det nye anlegget på Melkøya. Snøhvit er den første gassutbyggingen i Barentshavet og det første anlegget for flytende gass i Norge. Tre fjerdedeler av de 400 som arbeider tilknyttet Snøhvit er rekruttert fra Nord-Norge.*

*Illustrasjon:  
Even Edland /  
StatoilHydro*



## **(Eksempel) Oljeentreprenør: En mulighet til å komme hjem**

Astri Tugwell har kommet hjem. Etter videregående gjorde Astrid Tugwell som så mange andre fra Nord-Norge: Hun flyttet sørover for å ta utdanning, og har siden jobbet utenfor landsdelen, i Shell både internasjonalt og i Norge. – Men mange av oss som flytter sørover lengter jo tilbake. Derfor er det så viktig å skape arbeidsplasser i nord, så folk faktisk kan flytte tilbake, sier hun.

Tugwell jobber i dag i North Energy, et oljeselskap som holder til i Alta. Visjonen for selskapet er: ”Med nordnorsk eierskap og kompetanse skal North Energy vise alternative løsninger for en lønnsom og bærekraftig oljevirksomhet i nord.” – Da beslutningen om å åpne områder nordpå for oljevirksomhet ble tatt, bestemte jeg meg for å bidra til at dette skjer på en skikkelig måte. Vi er et nordnorsk selskap, og dette skjer utenfor vår stuedør, derfor skal vi være et oljeselskap som gjør tingene på vår måte.

Hun peker på at det er industrien i Nord-Norge som eier selskapet, og at strategien er langsiktig. – Vi skal bygge oss opp over tid, og ønsker i størst mulig grad å rekruttere nødvendig kompetanse fra landsdelen. Profilering ovenfor aktuelle utdanningsmiljøer i Nord-Norge er derfor viktig for oss. I tillegg arbeider vi for at industrien skal se potensialet ved å etablere seg i nord.

Astrid Tugwell har tro på at selskapet skal lykkes. – Vi håper å få tildelt operatøransvar i norskehavet og lisensandeler i Barentshavet allerede i 20. konsesjonsrunde. Dette er viktig for å være med på å forme utviklingen i nord og oppfylle visjonen vår om å få fram alternative og bærekraftige løsninger. Vi har bygd opp en organisasjon som er klar for større oppgaver, og vi er utålmodige etter å komme i gang.

Tugwell oppfordrer folk fra Nord-Norge til å se mulighetene i egen landsdel. – Jeg er opptatt av å rekruttere nordnorsk arbeidskraft, og har møtt mange som er glad for at det nå kan bli flere arbeidsplasser innen oljenæringen i nord.



*Astrid Tugwell mener man må se mulighetene i den nordlige landsdelen. Som direktør for utvikling i et nytt nordnorsk oljeselskap vil hun bidra til at oljeutvinning i Nord-Norge respekterer det lokale miljøet og sysselsetter lokalbefolkningen.*

*Foto:*

*Origo/Hege E. Johansen*





# MILJØ, LIVSGRUNNLAG OG FISKERIER

*Norge skal være et foregangsland på miljøområdet, en aktiv samarbeidspartner med andre land, og en langsiktig og troverdig forvalter av miljø- og kulturverdiene i nord. Regjeringen legger til rette for verdiskaping gjennom bærekraftig bruk av ressurser i havet og på land, mens vi samtidig verner om økosystemets virkemåte og produktivitet.*

## Innledning

Arktis har noen av jordens siste store områder med tilnærmet uberørt natur. Her lever hardføre arter som kun finnes ved Nordpolen. Norge har et stort ansvar, sammen med andre polarland, å bevare disse enorme og sårbare områdene.

Nordområdene er viktige for bevaring av det biologiske mangfoldet, og har økende betydning både som opplevelsesdestinasjon og som referanseområder for miljøovervåkning og økologisk forskning. Samtidig må store politiske, faglige og forvaltningsmessige utfordringer løses i tiden framover. Utfordringene er spesielt knyttet til klimaendringer, langtransportert forurensning, miljøgifter og økende menneskelig aktivitet. Helhetlig forvaltningsplan for Barentshavet – Lofoten er et av de viktigste verktøy for å balansere hensynet til miljø og ressursutnyttelse.

Klimaendringene vil få økende, direkte betydning for miljø- og ressursforvaltning i nordområdene, fordi det fysiske miljøet og livsgrunnlaget til planter og dyr høyst sannsynlig vil endres betydelig. Klimaendringene vil også påvirke transport og fordeling i miljøet av giftstoffer som tilføres nordområdene med luft- og havstrømmene. På lengre sikt vil et stadig mer isfritt Polhav kunne føre til helt nye ruter for den internasjonale skipsfarten mellom øst og vest. Med dette kommer også økte miljøutfordringer og utfordringer for beredskap og sikkerhet i tiden som kommer.

Norge har et direkte forvaltningsansvar for store deler av Arktis. Et godt kunnskapsgrunnlag baser på forskning er en betingelse for at Norge skal kunne forvalte sine polare territorier i nord på en miljøforsvarlig måte.

*Illustrasjon:  
iStockphoto.com/  
mevans*

## Ta vare på naturen

*Regjeringen legger vekt på å sikre bærekraftig ressursutnyttelse og ansvarlig miljøforvaltning i Barentshavet. Samarbeide og kunnskapsutveksling med Russland og andre Arktiske stater må videreutvikles for å verne om sårbare arter og god høsting av naturressurser.*

### **Barentshavet – Lofoten**

Innenfor havområdet Barentshavet – Lofoten utpeker delområder seg som særlig rike på ressurser, samtidige som de er sårbare i miljøsammenheng. Utfordringer knyttes til påvirkninger fra fiskeri, skipstrafikk og petroleumsvirksomhet, samt til miljøgifter, radioaktivitet og introduserte arter. Dette gjelder særlig Lofoten – Vesterålen, kystnære områder, Tromsøflaket, Eggakanten, iskanten, polarfronten og havområdene rundt Svalbard. Dette er områder som ut fra naturfaglige vurderinger har vesentlig betydning for det biologiske mangfoldet og den biologiske produksjonen, og der mulige skadevirkninger kan få langvarige eller uopprettelige konsekvenser.

### **Helhetlig plan for Barentshavet og havet utenfor Lofoten**

Helhetlig forvaltningsplan for Barentshavet - Lofoten er et verktøy for å beskytte miljøet og samtidig tilrettelegge for lønnsom næringsvirksomhet. Forvaltningsplanen setter rammer for fiske, skipstransport og petroleumsvirksomhet i nord, for å balansere bruk og beskyttelse.

Det er etablert rådgivende gruppe for oppfølging av planen, bestående av et Faglig Forum ledet av Norsk Polarinstitutt, en overvåkingsgruppe ledet av Havforskningsinstituttet og en risikogruppe under ledelse av Kystverket. Det gjennomføres store programmer for kartlegging av sjøbunn (MAREANO) og sjøfugl (SEAPOP). Planen skal oppdateres i 2010. Bevilgningene til helhetlig havmiljøforvaltning økes med 3 millioner kroner i 2009.

Miljøverndepartementet er i dialog med russiske myndigheter for å komme frem til felles forståelse av optimal forvaltning av Barentshavet. Utveksling av kunnskap og informasjon med russiske institusjoner står sentralt. Det russiske Naturressursministeriet vil se nærmere på norske erfaringer for å kunne styrke forvaltningen innen sine havområder, slik at samlet ressursforvaltning i Barentshavet styrkes.

### **Isbjørnkonferanse i mars 2009**

Norge inviterer isbjørnlandene Danmark/Grønland, Canada, USA og Russland til isbjørnkonferanse i Tromsø i mars 2009. Møtet holdes under Isbjørnavtalen de fem landene underskrev i 1973. Bakgrunnen for innkallelsen er den alvorlige trusselen smelting av havisen i Arktis utgjør for isbjørnen, og behovet for å samarbeide nærmere over landegrensene om hvordan isbjørnbestanden i Arktis skal forvaltes. Spesielt i en situasjon der arten forventes å få økende problemer som følge av klimaendring, samtidig som økonomisk aktiviteten i leveområdene øker.

Isbjørnen er en art med stor symbolverdi i klima- og miljøsammenheng. Arrangementet må derfor også sees som en del av arbeidet med å skape en bedre forståelse av klimaendringene i oppkjøringen til klimamøtet i København i desember 2009.

### **Ny stortingsmelding om Svalbard**

Regjeringen legger fram en ny stortingsmelding om Svalbard våren 2009. Meldingen vil omtale viktige nye tiltak og grep for å bevare villmarksnaturen på Svalbard. Dette gjelder ikke minst i forhold til økende ferdsel, særlig knyttet til cruise-turismen i verneområdene. Sentrale tiltak som vil bli varslet i meldingen er regulering av turisme i naturreservatene på Øst-Svalbard og forbud mot bruk av tungolje for skip som ferdes i nasjonalparkene.

Norge har oppført Svalbard på UNESCOs foreløpige liste over områder planlagt nominert til verdensarvlisten under Verdensarvkonvensjonen. En nominasjonssøknad vil tidligst kunne behandles av UNESCOs verdensarvkomité i 2014. Disse grepene gir et klart uttrykk for en aktiv miljøvernpolitikk i samsvar med de ambisiøse miljømålene Norge har for Svalbard.

### **Urfolks livsgrunnlag**

Barentsregionen er et flernasjonalt kulturfelleskap, som omfatter fire nasjonalstater og ni hjemmehørende folkegrupper: Nordmenn, svensker, finner, russere, samer, komi, vepsere, karelere og nenetser. Livsgrunnlag og forholdet til naturen binder folkene sammen, og ur-



folks unike erfaringer og kunnskap gir en ekstra dimensjon til dette. Urfolkene har verdifull kunnskap om natur, klima, miljø og tradisjoner. De forvalter kulturverdier, språk og kunnskap om næringsveier og levesett under marginale vilkår i et subarktisk område. Urfolkssamfunnene i nord er forskjellige med hensyn til sårbarhet og bærekraft i møte med framtidige utfordringer knyttet til økologiske, økonomiske, politiske og samfunnsmessige endringer. Urfolks tradisjonelle levesett avhenger av en bærekraftig naturforvaltning.

Deler av Finnmark opplever i dag at antall rein er for høyt i forhold til ressursgrunnlaget, noe som på sikt kan true grunnlaget for en bærekraftig reindrift. Den nye reindriftsloven, som trådte i kraft 1. juli 2007, er et viktig bidrag i arbeidet med å sikre bærekraftig reindrift i Finnmark og andre deler av landet. Loven gir reindriftnæringen større ansvar og økt innflytelse over utviklingen

*Ismåken, her fotografert over Barentshavet, er en av en rekke arter som trues av klimaendringer og menneskelig aktivitet i Arktis.*

*Miljøverndepartementet arbeider for å beskytte de sårbare økosystemene i nord.*

*Foto: Cecilie von Quillfeldt*



*Fiskeriressursene i våre nordlige havområder er blant verdens rikeste.*

*Regjeringen fortsetter arbeidet med å redusere det ulovlige fisket, i samarbeid med russiske myndigheter.*

*Foto: Kjell Ove Storvik / Eksportutvalget for fisk*

av næringen. I tillegg er en ny reinbeitekonvensjon mellom Norge og Sverige ferdig forhandlet. Konvensjonen vil mest sannsynlig tre i kraft i 2010.

## **Bærekraftig fiske og sikkerhet til sjøs**

*Regjeringen har satt i verk omfattende tiltak mot ulovlig fiske, for å sikre at fisk forblir en fornybar ressurs. Ismelting i Arktis vil åpne nye havområder for fiske og transport. Da er det viktig å utvide samarbeidet med andre land om forvaltning av fiskebestanden, samt å bygge ut systemer for overvåkning av skipsfart, beredskap, søk- og redningstjeneste.*

### **Samarbeid mot overfiske**

Våre nordlige havområder er blant verdens rikeste når det gjelder fiskeresurser, og det er vårt ansvar å ta vare på disse for fremtidige generasjoner.

Klimaendringer vil kunne føre til endrede vekstvilkår og endret utbredelse for fisken, og at nye områder i Polhavet åpnes for fiske ettersom isen smelter. En langsiktig, bærekraftig forvaltning kan bare sikres ved en vitenskapelig fundert forvaltning og fast håndhevelse. Dette krever nært samarbeid mellom statene.

Norske og russiske forskningsinstitutter har samarbeidet om å kartlegge miljø og fisk i havet i femti år. Forskerne avgjør hvilke tokt som skal gjennomføres, og utveksler forskningsresultater. På dette grunnlaget, og etter samråd med det internasjonale havforskningsrådet ICES, anbefaler de hvor mye fisk som kan tas. Dette arbeidet er av avgjørende betydning for en forsvarlig og langsiktig forvaltning av fiskebestandene. Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjonen fastsetter hvert år tallkvotene for delte bestander ut fra anbefalingene, og har også utarbeidet egne forvaltningsregler for de viktigste bestandene.

På verdensbasis utgjør ulovlig, urapportert og uregulert fiske den viktigste trusselen mot bærekraftig fiskeriforvaltning. I Barentshavet er det særlig torsk som har vært utsatt for omfattende tjuvfiske. Opptil 100 000 tonn har vært fisket ulovlig hvert år frem til 2005. Dette er like mye som en fjerdedel av den lovlige kvoten. Slikt overfiske er en trussel mot hele det marine økosystemet, fiskerier næringen og kystsamfunnene.

Regjeringen har brukt mange virkemidler for å bekjempe ulovlig fiske: samarbeid

om overvåkning, utveksling av fangst-data, samarbeid om kontroll av fiskebåter og om dokumentasjon ved lossing av fisk og svartelisting av fartøy. Samarbeidet foregår ikke bare med Russland og andre som har soner som grenser til Norges, men også i internasjonale organisasjoner som North-East Atlantic Fisheries Commission (NEAFC). Resultatet var at tjuvfisket i Barentshavet sank fra 100 000 tonn i 2005 til rundt 40 000 tonn. Dette dannet grunnlaget for at Norge og Russland for 2009 kunne enes om en torskekvote som lå 95 000 tonn over fjorårets kvote. Fiskedødeligheten er den laveste siden 1991.

Arbeidet mot tjuvfiske i Barentshavet er en langsiktig prosess. Både russiske og norske fiskerimyndigheter ønsker å styrke de institusjonene for forvaltningssamarbeid som er utviklet. Et tilfredsstillende kontrollregime er avgjørende for å sikre bærekraftig utnyttelse av fiskeressursene i nord. Kystvakten og andre deler av Forsvaret er sentrale i overvåkning av fiskeriaktiviteten og håndheving av gjeldende regelverk. Fiskeri- og kystdepartementet og Fiskeridirektoratet prioriterer arbeidet med tillitsskapende tiltak, informasjonsarbeid og utvikling av ressurskontroll for bekjempelse av ulovlig fiske. Den norske og den russiske riksrevisjonen gjennomfører parallelle revisjoner av fiskeriforvaltningen i Barentshavet.

### **Styrking av sikkerhet til sjøs**

Issmelting i Arktis åpner nye havområder for fiske og transport. Seilingsav-

standen mellom Europa og Asia vil kunne reduseres dramatisk ved åpning av nye passasjer gjennom Polhavet. Økning i skipstrafikk lenger nord setter nye krav til overvåkningssystemer, redningskapasitet, sjøsikkerhet og oljevernberedskap, ikke minst fordi den arktiske naturen er spesielt sårbar overfor oljesøl som kan følge skipsulykker i åpen sjø.

Som polarnasjon må Norge ta ansvar for økt sikkerhets- og beredskapsbehov i nye tilgjengelige havområder. Det må utvikles nye sivile overvåkningssystemer som gjøre det mulig å få et godt oversiktsbilde over skipstrafikk til enhver tid, samt samkjørte ordninger for beredskap og berging. Dette må utvikles og drives i samarbeid med Island, USA, Canada og Russland. Regjeringen har gitt støtte til forprosjektet "BarentsWatch" i regi av SINTEF, som gir et grunnlag for videre samarbeid og etablering av et helhetlig overvåknings- og varslingssystem for de nordlige havområdene. Det er også gitt støtte til Det Norske Veritas' prosjekt med formål å samkjøre industristandardene for helse-, miljø- og sikkerhetstiltak i petroleumsindustrien i Barentshavet.

En rekke tiltak er allerede iverksatt for å styrke sjøsikkerheten i nordlige havområder. I 2007 ble Trafikksentralen for Nord-Norge åpnet, med ansvar for å overvåke og veilede skipstrafikk langs kysten i landsdelen.

I 2007 ble seilingsleder utenfor territorialfarvannet på strekningen Vardø-Røst etablert. Dette reduserer risiko for



*Forskere fra Norsk Polarinstitutt fanger krykkjer på Bjørnøya, Svalbard.*

*Foto: Hallvard Strøm/ Norsk Polarinstitutt*

ulykker, fordi møtende trafikk separeres og overvåkes fra trafikksentralen i Vardø. Dersom en ulykke likevel skulle inntreffe kan miljøkonsekvenser reduseres fordi skipstrafikken er flyttet lenger ut fra kysten, som gir bedre mulighet til å reagere med tiltak. Regjeringen arbeider for å styrke den statlige slepebåtberedskapen i Nord-Norge til tre helårs slepefartøy i 2010.

Norge og Russland underskrev i 2006 en intensjonsavtale om styrking av samarbeidet innen sjøsikkerhet og beredskap mot akutt oljeforurensning. Det ble også satt i gang et initiativ for å øke aktiviteten i den norsk-russisk grenseregionen i tilknytning til Vardø trafikksentral (Vardø-initiativet). Dette førte til mer opplæring innen oljevern og sjøsikkerhet, samt kursing i transportutvikling, havnesamarbeid og logistikkutfordringer i Vardø og Murmansk.

Med økende trafikk på Svalbard, har Fiskeri- og kystdepartementet ansett det som nødvendig å få på plass et forbedret rammeverk for å tilrettelegge for sjøtrafikken rundt øygruppen. Ved at havne- og farvannsloven er gjort gjeldende på Svalbard fra 1. mai 2008, er sjøsikkerheten på øygruppen styrket, og muligheten til å organisere havnedrift forbedret. Dette vil lette ferdsel i havnen.

### **(Eksempel) Fugleliv: Dårlige tider for norsk sjøfugl**

Flere sjøfuglarter i Nord- og Midt-Norge sliter med matmangel og hekkesvikt. Langs kysten trues fuglekolonier av utryddelse og situasjonen anslås å være dramatisk.

Lomvibestanden har gått tilbake over en periode på 40 år. Årsaker er en kombinasjon av næringsmangel, bifangst i fiskeredskaper, oljehell og høsting. Disse faktorene har virker med ulik styrke hvert år.

– For krykkje og polarlomvi vet vi mindre om årsak. For krykkje er den direkte effekten matmangel med ungedød som følge, men hva som er den underliggende faktoren er usikkert. I Nordsjøen og deler av Norskehavet er årsaken trolig et regimeskifte i havet, hvor varmere vannmasser kommer inn, endrer grunnleggende forhold i næringskjeden, med den konsekvens at sjøfuglenes byttedyr forsvinner helt eller delvis. Ofte er denne typen endringer kombinert med

overfiske eller andre menneskeskapt faktorer, forklarer forsker Hallvard Strøm ved Norsk Polarinstitut.

– I en tid med uoversiktlige og komplekse problemer for sjøfugl knyttet til klimaet, er viktigere enn noen gang å ta kontroll over andre menneskeskapt faktorer som påvirker sjøfugl negativt. Dette kan være faktorer som overfiske som medfører redusert næringstilgang for sjøfuglene, at fugl fanges i fiskeredsaker og dør (bifangst), oljeforurensning, forstyrrelser i viktige leveområder, eller fremmede arter som kan true hekkende sjøfugl, slik som mink, sier han.

Forskere er i full gang med å overvåke og kartlegge sjøfuglene i Barentshavet for å fremskaffe kunnskap for en bedre forvaltning av disse marine miljøene. Gjennom sjøfuglprogrammet SEAPOP, som startet opp i 2005, skal forskere for første gang kartlegge fordelingen av hekkende, mytende, rastende og overvintrende sjøfugl i antall, tid og rom fra Skagerrak i sør til Svalbard i nord.

– En slik utvidet og detaljert overvåking skal gi grunnlag for ny forskning som videre skal gi svar på hvorfor endringene skjer, og hvilke nye endringer vi kan vente oss i framtiden, sier Strøm.

Programmet er opprettet for å gi et godt datagrunnlag, noe som er nødvendig for å utrede tiltak som kan reversere trenden. Programmet består av forskere fra Norsk institutt for naturforskning (NINA), Tromsø Museum - Universitetsmuseet,

og Norsk Polarinstitut (NP). Programmet finansieres av Miljøvern-departementet, Olje- og energidepartementet og Oljeindustriens landsforening (OLF).





# KUNNSKAP LEGGER GRUNNLAGET

*Framtidig vekst i nordområdene krever at vi bygger kunnskap både om og i nordområdene. Regjeringen satser mer penger på nordområde relevant forskning og styrker universiteter og høyskoler i Nord-Norge. Norges forskningsråd er sentralt. Arktis spiller en nøkkelrolle i å forstå de globale klimaendringene. Gjennom blant annet Svalbard og vårt medlemskap i Arktisk Råd gir Norge viktige bidrag til forståelsen av de globale klimaendringene.*

## Innledning

Forskning og utdanning griper inn i alle deler av samfunnslivet og er grunnlaget for varige arbeidsplasser i fremtiden. I en vidstrakt landsdel med en spredt og ikke altfor tallrik befolkning, vil mangel på kvalifisert arbeidskraft kunne bli en begrensende faktor for den økonomiske utviklingen, og det er en utfordring å utvikle sterke kunnskapsmiljøer på mange steder samtidig. Kunnskapssektoren er derfor en nøkkelsektor i nordområdesatsingen.

Det må satses på å utvikle nettverk mellom ulike kompetansemiljøer, og på et nært samvirke mellom forskning og næringsliv, og mellom det offentlige og private. Internasjonalt samarbeid om forskning og utdanning, og utveksling av studenter og lærerkrefter, vil bidra til å styrke miljøene i nord.

Mange av regionens økonomiske muligheter er ikke bare utnyttet, men også

uttreddet. Næringsveier som vil stå sentralt i fremtiden er kunnskapsbaserte, og uten ny viten kan oppgavene ikke løses. Styrket kunnskap er også det helt nødvendige grunnlaget for en forsvarlig, bærekraftig utnyttelse av naturressursene, og for bevaring av et sårbart miljø.

*Foto:  
Adnan Icagic,  
Tromsø Museum*

## Kunnskap til å handle

*Midler til forskning i nord økes generelt, men vi legger også vekt på bevilgninger på nye, lovende områder slik som marin bioprospektering. Forskningsrådet opp-retter nye regionale fond, universiteter og læresteder styrkes, og et nytt kompetansesenter for is og klima skal øke vår forståelse av politiske, miljømessige og samfunnsmessige konsekvenser av ismelting.*

**Mer penger til nordområdeforskning**  
Norges forskningsråd fordeler forsk-



*Hvalåte blir bare noen få centimeter lang og er en viktig del av den polare næringskjeden.*

*Ny forskning viser at dyreplankton opprettholder en meget høy aktivitet gjennom hele vinteren, selv under et tykt lag sjøis.*

*Denne nye innsikten om liv under ekstreme lys- og temperaturoforhold har endret forskernes oppfatning av livet i havet.*

*Foto:*

*Geir Johnsen / UNIS*

ningsmidler til forskning på vegne av den norske stat, og er et av de viktigste måtene staten kan påvirke retningen på forskning i Norge. Norges forskningsråd la i 2008 fram en strategisk plan for forskningsløft i nord og styrking av kompetansemiljøer i Nord-Norge. Planen har som målsetning å heve forskerkompetansen, øke kompetansen i bedriftene, styrke eksisterende og utvikle nye nettverk og samarbeidsformer, øke og styrke utdanningen og gjøre utdannings- og forskningsmiljøene mer attraktive. I forslaget til statsbudsjett for 2009 øker regjeringen innsatsen for å rette det nordnorske utdannings- og forskningssystemet mer mot næringslivets behov. I 2009 opprettes også regionale forskningsfond, som i hovedsak vil finansiere regional forskning som fremmer innovasjon og næringsutvikling.

Forskningsrådet prioriterer fem områder i sin nordområdestrateg fra juni 2006: Olje og gass, miljø og fiskeri, innovasjon og næringsutvikling, å leve i nord, samt uten-

rikspolitikk i nord. Dette er områder der økt kunnskap setter samfunnet i stand til bedre å utnytte muligheter og møte utfordringer. Klima, urfolk og næringsutvikling prioriteres innen alle områdene. I tillegg til disse satsingsområdene ønsker Forskningsrådet å utnytte de unike mulighetene som forskning i nord byr på. Mange av mulighetene og utfordringene i nord spenner over landegrensene. Internasjonalisering vektlegges derfor spesielt i satsingen.

Mer enn halvparten av midlene i Forskningsrådets nordområdesatsing går nå til petroleumsvirksomhet i nord, men også innenfor miljø og marine ressurser og nordområdenes unike forskningsmuligheter er det betydelig og voksende aktivitet. I statsbudsjettet for 2008 ble midlene til miljøforskning og bioprospektering økt.

Bioprospektering betyr at forskere leter etter nyttige gener og stoffer som finnes i fisk, alger og andre levende organismer. Noen stoffer kan ha anvendelse innen medisin, andre kan kanskje brukes i kjemisk industri.

Forskningen innen bioprospektering er et eksempel på helheten i nordområdesatsingen: Penger fra Forskningsrådet legger til rette for verdiskapning i nord.

Allerede ved oppstart av forskningsrådets nordområdesatsing var det en betydelig forskningsaktivitet innenfor disse områdene. I 2006 bevilget Forskningsrådet 440 millioner kroner til nordområde-

relevant forskning. Beløpet ble i 2007 økt med 176 millioner kroner, en økning på 40 prosent. 72 millioner kroner av dette skyldes opprioritering av nordområde-forskning fra Forskningsrådets side. Mye av veksten skyldes imidlertid Det internasjonale polaråret.

### **Verdens største forsknings samarbeid**

Det internasjonale polaråret er verdens største polarforskningsprogram noensinne med deltakelse fra 50 000 forskere fra 63 land. Med en bevilgning på totalt 330 millioner over 4 år, er Norge blant de største bidragsyterne. Polaråret omfatter intensiv datainnsamling i to sommersesonger i nord og to i sør – i perioden fra 1. mars 2007 til 1. mars 2009. Formålet med det internasjonale polar-året er å utnytte polarområdenes store potensial til å belyse varige vitenskapelige problemstillinger, spesielt innen klima-forskningen.

Det kanskje største polarårs-prosjektet, Integrated Arctic Ocean Observing System (iAOOS), har for første gang gjennomført detaljerte målinger over hele Polhavet. Et annet internasjonalt stort prosjekt er Contaminants in Polar Regions (COPOL), som har til hensikt å studere og sammenligne opptak og transport av miljøgifter i næringskjeder som finnes i ulike hav.

Det internasjonale polaråret fører til økt forskningsaktivitet på Svalbard. En rekke prosjekter, både norske og utenlandske, foregår helt eller delvis på Svalbard. Hele 36 internasjonale og 16 norskfinansierte prosjekter under det internasjonale polaråret er tilknyttet Svalbard.

- Regjeringen styrker forskning og høyere utdanning i nord:

- Norges forskningsråd har fått betydelig mer penger til nordområde-forskning.
- Forskningsrådet prioriterer Olje og gass, miljø og fiskeri, innovasjon og næringsutvikling, å leve i nord samt utenrikspolitikk i nord.
- Mer penger til programmer for kartlegging av havbunnen og til å lete etter nyttige stoffer blant liv i havet (marin bioprospektering)
- 13 nye stipendiatstillinger til universiteter og høyskoler i Nord-Norge i 2009. I tillegg oppretter Forskningsrådet 5 stipendiater til nordområde-satsing.
- Forskningsrådet oppretter regionale forskningsfond som vil komme Nord-Norge til gode. Fondene skal prioritere regional forskning, innovasjon og utvikling.
- Etablert Barentsinstituttet som driver forskning, utredning og formidling av teamer som går over landegrensene.
- Samisk kunnskapssenter for hele Sàpmi - Sameland åpner i 2009
- Støtter EnergiCampus Nord på Melkøya. EnergiCampus Nord er et samarbeid mellom NTNU og universitetene i Tromsø og Stavanger og Høgskolene i Finnmark, Narvik og Tromsø som skal gi høyere utdanning og etter- og videreutdanning i energiteknologi tilpasset arktiske forhold.



*I Nord-Norge og på Svalbard hekker millioner av sjøfugl i fuglefell. Forskere bruker fuglene som en indikator på miljøtilstanden i havet. Fuglene er avhengig av næring i store havområder, og er sårbare for endringer i mengden av næringsarter og i deres vandringsmønstre. Bildet viser lomvi på Bjørnøya.*

*Foto: Hallvard Strøm / Norsk Polarinstitutt*

### **Styrking av læresteder**

Universitets- og høyskolesystemet i nord er godt utbygget, og institusjonene spiller en nøkkelrolle i kompetanseoppbygging i nordområdene. De åtte nordnorske institusjonene Universitetet i Tromsø, Samisk Høgskole og høyskolene i Bodø, Finnmark, Harstad, Narvik, Nesna og Tromsø er alle viktige kunnskapsaktører i en spredt region.

I 2009 åpnes Samisk vitenskapsbygg. Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Tromsø ble i januar 2009 slått sammen til en institusjon. Den samlede institusjonen vil være et nasjonalt og internasjonalt kraftsenter for kompetanse, vekst og nyskaping i nordområdene. Det vil huse Samisk høyskole og Nordisk samisk institutt og det skal bli et kunnskapscenter for hele Sápmi – Sameland. Institusjonene samarbeider tett med hverandre og andre regionale og internasjonale aktører. Et viktig internasjonalt verktøy er Arktisk

Universitet, et internasjonalt samarbeidsforum for læresteder i nord.

### **Kompetansesenter for is og klima**

Norge er i gang med å opprette et tungt kompetansesenter for is og klima med utgangspunkt i Norsk Polarinstitutt i Tromsø. Senteret skal styrke Norges stilling som en aktiv og synlig bidragsyter innen internasjonal klimaforskning. Målet er å bygge opp et verdensledende fagmiljø innen is og klima i løpet av fem år.

Norge har allerede godt utviklede fagmiljøer med klima- og polarkompetanse samt isbrefaglig kunnskap. Vi har i tillegg moderne infrastruktur for forskning og miljøovervåking både i Arktis og Antarktis. Det er denne fagkompetansen skal styrkes, fokuseres og videreutvikles, i samarbeid med andre nasjonale institusjoner.

Senteret vil bidra til vesentlig økt kunnskap om problemstillinger knyttet til issmelting. Det skal også øke forståelse for viktigheten av å begrense utslippene av klimagasser i land som har stor betydning for framgang i det internasjonale klimaarbeidet. Kompetansesenteret vil samarbeide med verdens "brestater" for å øke forståelse og kunnskap om politiske, miljømessige og samfunnmessige konsekvenser smelting av snø og breis, samt tinende permafrost.

## **Klimaforskning: Arktis avgjørende**

*Forskning i Arktis står sentralt i arbeidet for å forstå hvordan klimaendringer vil påvirke oss. Med sin beliggenhet, gode infrastruktur og lette tilgjengelighet er Svalbard et nøkkelområde for innhenting av slik kunnskap, og for arbeidet med å tilpasse samfunnet endringer i klimaet.*

For å forstå globale klimaendringer må man forstå Arktis. Arktis spiller en helt sentral rolle for globale klimaendringer. Oppvarmingen i Arktis er dobbelt så rask som verdensgjennomsnittet. Dette er et forvarsel om globale endringer, og gjennom vekselvirkning kan endringer i Arktis bidra til å endre klimaet lengre sør.

Det er fortsatt store kunnskapshull og usikkerhet knyttet til de globale klimaendringene og Arktis rolle. Derfor er forskning på dette området svært viktig.

Den skinnende hvite polarisen som ligger over Nordkalotten reflekterer svært mye solenergi tilbake til verdensrommet. Polarisen reduseres imidlertid år for år. Dette blottlegger åpent hav, som fanger opp mye mer varme fra solen. Dette ventes å forsterke oppvarmingen ytterligere slik at mer is smelter, hav blottlegges, og oppvarmingen akselererer.

Et annet viktig spørsmål er hvor mye og hvor raskt den enorme innlandsisen på Grønland smelter, eller sklir på sjøen.

Denne smeltingen er avgjørende for hvor mye og hvor raskt verdenshavene vil stige i tiårene fremover, som er et potensielt svært stort problem. Slike spørsmål har økt internasjonale forskeres interesse for Arktis, og Svalbard er i dag i stor grad en internasjonal arena for polarforskning.

### **Svalbard – unik tilgang til Arktis**

Svalbard spiller en sentral rolle i internasjonal klimaforskning. Med sin beliggenhet, gode infrastruktur og lette tilgjengelighet er øygruppen et nøkkelområde for innhenting av kunnskap om hva som skjer når temperaturen i Arktis stiger. Slik kunnskap har stor nytte både for arbeidet med å redusere de globale utslippene av klimagasser, og for arbeidet med å tilpasse samfunnet til de klimaendringene som nå synes uunngåelige.

Den utenlandske forskningsaktiviteten på øygruppen har økt betydelig de siste tiårene. Det er nå 11 faste forskningsstasjoner og forskere fra ca 20 land besøker årlig stedet for å arbeide med sine forskningsprosjekter. Viktig infrastruktur etablert siden 2000 i Ny-Ålesund er Sør-Koreas stasjon (2002), Marinlaboratoriet (Kings Bay AS, 2005), Kinas stasjon (2004), Indias stasjon (2008) og Climate Change Tower (Italia, 2008).

Forskning og utdanning har i de siste tiårene økt betydelig i omfang, og utgjør nå en sentral del av den norske virksomheten på øygruppen. I Longyearbyen ble en ny forskningsstasjon om nordlys (Kjell Henriksen-observatoriet) åpnet i 2008. Stasjonen huser forskere fra Norge og en



*Bildet viser det nye bygget til Universitetssenteret på Svalbard (UNIS).*

*UNIS er verdens nordligste institutt for høyere utdanning og tilbyr unike studier til studenter fra mange land.*

*Foto: Nils Petter Dale / UNIS*

rekke utenlandske forskningsinstitusjoner. Norge er fremdeles det landet med størst forskningsaktivitet på Svalbard.

Norge opererer også et lærested på Svalbard. Universitetssenteret på Svalbard (UNIS) er verdens nordligste høyere utdanningsinstitusjon. UNIS tilbyr unike studietilbud i en unik plassering til 350 studenter fra 26 land, hvorav 25-30 studenter på master- og doktorgradsnivå. UNIS eies av Kunnskapsdepartementet, og har et nært samarbeid med universitetene i Tromsø, Trondheim, Bergen og Oslo.

#### **Frøhvelvet sikrer verdens frø**

Regjeringen har etablert et globalt sikringslager for frø på Svalbard, som ble åpnet i februar 2008. Verden har flere frølagre, men deres verdifulle innhold kan gå tapt i naturkatastrofer, eller ved politisk ustabilitet. Frølageret på Svalbard ligger derimot godt beskyttet dypt inne i fjellet. Regjeringen vil benytte frøhvel-

vet for å gi økt forståelse og bevissthet omkring biologisk mangfold, genetiske ressurser og matvare sikkerhet i tida framover. Landbruks- og matdepartementet har et budsjett på totalt 4,3 mill kroner for 2009 til drift av frøhvelvet, informasjonsvirksomhet og forvaltning.

#### **Romvirksomhet på Svalbard**

Jordobservasjon fra satellitter i verdensrommet gir viktig informasjon om hvordan økologiske prosesser og menneskelig påvirkning forandrer miljøet på jorda. Overvåkning fra satellitt gjør det også lettere å forebygge og følge opp miljøkriminalitet til havs, og bidrar til bedre reaksjonsevne ved ulykker.

Svalbard er et optimalt sted for kommunikasjon med satellitter, spesielt de i polare baner. Dette har bidratt til at Svalbard satellittstasjon (SvalSat) er blitt verdens største innen nedlesing av data fra polare satellitter. Stasjonen er også verdensledende innen nedlesing av data fra polare meteorologiske satellitter.

En norsk sivil overvåkingssatellitt er under bygging. Satellitten vil overvåke skipstrafikken i store områder i nord. En slik oversikt vil være til stor hjelp for skipsnavigasjon og norsk suverenitetshevdelse i alle de norske havområdene nord for Stadt.

#### **Farlig smelting må forstås**

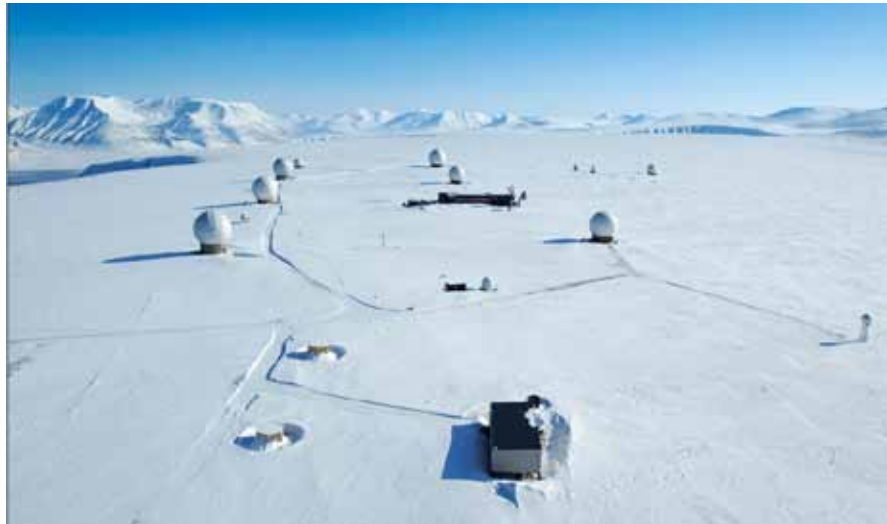
1,3 milliarder mennesker står i fare for å rammes av økende vannmangel som følge av redusert vannføring i livsviktige elver. Denne alvorlige effekten av klima-

endringene skyldes nedsmelting av høytliggende isbreer og snø som forsyner elvene med vann i perioder med lite regn.

Himalaya er "vanntårnet" som fører vann ut i sju av de største elvene i Asia. Fjellområdet er allerede sterkt påvirket, og rundt 70 prosent av breene i området er i rask tilbaketrekking. Elvene som drenerer fjellmassivene i Sentral-Asia påvirker livsgrunnlaget for hele 40 prosent av verdens befolkning. I tillegg til redusert vannføring er det forventet økninger i flomepisoder. Begge disse endringene fører til mindre matproduksjon og negative økonomiske ringvirkninger.

I tillegg til Himalaya står fjellområder som Andesfjellene, Rocky Mountains og Alpene i fare. Områdene har stor betydning for elvers vannføring i perioder med lite regn.

Norge har ekspertise på snø, is og isbreer som styrkes ytterligere med byggingen av det nye kompetansesenteret for is og klima. Miljøvernministeren har derfor sammen med FNs Miljøprogram (UNEP) tatt initiativ til en forskningskonferanse i 2009 om smelting av snø og is fra høytliggende breer. Norsk Polarinstitutt vil være vertskap for konferansen. Målet med konferansen vil være å få fram kunnskap og grunnlag til å løfte problemstillingene høyere på dagsorden i det internasjonale klimaarbeidet.



### **(Eksempel) Norsk klimaforskning: Varmere i Polhavet**

Norske målinger viser at deler av Øst-Grønlandsstrømmen i Framstredet er blitt hele 2 til 3 grader varmere bare i løpet av de siste ti årene. Dette havområdet mellom Grønland og Svalbard er over 2500 meter dypt, og målinger gjort her tar pulsen på havet helt nord i verden. Observasjonene fra Framstredet i 2007 og 2008 viser at den største delen av isen nå er førsteårsis og at det er lite flerårsis. Tidligere var det meste av isen tykk flerårsis.

Her kan vi studere hvordan økosystemene i Arktis påvirkes av klimaendringer. Varmt atlantehavsvann strømmer her nordover og inn i Polhavet. Strømmen følger så sokkelen østover, mens vannet kjøles ned og blir tyngre. Etter flere år med nedkjøling og endring i saltholdighet blir dette vannet til hovedstrømmen ut av Polhavet. Over 90 prosent av all isdriften

*En arktisk suksess:  
På Svalbard finnes verdens største  
bakkestasjon for  
satellitter i polarbane.  
Foto:  
Norsk Romsenter*





å måle istykkelsen over store områder. I Framstredet ble istykkelsen målt over en strekning på mer enn 1500 km. Tilsvarende flymålinger ble gjort nord for Alaska, Canada og Sibir.

Tilsammen gir disse målingene fra forskere fra mange land et bedre bilde av endringene som skjer i Arktis som følge av klimaendringene. Disse endringene gir igjen et bedre bilde av hvilke påvirkninger på det globale klimasystemet vi kan vente oss fra Arktis.

*Forskere tar prøver av iskjerner i Framstredet mellom Grønland og Svalbard.*

*I bakgrunnen ser vi isbryteren og kystvaktskipet KV/Svalbard. Forskning bidrar til å forstå sammenhengen mellom Arktis og globale klimaendringer.*

*Ekspedisjonen var mulig takket være godt samarbeid med Kystvakten og finansiering gjennom det Internasjonale Polaråret.*

*Foto:*

*Sebastian Gerland, Norsk Polarinstitutt*

ut av Polhavet skjer gjennom Framstredet. Observasjonene er gjort som en del av det internasjonale forskningsprosjektet Integrated Arctic Ocean Observing System (iAOOS), som kanskje er det største prosjektet som er gjennomført under det internasjonale polaråret. Det har bestått av å foreta detaljerte målinger over hele Polhavet for første gang. Norge har gitt store bidrag til prosjektet gjennom å innhente detaljerte målinger i Framstredet. Institusjoner som Meteorologisk institutt, Norsk Polarinstitutt, Havforskningsinstituttet, norske universitetsmiljøer og Kystvakten har vært involvert.

Satellittdata viser at isens årlige minimumsstørrelse i Arktis er kraftig redusert siden slutten av 1970-tallet. For å kunne kartlegge isforholdene, må også isens tykkelse måles. Dette er imidlertid vanskelig, og det var først gjennom det internasjonale polaråret at det var mulig

# REGJERINGENS NORDOMRÅDESTRATEGI

## **De 22 tiltakspunktene i nordområdestrategien**

Hovedprioriteringene i Regjeringens nordområdestrategi fremlagt 1. desember 2006 er blitt fulgt opp gjennom 22 konkrete tiltakspunkter. Statusoversikten illustrerer at er de fleste av punktene enten er igangsatt eller gjennomført pr. mars 2009.

### **1. Videreutvikle den aktive dialogen med naboer, partnere og allierte om nordområdespørsmål**

*Et aktivt besøks- og nordområdediplomati har økt den internasjonale bevisstheten om nordområdenes betydning, særlig den arktiske dimensjon.*

### **2. Styrke markering og koordinering av norsk nordområdepolitikk i internasjonale og regionale samarbeidsfora**

*Nordområdesatsingen er presentert i de fleste internasjonale, regionale organisasjoner. Internasjonale sekretariater er opprettet for Arktisk råd i Tromsø og for Barentssamarbeidet i Kirkenes.*

### **3. Videreutvikle petroleumsvirksomheten i Barentshavet gjennom en aktiv tildelingspolitikk for å følge opp leterestater og behovet for ytterligere letearealer**

*I Barentshavet ble det i 2008 boret åtte letebrønner. I TFO 2008 (Tildeling i forhåndsdefinerte områder) ble det tildelt to nye utvinningstillatelser i Barentshavet. Det ble utlyst 28 blokker i Barentshavet i 20. konsesjonsrunde i 2008.*

### **4. Utarbeide et forslag om etablering av en økonomisk og industriell samarbeidssone som omfatter både norsk og russisk territorium i grenseområdene i nord**

*Positiv russisk tilbakemelding på idéen om en Pomorzone. Arbeid pågår med konkretisering*

*blant annet gjennom tvillingbysamarbeidet Sør-Varanger – Petsjenga og grenseboerbevis.*

### **5 Søke ytterligere tiltak for å lette grensepasseringen mellom Norge og Russland**

*En norsk-russisk visumavtale trådte i kraft i desember 2008. Den fastsetter dokumentasjonskrav og behandlingstid, og gjør det lettere for en rekke kategorier av folk som reiser ofte å få multivisum. Både til Norge og Russland. På norsk side er i tillegg dokumentasjonskravene for russere bosatt i Murmansk og Arkhangelsk redusert, slik at disse ikke nødvendigvis trenger invitasjon for å gjøre stadige ærend i Norge, såkalt Pomorvisum.*

### **6. Utrede behovet for nye, isgående forskningsfartøy for å øke den helårige norske tilstedeværelsen i nordlige farvann**

*Regjeringen har startet arbeidet med å forberede beslutningsgrunnlaget for å kunne anskaffe et nytt isgående forskningsfartøy. Endelig beslutning om anskaffelse og utforming skjer etter at kvalitetssikring er gjennomført.*

### **7. Styrke både kunnskapsoppbyggingen i nordområdene og den nordområderelevante forskningen gjennom Forskningsrådet**

*I 2007 ble 616 millioner kroner formidlet fra Forskningsrådet til nordområde-relevant forskning. Det er for tidlig å si noe om de endelige resultatene for 2008 og 2009. Statsbudsjettet for 2008 omfattet en økning på om lag 20 millioner kroner. Statsbudsjettet for 2009 ga en økning på om lag 70 millioner kroner, særlig innenfor satsingsområdene innovasjon og næringsutvikling.*

### **8. Styrke sjøsikkerheten i farvannene rundt Svalbard blant annet ved å gjøre havne- og farvannsloven gjeldende og innføre en pliktig kjentmannstjeneste**

*Havne- og farvannsloven ble gjort gjeldende for Svalbard 1. mai 2008. Pliktig kjentmannstjeneste er under vurdering.*

### **9. Styrke samarbeidet med russiske og andre lands myndigheter i kampen mot det ulovlige, uregulerte og uregistrerte fisket i Barentshavet**

*Samarbeid med Russland har redusert overfisket av torsk med 60 prosent 2005 til 2007.*

### **10. Styrke innsatsen for å følge opp helhetlig forvaltningsplan gjennom kartlegging og overvåking av havmiljøet og forskning på økosystemene og hvordan de påvirkes av menneskelig virksomhet**

*En systematisk kartlegging av havbunnen i nordområdene (MAREANO-programmet) ble påbegynt i 2005 og vil kunne ferdigstilles i 2010. Bevilgningen på 18,8 millioner kroner i 2009 likt fordelt mellom Fiskeri- og kystdepartementet, Miljødepartementet og Nærings- og handelsdepartementet.*

### **11. Styrke kartlegging, overvåking og forskning på klimaendringer og miljøgifter i nordområdene**

*"BarentsWatch": Forprosjekt finansiert av Barents 2020-midler for utvikling av et helhetlig overvåknings- og varslingssystem for havområdene i nord. Videre prosess besluttet i mars 2009.*

### **12. Videreføre engasjementet for atom-sikkerhet og -beredskap i nordområdene**

*Norge avslutter den femte og siste opphuggingen av utrangerte atomubåter i 2009. Norges bidrag til oppryddingen i Andrejevbukta fortsetter med et langsiktig perspektiv. De siste radioaktive strontiumbatteriene i fyrlykter i nordvest-Russland samles inn i år.*

### **13. Utvikle miljøteknologi for og i nordområdene gjennom styrket FoU-innsats**

*Regjeringen satser på arktisk teknologi. I 2009 starter programmet Forskningsløft i nord i regi*

*av Norges Forskningsråd. Miljøteknologi i kaldt klima er et av satsingsområdene.*

### **14. Sette i gang flere kunnskaps- og utviklingsprosjekter under Barents 2020**

*En rekke prosjekter som skal gi mer kunnskap i, for og om nordområdene støttes over Utenriksdepartementets støtteordning. Flere gjesteprofessoratsordninger (chairs) er opprettet eller under oppstart.*

### **15. Etablere et Nordområde-stipendprogram finansiert av Barents 2020-midler**

*Programmet ble etablert i 2007. Rundt 50 studenter fra USA, Canada og Russland er hvert semester ved nordnorske læresteder.*

### **16. Øke satsingen på kultursamarbeid i nordområdene, særlig med Russland**

*Folk-til-folk-samarbeidet og kulturdimensjonen i nordområdestrategien har bidratt til økt samarbeid i Barentsregionen, og ført til nærmere kontakt mellom miljøer i Nord-Norge og nordvest-Russland. De to lands kulturministere undertegnet i januar 2009 en kulturavtale.*

### **17. Vurdere tiltak for å øke rekrutteringen av kompetent og relevant arbeidskraft fra utlandet til nordområdene**

*En ny forskrift for å gjøre det mulig for ufaglærte i Barentsregionen å få arbeidstillatelse i Nord-Norge, trådte i kraft 1. desember 2008. I tillegg gjøres det et større arbeid for å gjøre det lettere for faglærte (se punkt 5).*

### **18. Stimulere til økt innsats innen bioprospektering og utvikling av nye produkter basert på marine organismer**

*Et statssekretærutvalg ledet av Nærings- og handelsdepartementet skal legge frem sitt arbeid i 2009. Stortinget vedtok i april 2008 en ny havressurslov som også omfatter regelverk*

knyttet til marin bioprospektering. En internasjonal konferanse ble holdt i Tromsø i februar 2009. Regjeringen utvikler en nasjonal strategi for marin bioteknologi med hovedvekt på marin bioprospektering som vil offentliggjøres høsten 2009.

### **19. Legge til rette for økt forskning på oppdrett av torsk og andre interessante marine arter**

Innsatsen rettet mot torsk i oppdrett gjennom virkemidlene til Innovasjon Norge og Forskningsrådet er styrket. Torsk er også prioritert i det marine verdiskapningsprogrammet.

### **20. Vurdere å støtte oppstart av godstrafikk i transportkorridoren fra Sentral-Asia til Nord-Amerika over Narvik havn**

Utenriksdepartementet har sondert andre lands interesse for et slikt prosjekt. Det synes ikke være tilstrekkelig interesse internasjonalt når det gjelder kostnadsdekning. Det vurderes en minimumsvariant med transport til St. Petersburg eller Moskva som et første steg.

### **21. Vurdere om det er grunnlag for å utrede nye transportløsninger som jernbane fra Nikel til Kirkenes og om det er markedsmessig grunnlag for nye flyruter på Nordkalotten**

Jernbane Kirkenes-Nikel er vurdert i arbeidet med Nasjonal transportplan 2010-2019 (NTP). Det legges til grunn at dette fortsatt må ses som et industriprosjekt. Lokal interesse for ulike jernbaneløsninger må ses i sammenheng, og i forhold til trafikkgrunnlaget. Jernbaneløsningene bør inngå i en utredning om utvikling av transportsystemet i nord (se punkt 22). Tiltak for å utvikle lufthavner vurderes i forbindelse med arbeidet med NTP 2010-2019.

### **22. Gjennomføre en bredere analyse av eksisterende transportinfrastruktur og utviklingsbehov i nord i tilknytning til arbeidet med NTP 2010-2019**

Transportetatene har som ledd i arbeidet med NTP 2010-2019 vurdert infrastrukturen og anbefalt tiltak. Regjeringen ønsker en tydelig styrking av satsningen i Nord-Norge. I arbeidet med NTP 2010-2019, er det vurdert å igangsette en utredning om utvikling av transportsystemet i nord.



Regjeringens nordområdestrategi ble fremlagt 1. desember 2006

## **Kilde til ytterligere informasjon**

Nordområdeportalen er en internett sidesamling for nordområdesaker fra regjeringen og departementene. Nordområdeportalen skal bidra til økt kunnskap om nordområdene og norsk politikk i disse. Her samles aktuelle artikler, taler og sentrale dokumenter, samt lenker til andre nettsteder om nordområdene. Nordområdeportalen er plassert på Utenriksdepartementets sider på [regjeringen.no](http://regjeringen.no):

[www.regjeringen.no/nb/dep/ud/  
kampanjer/nordomradeportalen.html](http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/nordomradeportalen.html)